

N I C U G A N E

N O V E L E

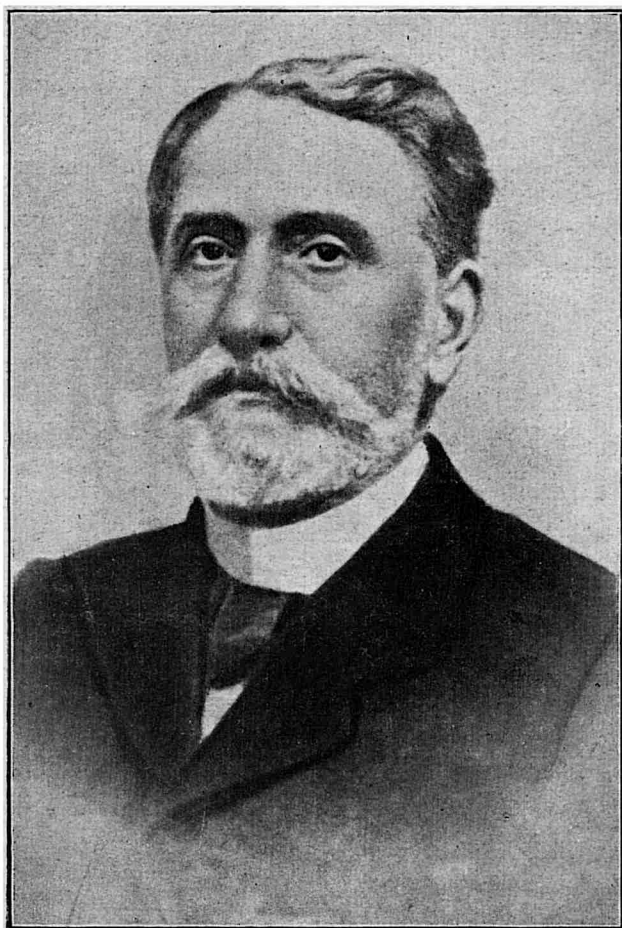
1756

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

840. — 933

NICU GANE

NICU GANE

(SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ)

Nuvelistul Nicu Gane s'a născut în orașul Folticeni, la 1 Februarie 1838.

Familia Gane este o veche familie moldovenească; una din ramurile ei este băstinașă din județul Sucevei (astăzi numit județul Baia). Satele Găneni, de pe Șomuzul-mic, și Ciumuleștii-Ganii, de pe apa Moldovii, amintesc și astăzi numele foștilor lor proprietari.

Matei Gane, tatăl nuvelistului, statornicit în târgul Folticeni, abia la vârsta de 48 de ani, în 1837, s'a gândit că i-a venit vremea de însurătoare, când și-a ales de soție pe Rucsanda, fata Căminarului Ioniță Grigoriu.

Căminarul era fiul unui răzăs din satul Nănești, pe Siret, în ținutul Putnii, coborător din „bătrânul“ Văsescu, trăitor în Nănești pe la 1650, al cărui unu dintre urmași, Petrea, și-a schimbat numele de Văsescu, în acel de Grigoriu, după numele părintelui său Grigoraș, așa cum se obișnuia pe vremuri.

Un fiu al Căminarului, anume Alecu, om cu carte, cu titluri universitare dela Paris, pe când lucra, ca reprezentant al Moldovii, în Comisia centrală din Focșani, chemată, în 1859 să elaboreze un proiect de Constituție, descoperind că strămoșii săi s'au chemat Văsescu, și-a reluat vechiul nume, ceea ce au făcut toți ceilalți membri ai familiei, cunoscuți până atunci sub numele de Grigoriu.

La vârsta de cinci ani, Nicu Gane a fost dat la școala

primară din Folticeni, de curând înființată, condusă de Neofit Scriban, un suflet ales și iubitor de neam, care s'a ridicat în tagma preoțească până la rangul de Arhiereu.

Cu profesori particulari își complectă studiile, și la 20 de ani, când se credea, cum zice el: „om în tot locul“¹⁾, tatăl său l-a îndemnat ca de acuma să nu mai aștepte nimic dela dânsul și să-și facă el singur o carieră.

Un unchiu al lui Gane, anume Iordache Hermeziu, era director la Ministerul de Justiție. Protejat de el, Nicu Gane a fost numit funcționar la penitenciarul din Iași, ales anume pentru ca sa se poată înțelege, în limba franceză, cu francezul Dodun-des-Perrières, adus de Grigori Ghica Vodă ca director general al închisorilor din Moldova.

După două luni, înspăimântat de Gavril Buzatu, călăul Moldovii, a demisionat din slujba care nu era pentru el, și a fost numit judecător la tribunalul din Folticeni.

Prins de vraja mișcării pentru Unirea principatelor, și manifestând contra dorinților guvernului, Gane a fost destituit, dar la începutul domniei lui Cuza-Vodă a fost numit președinte la același tribunal, și, după un an, înaintat membru la Curtea de Intărituri din Iași.

Desființându-se Curtea aceasta, Gane a fost numit prefect al județului Suceava, și apoi transferat la Dorohoiu.

Toate aceste funcțiuni le-a ocupat Nicu Gane înainte de a fi împlinit vârsta reglementară de 25 de ani, când se isprăvea minoritatea, pe atunci.

La Dorohoiu a prefectorit doi ani, făcând mari isprăvi cu vânatoarea, pasiunea lui din copilărie, și deodată a fost numit membru la Curtea de Apel din Focșani, și apoi transferat la Iași.

În vremea aceea, pe când în București se unelteau evenimentele politice, punându-se la cale detronarea lui Cuza-

1. „Zile trăite“, p. 18.

Vodă, la Iași se înfiripa societatea literară „Junimea“, a căreia deviză era: „Intră cine vrea, rămâne cine poate“. Nicu Gane a intrat în Junimea și a putut să rămâie.

În anul 1867, Gane fusese înaintat președinte de secție la Curtea de Apel din Focșani. În urma unui incident cu ministrul Justiției de atunci, Anton Arion, din cauza unei afaceri privitoare pe Fălcoianu, directorul general al poștelor, care supusese la cazne feroase pe un bănuț că ar fi prădat o diligență poștală, fapt pentru care Curtea de Focșani dăduse un mandat de arestare contra lui Fălcoianu, mandat anulat în mod nelegal de Curtea de Casație, întreaga secție a Curții de Apel prezidată de Gane a demisionat, ceea ce a atras și demisia Curții de Apel din Iași cum și aceea a primului președinte al Curții de Apel din București.

În 1868 Nicu Gane a reintrat în magistratură, ca procuror general la Curtea de Apel din Iași, numit de ministrul Vasile Boerescu.

„Anul 1869 a fost un an care a lăsat urme neșterse în viața mea“, spune însuși Gane. „În acest an m'am înșurat și tot în acest an am pierdut și pe tatăl meu. Două mari zguduri sufletește care nu se uită“¹).

În 1870 Nicu Gane părăsește definitiv magistratura, și sub guvernul lui Manolache Costache Epureanu intră iarăși în administrație, ca prefect al județului Iași, iar la retragerea guvernului, în Decembrie același an, demisionează și Gane.

„Deși neînregimentat formal în vreun partid politic, aparținând din cauza ocupațiilor mele literare mai mult grupărei junimiste, care era o nuanță conservatoare, dar neînglobată în organizarea partidului conservator“²), spune Nicu Gane, totuși s'a manifestat ca om politic, sub

1. „Zile trăite“, p. 181.

2. „Zile trăite“, p. 189.

guvernul lui Lascăr Catargiu, primind să fie ales deputat al colegiului întâiu de Suceava, și apoi primar de Iași, timp de cinci ani.

Gane a fost unul dintre cei mai destoinici primari ai Iașului.

Douăzeci de ani din viața lui Nicu Gane au fost hărăziți activității lui politice.

Rând pe rând prefect, primar, deputat, senator, s'a reliefat totdeauna prin o cinste exemplară, în cea mai largă accepție a cuvântului.

Fermecat și el de atracția irezistibilă a lui Ion Brăteanu, Nicu Gane a devenit membru marcant al partidului național-liberal, și ministru de Domenii, pe timp de 22 zile, în 1888.

Cu tot zbuciumul inerent vieții de politician, Nicu Gane a știut să găsească liniștea necesară pentru ocupațiile lui literare, fără de care el nu putea să conceapă rostul traiului.

Cea întâia manifestare literară a lui Nicu Gane a fost novela „Fluerul lui Ștefan“, pe care, din pricină că autorul ei era prea emoționat, a citit-o maestrul Maiorescu, în una din întrunirile Junimei.

Despre această primă încercare literară a sa, Gane spune: „În starea suflutească în care eram cu toții atunci, atinsesem se vede coarda care singură putea vibra în noi în acea seară, coarda sentimentală, ce acum ni se pare așa de copilăroasă“.

După ce isprăvi lectura, Maiorescu, mulțumit și entuziasmat, exclamă: „Eh bien!... Messieurs, voilà une nouvelle“¹).

Novela aceasta s'a tipărit în cel mai apropiat număr al revistei „Convorbiri literale“ la 1 Aprilie 1867.

Apreciat ca scriitor de talent, Nicu Gane a îmbogățit

1. „Zile trăite“, p. 124.

literatura noastră cu trei volume de romane, apărute în mai multe ediții.

Nu știu dacă mai este vreunul dintre scriitorii noștri, ale căror lucrări să fi fost traduse în mai multe limbi străine, ca romanele lui Gane.

Aproape toate sunt traduse în limba franceză și publicate în ziarul „l'Indépendance Roumaine“ din București.

Traducătorul, ascuns sub inițialele „G. A. V.“, este George A. Văsescu din Botoșani, văr drept și prieten bun cu Nicu Gane.

Toate trei Volumele sunt traduse în limba germană și publicate de profesorul Jaroslav Kramerius din Cernăuți. Tot în limba germană sunt traduse, o parte din romane, de către Maximilian W. Schroff, și unele de cunoscuta scriitoare Mite Kremnitz, admiratoare pasionată a lui Nicu Gane.

După textul german al Mitei Kremnitz, a tradus câteva romane, în limba suedeză, Mauritz Boheman, care le-a tipărit într'un volum, descoperit de Maiorescu într'o excursie la Stockholm.

Una din romane, „Hatmanul Baltag“, a fost pusă pe scenă de Iacob Negruzzi și I. L. Caragiale.

În afară de „Romane“, Nicu Gane a mai tipărit câteva volume: Poezii, Zile trăite, Păcate mărturisite, Pagini răzlețe, interesante documente literare. El ni-a mai dat prima traducere completă din opera Infernul, al lui Dante, la care a lucrat cu mult drag și vreme îndelungată.

*

Pe vremea când scria Nicu Gane, literatura noastră nu era un izvor de câștiguri, de îmbogățire. Mulțumirea sufletească era unica răsplată a scriitorului.

Nicu Gane mărturisește aceasta, spunând: „Un lucru însă pot mărturisi în cuget curat. N'am scris niciodată cu

intențiunea de a-mi face nume, de a câștiga laudele publicului sau alte favoruri. Am scris pentru mine, pentru propria mea mulțumire, pentrucă în această muncă singuratecă și neinteresată uitam neajunsurile vieții și îmi găseam liniștea către care năzuia sufletul meu“¹⁾.

Suflet de răzăș moldovean, blând, cinstit și pașnic, Gane concepea viața sub aspectul patriarhal din vremile trecute. „Idealul meu — spune el — a fost totdeauna să stau acasă în familie, înconjurat de copii, cu prepelicarul meu favorit la picioare, cu motanul pe brațe, și să visez de o lume mai bună decât aceea în care trăim; sau să rătăcesc pe dealuri, pe câmpii, cu pușca'n spate și adeseori să mă întorc cu torba goală dar cu inima plină“²⁾.

Între firea lui Nicu Gane și între opera lui literară, este cea mai desăvârșită armonie.

Caracteristică este pentru nuvelistul nostru, nostalgia locului unde s'a născut și de care-l legau primele amintiri.

Deși plecase din Folticeni încă pe vremea tinereții, și se stabilise la Iași, unde legase atâtea prietenii, el nu și-a uitat locul nașterii și l-a iubit până în ultima clipă.

Intr'o scrisoare către directorul Muzeului din Folticeni, — una din cele de pe urmă — din 12 Ianuarie 1916, Nicu Gane spune: „.....Folticeni este iubitul meu oraș natal, plin de amintiri din copilărie, iar județul Suceava este unul din cele mai frumoase ale țării, care mi-a inspirat odinioară multe din novelele mele“.

Peste trei luni, în seara de 16 Aprilie 1916, când nimeni nu se aștepta, Nicu Gane a murit.

Sfârșitul i-a fost tot așa de liniștit, precum i-a fost de curată și de senină întreaga-i viață.

ARTUR GOROVEI

1. „Zile trăite“, p. 179.

2. „Zile trăite“, p. 274.

CÂNELE BALAN

Cine poate fi mai vesel decât un școlar în vacanțe. Imi aduc aminte ca acum, când profesorul mă chiamă în salonul de așteptare și-mi dădu o scrisoare a cărei pecete purta niște inițiale bine cunoscute mie, și a cărei adresă era scrisă de o mână asemenea bine cunoscută mie, mâna părintelui meu. Cu ce strângere de inimă deschisei scrisoarea! Prin ea mi se vestește că Constantin viziteul, o slugă veche și credincioasă, sosise cu trăsura spre a mă duce la moșia părintească, pentru timpul vacanțelor. Scrisoarea era scurtă, dar întovărășită de câteva gavanoase cu dulcețuri, o cutie cu rahat și câțiva galbeni de cheltuială pe drum. Prin post-scriptum tată-meu îmi zicea să iau sama să nu răcesc.

O dulci și sfinte tinerețe! De mi-ar fi pus cineva la picioare comorile lumii, n'aș fi fost mai fericit decât gândind la călătoria ce aveam să fac pân'acasă, și la cele două luni de vacanțe, două luni mari, nesfârșite, pline de desfătări.

Gavanoasele cu dulcețuri mi le-a luat profesorul, deși în buimăceala mea, nu țin minte să i le fi dat, însă el mi-a mulțămît; iar rahatul știu bine că l-am împărțit cu camarazii mei. Apoi îmi aduc aminte cum Constantin vizitiul a intrat în odaia unde îmi pregăteam lada, întrebându-mă; „Gata ești, cuconășule?“... iar eu de bucurie i-am sărit în gât, și cu iuțea cu care cad stropii de apă într'o cascadă, începui să-l întreb de tata, de frate,

de baba Ilinca, de Balan, de casă, de grădină, de toate înfărșit câte îmi trecuseră prin minte la primirea scrisorii, încât bietul om simțindu-se aproape zugrumat, și neavând chip să-mi răspundă pe rând la toate întrebările, îmi zise numai aceste câteva cuvinte: „Bine, bine... cuconașule... toți cu bine te așteaptă; iar Balan e cu noi“. Mărturisesc că aceste cuvinte îmi merseră mai mult la inimă decât toate versurile și discursurile oratorice ce învățasem pe de rost în școală...

Ce om cum se cade era Constantin viziteul! Nasul lui cel mare, de care râdeam odată în copilăria mea, căci avea un negel tocmai în vârf, îi ședea acum așa de bine, încât nu era nas să-mi placă mai mult decât al lui. Toată fața lui era înveselită de veselia ce simțeam și eu. — Și ce frumoasă era trăsura în care aveam să călătoresc! O nadiceancă pe dricuri care scutura de minune, cu roțile galbene, coșul verde și capra neagră atârnată în curele; iar caii erau tot cei suri ai tatălui meu, cai de nădejde, care acum se făcuse albi, dar cari nu lăsau pe om la nevoie.

Îmi luă ziua bună dela toți camarazii mei, și dela *Presnel*, și dela *Țuflîc*, și dela *Porîu-împărat*, și dela *Scormolici*, și dela *Beșleagă*, chemându-i pe fiecare după poreclă, și sărutându-i din toată inima; iar *Porîu-împărat* care umbla cu o chivără de hârtie pe cap și era mai mic dintre toți, începu să plângă când mă văzu suindu-mă în trăsură. Mă simții foarte înduioșat de lacrimile lui, dar inima tinerilor e lesne uitătoare; abia trecusem poarta și cu multă părere de rău uitai pe iubitul meu *Porîu-împărat*.

Am scăpat din vedere a spune că în momentul când vroii să mă urc în trăsură mă pomenii deodată cu Balan care îmi puse, după obiceiul lui, amândouă labele pe piept, cercând numai decât să mă lingă pe obraz, și plesnind cu coada pe toți câți se îngrămădiseră în juru-mi

la ziua bună. În trăsură pusei pe Balan în dreapta mea ca pe un prieten mai vechi al casei, și cum mergeam prin cotiturile ulițelor mi se părea că sunt cel mai mare în oraș. Mă uitam cu mândrie la cei ce umblau pe jos strigând „alviță, alune de Țarigrad, marfă mărunțișuri!“ și gândeam în gândul meu: „Voi vă duceți fiecare după nevoile voastre, iar eu mă duc *acasă!*“... O! câte mari și nenumărate bunuri cuprinde în sine cuvântul *acasă!*... Imi era de grabă să ies din oraș, ca să mă apropiu mai curând de acel colț al pământului care se numește *acasă*, unde aveam să petrec două luni după cheful meu, fără pedagogi cu ochi pânditori, fără clopotul cel supărăcios care mă trezea în toate diminețile din somn, fără latineasca și greceasca, ce-mi făcuse capul calendar. *Acasă*, fie zis în treacăt, mă mai aștepta și Măriuca lui moș Terinte, o fată oacheșă și subțirică care a crescut cu mine împreună și care totdeauna plângea, când plecam la sfârșitul vacanțelor. — Ce dor îmi veni de Măriuca!... Atunci simțind că nu mergem destul de repede, zisei lui Constantin să mai îndemne caii. Ei! Aveam și eu dragostele mele, căci doar îmi răsărise musteața și eram acum om în tot locul.

Intr'una din zile, îmi aduc aminte că priveam la seceriș; iar Măriuca care înota în valurile grâului până la brâu se apropie de mine și mă întrebă încetșor: „Când pleci cuconășule dela noi?”

— Mâni, răspunsei eu.

— Și când te întorci?

— Peste șase luni.

— Ce mult e de astăzi până'n șase luni, adause ea cu un glas duios.

Aceste cuvinte nu-mi mai ieșiau din cap. Deschisei gura să întreb pe Constantin despre Măriuca, dar îmi veni o tusă care-mi curmă vorba. Apoi îndreptându-mi glasul și căutând să-l prefac pe cât se poate mai nepăsător, zisei:

— Dar Măriuca noastră, Constantine, ce mai face?

— Măriuca noastră e bine, mai bine decât totdeauna.

— Nu s'a măritat? întrebai eu glumind spre a înlătura orice prepus din mintea lui Constantin, știind bine că una ca aceasta nu putea să se fi întâmplat.

— Ba să fiți sănătoși, cuconașule, s'a măritat după dascălul Gheorghe de la strana dreaptă din sat.

Atunci sângele îmi năvăli în cap și dacă n'ar fi fost Balan lângă mine de gâtul căruia să mă sprijin, de sigur aş fi căzut din trăsură. Am trecut un sat, două sate, mai multe pârae, mai multe lunci, fără să pot rosti un cuvânt; numai câte un oftat din vreme în vreme îmi ridica pieptul. Nu știu dacă Constantin viziteul va fi înțeles ceva, văzând repede-a mea schimbare, dar știu atâta că nu-mi mai păsa chiar de-ar fi înțeles. Ba era cât pe ce să mă jeluesc lui în gura mare și să-i spun tot ce aveam pe inimă, însă rușinea mă opri, rușinea de a mărturisi biruința dascălului Gheorghe asupra mea.

Va să zică Măriuca cea oacheșă și subțirică, al cărei glas îl auzeam în toate sunetele, al cărei chip îl vedeam pretutindeni, și pe tablele de aritmetică, și'n dicționare, și'n gramatici și mai cu seamă în inima mea, Măriuca cea care suspina când plecam de acasă, s'a măritat!... Prin urmare ea nu... da! da! desigur ea nu m'a iubit.

Atunci simții în pieptu-mi o durere atât de sfâșietoare văzându-mă disprețuit de dânsa, încât mă credeam cel mai nenorocit om din lume. În zadar îmi cântau ciocârliile deasupra capului, în zadar Balan care pricepuse și el se vede, durerea mea căuta să mă lingă pe obraz în chip de mângâiere, în zadar se așterneau dinaintea mea fănețele înflorite și lanurile de grâu, în zadar îmi curgeau pâraele limpezi de-acurmezișul drumului chemându-mă par'că anume să-mi răcoresc inima în unda lor, eram nesimțitor la toate, ba chiar îmi era ciudă să văd în ju-

ru-mi natura veselă zâmbitoare, când eu eram așa de trist. Mersei așa mai multe ceasuri cugetând când la Măriuca cea drăgălașă, oacheșă și subțirică cu flori pe cap care-mi zisese odinioară cu glas înduioșat: „Ce mult e de astăzi până în șase luni“; când la Măriuca cea măritată pe care mi-o închipuiam acum încunjurată de copii, învărtind mămăliga, ghilind pânza la pârâu sau făcând oblojele dascălului Gheorghe de la strana dreaptă. — Ce prost e dascălul Gheorghe dela strana dreaptă!... La această din urmă închipuire, ce-i drept simțeam potolindu-se întru câțva flacăra amorului meu, dar în lupta ce se petrecea în mintea-mi tulburată, Măriuca cea drăgălașă cu flori pe cap biruia uneori pe cealaltă Măriucă, cea cu oblojele, și atuncea focul se aprindea iarăș viu în inima mea.

Intr'un rând strigătul cel obișnuit viziteesc: tbr... îmi răsună în urechi și nadiceanca se opri dinaintea unei crâșme. Era soarele pe la miazăzi și căldura nesuferită. Balan scotea o limbă' de-un cot. Constantin viziteul îmi zise că avem de poposit un ceas. Ce-mi păsa mie de ceasul acela și de toate ceasurile ce aveau să curgă în viitor! Aș fi putut să stau acolo, sau să merg înainte, sau să mă întorc îndărăt, îmi era tot una, căci nici o bucurie nu m'aștepta nicăierea — când iată că un țigan negru ca un fund de ceaun, creț la cap ca o oae țigae și slut ca Scaraoschi, îmi ieși înainte cu o scripcă în mână zicându-mi:

— Cuconașule, mânca-ț'aș ochii!... Să-ți cânt un cântec pentr'un gologan.

Nu-i răspunsei nimic căci tocmai atunci se petrecea în închipuirea mea lupta crâncenă între Măriuca cea cu flori pe cap, și Măriuca cea cu oblojele, luptă dela care atârna liniștea a două luni de vacanțe; însă el, de frică să nu piardă gologanul, începu să scârțâie cu arcușul pe strune fără să mai aștepte învoirea mea, și în acelaș timp

prinse să cânte și din gură cu niște strâmbături așa de ciudate, încât nu mă putui opri de a zâmbi cu tot amarul ce simțeam în mine. Bietul Balan, nedepins cu asemenea sunete ce-i supărau nervii, prinse și el să hămăiască și să urle de răsuna vecinătatea, fiind astfel ison cântecului țigănesc.

— Schimbă altul, strigă Constantin astupându-și urechile.

— Indată, răspunse țiganul; am să vă cânt un cântec de inimă albastră să vi se topească ochii în lacrimi:

Dragostea de fată mare
Ca fasolaa din căldare
Nici o vin'ncoace n'are.

Mă simții atins în onoare de această ironie a țiganului care-și rânjea dinții și se uita țintă la mine par'c'ar fi găcit necazul ce mă rodea; iar Balan ne mai putându-și stăpâni nervii, se repezi ca o săgeată asupra obraznicului lăutar și-și înfipse colții în antereul lui. Atunci începu o învălmășeală groaznică, nu fără oarecare părți comice, între țigan și câne. Țiganul, când se culca la pământ, când se ridica în sus, sau se învărtea împrejur ca un sfredel; când striga, scuipa asupra cânelui, apărându-se cu arcușul, cu scripca, cu căciula, iar Balan hărăia ca un disperat și scutura din cap așa de vrăjmaș, în cât îi spintecă antereul dela guler și până la călcăie, fără să fi avut vreme Constantin sau eu să sărim în ajutorul lui. Paguba nu era mare, căci abia se mai ținea în ițele ei învechita haină a lăutarului, semănând mai mult a voloc decât a antereu, însă țiganul nu era tocmai de părerea mea.

— Vai de mine, cuconașule, strigă el după ce Balan se liniștise, ce mă știu eu face de acuma fără antereu? Iacă iarna e la ușe, cum o să stau cu spatele goale?

— A cui e vina dacă stârnești câinii cu cântecele tale? îi răspunsei eu.

— Cuconășule mânca-ț'ăș găinile! Antereul meu plătește cât o moșie boerească, cum pot eu să rămân păgubaș de el, că doar nu l-am furat?

— Da mai știi eu!...

— Cuconășule mânca-ț'ăș curcanii! Plătește-mi antereul că te trag la judecată, și pe Maica Precista nu scapi cu căruța și telegarii dela ham.

Treaba începea să se încurce între țigan și mine, nu doar că țiganul n'ar fi avut dreptate, însă despăgubirea ce pretindea era așa de mare, încât pricina dintre noi într'adevăr nu se putea mântui decât prin judecată, sau bătaie. Mă hotărâi deci pentru cel de pe urmă mijloc de a deslega gâlceava, fiind mai grabnic și mai potrivit cu onoarea mea de om în tot locul. Cine nu se crede viteaz la vârsta de șasesprezece ani!

— Ascultă măi țigane! îi zisei eu, apropiindu-mă de el cu pași măreți și cu ochii plini de fulgerele mâniei, primește cât face într'adevăr ruptura ta de antereu și nu te obrăznici mai mult, căci te voiu cârpi, sărmane, de-ți vei culege măselele de pe jos. În acelaș timp făcui și mișcarea trebuitoare pentru a-mi îndeplini făgăduința.

Auleu cuconășelule, mânca-te-aș fript și împănat cu slănină!... Să te ferească maica dela care ai supt lapte să mă atingi cu degetul cel mic, că zău! crede-mă voiu mătura toți câmpii cu trupușorul matale! Iacă să-ți arăt!

Și atunci ca un tigru făcu o săritură îndărăt, își suflecă mânele lăsând să se vadă niște mușchi sdraveni, de care însuși profesorul meu de gimnastică s'ar fi minunat, și când să se repeadă asupra mea care așteptam să-l primesc în gazdă c'un pumn în pânțece, lovitura bine cunoscută camarazilor mei de școală, iată că Constantin viziteul care se mânia încet, dar când se mânia, i se înroșea chiar negelul de pe vârful nasului, se puse între mine și țigan arătând acestuia buza unui pistol cu două țevi ce sta ascuns în buzunarul său. Atunci, ca prin far-

mec, țiganul se tupilă la pământ și începu să se gudure și să se hlizească dinaintea mea, voind să mă încredințeze că amenințările lui de adinioarea fusese numai o șagă. — E curios cum țiganii se tem mai mult de pistol, decât de orice altă armă de foc, căci pistolul zic ei, având țeava scurtă, *numai decât te împroașcă în obraz*, iar de pușcă își inchipuesc că au timp să se ferească. Această idee sănătoasă e înrădăcinată în fiecare cap țigănesc.

Văzând deci pe dușmanul meu sărutându-mi acum ciubotele cu felurite lingușiri între care cuvintele: *mânca-ț'aș ochișorii cei frumoși; mânca-ț'aș obrăjeii cei rumeni; să trăești o mie de ani luminate Beizadea; să-ți dea Dumnezeu de fiecare gologan câte o mie de galbeni*, curgeau nesfârșite, ca o ploae cu grindină, îi aruncaii la pământ prețul întreit al antereului său, iar țiganul îmi sărută mâna pe amândouă fețele, și târându-se pe brânci până la locul unde căzuse paralele, le puse în buzunar și dispăru.

Așa dar, mulțămită pistolului lui Constantin viziteul, cearta se isprăvi cu binele și în folosul ambelor părți, căci dacă țiganul primi cu prisosință prețul antereului său sfâșiat de Balan, și eu uitai o bună parte din durerea mea. Chipul Măriucăi cea cu flori pe cap era acum mai departe de mine într'o ceață azurie din care uneori abia îl puteam deosebi, și când se mai apropia, atunci ca prin minune se prefăcea în Măriuca cealaltă, în ochii căreia întâlneam o privire ce nu era nici de dragoste nici de supărare, nici de căință, ci o Doamnel... era, dacă nu mă înșel, de luare în răs. Par'că-mi zicea: „Copilule, ce te-ai aprins așa de iute?”.

Auzi!... Să-mi zică copil mie care știu merge călare, știu vâna, mie care sunt om în tot locul; aceasta era cea mai mare jignire ce mi se putea face. — Fugi dinaintea mea umbră nerecunoscătoare care răsplătești cu bătae de joc un amor așa de ferbinte! Atunci umbra se mai de-

părta ceva în nourul ei azuriu, luând forme mai plăcute ca să mă îmbuneze puțin, dar nu se depărta îndeajuns spre a o pierde cu totul din vedere. S'ar fi zis că se joacă cu mine înadins ca uneori să mă mânie, alte ori să mă imblânzească.

După o oră bună de repaus, Constantin viziteul inhămă iar caii; Balan și eu ne suirăm în trăsură și plecarăm. Incepui acum să mă impac cu ciocârliile, cu pâraele, mai ales de când zării în depărtare munții de pe-un deal pe care-l urcasem în sudoarea cailor.

Priveliștea munților mi-a făcut în totdeauna cea mai vie plăcere, fiindcă la poalele lor m'am născut și pe dâșii mi-am preumblat cele dintâi priviri copilărești. Ii revedeam acum iarăș cu o nespūsă bucurie înșirându-se ca un lanț de urieși la marginea orizontului, mândri, tainici și plini de doine. Iată colo Deleleul pe vârful căruia de atâtea ori mi-am odihnit copoi în goana căprioarelor, iată Sihla păduratică unde și astăzi sălășluește un bătrân sahastru uitat de moarte cu barba până la genunchi; iată munții Neamțului martori de vitejiile strămoșilor noștri; iată colo mai în depărtare și Ceahlăul împăratul Carpaților cu mănăstirea Durăul pe coaste și cu *Panaghia* pe frunte, despicând falnic albastrul cerului. Pe toți îi știam așa de bine, cu numele lor, cu ciobanii lor, ba știam și anume cutare brad, cutare stâncă, cutare potecă unde se primejduise iarna vre-un călător, sau căzuse vre-o fiară sălbatică în bătăile vânătoarești, încât mi se reînfațișă deodată întreg trecutul meu nedespărțit de acele locuri, și mă revăzui atunci ca prin vis, copil vesel și fără grije, precum eram în vremea aceea, iar nu ca acuma trădat și amărit ,cu viermele durerii în mine, pe care nu-l puteam smulge, deși mă simțeam om în tot locul.

Dincoace de munți curge de-alungul șesului apa Moldovei făcând nenumărate cotituri și ostroave pintre lun-cile de sălcii, iar mai incoace, mai aproape de mine, și'n

dreapta și'n stânga mea se întindea câmpul în valuri ne-sfârșite de dumbrăvi și vâlcele îmbrăcate cu sămănături, un adevărat rai de verdeață în care cântau, se jucau și se iubeau un popor de gândaci și păsărele. Dar ce atrăgea mai mult vederea mea, era tot icoana Măriucăi cea oacheșă cu flori pe cap, în nourul ei azuriu, care plutea zimbitoare colo pe vârful Deleleului ca un soare nou zămislit din dragostea inimii mele. Inșă astădată vederea ei nu-mi inspira dușmănie ca mai 'nainte asupra celorlalte frumuseți ale naturei; din contra părea, că o înfrățire se statornicise între mine și munți și văi și ape. Chiar a-mintirea negrei sale trădări nu-mi făcea acum un rău așa de mare, numai dacă aș fi fost sigur că scopul ei n'a fost odinioară de-a mă lua în răs.

Dar acest gând când se deștepta în mine, îmi amărea iarăși sufletul, înhipuindu-mi că împreună cu dânsa a trebuit să râde negreșit și prostaticul cel de dascălul Gheorghe dela strana dreaptă. Și aveau dreptate să râdă, fié vorba între noi, căci am iubit-o fără să-i spun un cuvânt, ba tremuram ca frunza când se apropia de mine. Ah! dascălul Gheorghe dela strana dreaptă se vede că nu e așa de prost precum credeam.

Astfel impresurat de felurite gânduri înaintam mereu pe neștiute. Balan dormea lângă mine mulțămît de izbânda ce făcuse cu antereul țiganului, Constantin viziteul, când plesnea cu biciul în aer fără nici o conștiință de fapta sa, când își apăra negelul de muște, când picura de somn, iar caii, lăsați în voe, mergeau mersul lor, până când într'un târziu ne pomenirăm cu noaptea în cap. Până la casa părintească aveam de mers două zile întregi; prin urmare trebuia să ne gândim la popasul de noapte.

— He! He! am trecut fără să băgăm de samă, de curtea lui Talpan unde era să tragem la gazdă, zise Constantin viziteul.

— Să ne întoarcem îndărăt, răspunsei eu.

— Ba nu, cuconășule, nu-i bine să ne întoarcem îndărăt.

— Pentru ce?

— Pentrucă dă, se zice la noi cei proști că nu-ți merge bine dacă te întorci din drum, precum nici dacă întâlnești popă, iepure sau cofă deșartă.

— Vorbă să fie! Haide înapoi pe răspunderea mea.

— Iacă avem, cale de jumătate ceas înainte un ratuș chiar în drum unde ne putem foarte bine odihni.

— Nu, nu, voiu să merg la curtea lui Talpan.

— Fie și așa, dacă porunciți, zise Constantin scărpinându-se în cap, numai dă! să nu fiu eu vinovat.

Constantin întoarse caii, și pe când inserase bine ajunserăm dinaintea curții lui Talpan.

Curtea lui Talpan era cu două rânduri pe temelii nalte, cu ferestre mici, cu acoperământul de șindilă ascuțit după moda veche, și zidită la o parte de drum, spre a nu fi oarecum în vederea trecătorilor.

Dinaintea casei se ridica un rând de plop drepți și nalți, înșirați în linie, cari în amurgul zilei păreau niște fantasme. Ograda era mare, împrejmuită cu zid, înăuntrul căreia se vedea o fântână cu roată și o hulubărie, iar la poartă un zăvod voinic legat în lanț.

Când ajunsei la scară vătaful curții îmi eși înainte, și aflându-mi numele, îmi făcu cinstea, să mă găzduiască în odaia stăpânului său, care d'impreună cu soția sa, era dus în străinătate. O femeie bătrână veni să mă slujească, însă mâna ei tremura astfel încât voind să aprindă o lumânare, stinse vre-o trei, patru chibrituri în drumul dela cutie până la muc; a trebuit să-i vin eu în ajutor. Dar nu numai mâna, ci și nasul și bărbia și toate cărnurile de pe dânsa tremurau întocmai ca niște răcături. S'ar fi zis că-i e frig de anii ce-i purta în spate. Fără voia mea comparai figura fragedă și vioaie a Măriucăi cu baba care mă slujea, și un oftat îmi inecă pieptul. Baba îmi făcu

așternutul, îmi puse dinainte niște uscături, un pui fript, ochiuri și o gărăfioară cu vin, apoi se așeză pe-un scaun în fundul odăii și mă privea cum mâncam.

— Mă iertați, cuconașul, că m'am pus jos, îmi zise ea; însuși boerul îmi dă voe să șed dinaintea lui, căci sunt mai mult decât o slugă în casă. Boerul îmi zice: mamă Axinie.

— Șezi, șezi mamă Axinie, de mine nu te îngriji. Și așa cum ședea tremurând într'o jumătate de lumină în fundul odăii, începui să o observ mai bine. Era gârbovă și uscată, cu o pestelcă dinainte, c'un smoc de chei la brâu și la cap legată turcește c'un tulpăn bine alcătuit. Fața-i strălucea ca o piele de săftian, și dintre ochii ei stinși, pe jumătate închiși, răsărea un nas coroet, întors spre gură ca pliscul unei cucuveice; iar gura-i fără dinți abia se mai zărea dintre nas și bărbie. Dacă aceasta a fost vre-odinioară frumoasă, gândii eu în mine, trebuie să fie foarte de mult de atunci. Intipărirea ce-mi făcu baba nu era bună, căci bătrânețele adânci, văzute prea de aproape, ne aduc fiori și un oarecare miros de mormânt.

În acelaș timp prinsei să observ și odaia în care aveam să petrec noaptea. Toate erau vechi împrejurul meu. Scaunele erau de nuc, cu spătare înalte și cu rezemători pentru mâni, semănând mai mult a străni decât a scaune: crivatul asemenea era așa de 'nalt, încât un copil nu s'ar fi putut sui în el; un ceasornic cu cuc care bătea jumătățile și sferturile, era aninat deasupra unui scrin asemenea vechiu, iar pe scrin ardeau două lumânări așezate în niște sfesnice de argint de-o formă cum numai pe la biserici se văd. La ferestre spânzurau niște perdele de adamască, aninate în mici veriguțe ce se înșirau pe o vargă de fier. Într'un cuvânt înfățișarea odăii îmi amintea timpurile cele bătrâne despre cari citisem numai prin cărți. Dar ce mă interesa mai mult în îmbrăcămintea acestei odăi, era un portret vechiu de familie, zu-

grăvit în oloiu și afumat care infățișa o cucoană bătrână cu zulufi dinainte, cu un moțoc deasupra capului, cu horbote împrejurul gâtului așa de mari, încât capul ei părea așezat pe o tupsie; însă lucru curios, dacă i-ai fi scos zulufii, moțocul și horbotele, ai fi zis că-i bucățică ruptă, baba care tremura pe scaun dinapoia mea.

Asemănarea era așa de mare, încât era cât pe ce să mă scol și să-i fac o închinăciune adâncă cerându-i iertare că am luat-o drept o slugă.

— A cui e portretul acela? o întrebai eu cam cu îndoială.

— *Saraca'n de mine!* N'o cunoașteți? E sora boierului nostru.

— Trăește, ori a murit?

— Ba a murit, să nu spun minciuni, de zece ani. Ce moarte a mai avut!

— Ce moarte?...

— Iți va fi somn, cuconașule, mai bine culcă-te decât s'ascuți o istorie care nu-i prea veselă.

— Ba nu mi-e somn de loc și doresc foarte mult să o știu.

— Apoi dacă-i așa, de vreme ce ești feciorul cuconului Petrache Voinea care e bun prieten cu boerul nostru, cuconu Grigore Talpan, și *de-a puterea fi* rudenie de pe o nepoată de vară al doilea, apoi cred că nu fac vre-un rău, spunându-ți această istorie:

Sunt șaptezeci de ani, ba nu, spun minciuni, sunt șaptezeci și unu de ani și două luni de când în această curte, precum o vezi, o țigancă care a fost frumoasă pe vremea ei, născu o fată. Acea fată, să nu bănuiești, eram eu, și, pot să zic fără păcat, că eram frumușică în pelinci, de-ți venea să mă sorbi într'o lingură de apă. Așa spuneau toți câți m'au văzut. Trei zile după aceea, cucoana Ana Talpan, stăpâna casei, născu și ea o fată care e cea din portret. Inșă eu, fata țigăncii și ea, fata cucoanei Ana

Talpan, semănam așa de bine că par'că eram două surori de gemene.

La aceste cuvinte baba se bătu peste gură zicând: „Taci părdalnică de gură, nu spune minciuni!...” Cum puteam fi surori, ea fată de cucoană și eu fată de țigancă! Inșă era la mijloc o cimilitură: Tatăl fetei cucoanei Ana Talpan se știa cine-i: era, să nu spun minciuni, cuconul Miron Talpan soțul cucoanei; iar tatăl meu nu se știa cine-i, și nici era voe să se știe. Înțelegi acum?... Ba nu! Ești un copil *de-a puterea fi*, și nu poți înțelege de aceste. Destul zic, că fata cucoanei Ana Talpan, duduca Safta, căci așa i s'a dat numele din botez, tot creștea și se făcea mai frumoșică, iar eu asemenea creșteam și nu zic că mă făceam mai frumoșică, dar zic că-i semănam tot mai mult, n'ar fi de o măsură. Par'că eram două picături de apă, și de n'am fi fost îmbrăcate, ea în rochie de mătasă și eu în catrință, nu ne-ar fi deosebit cineva una de alta. Inșă de ce creștea duduca Safta, de ce nu avea ochi să mă vadă; iar fratele d-sale boerul nostru de astăzi cuconul Grigoriu Talpan, care s'a născut cu vre-o doisprezece ani mai târziu, ba nu, spun minciuni, cu treisprezece ani și o lună, când a deschis ochii în lume ne-a văzut pe amândouă măricele și frumoșele și nu știu pentru ce și cum, dar ne iubea pe amândouă deopotrivă ca pe surorile d-sale. Asemenea boerul cel bătrân Dumnezeu să-l ierte, ne iubea deopotrivă ca pe fiicele d-sale, *de-a puterea fi*, și din această pricină se certa adeseori cu soția d-sale.

A voit Dumnezeu și pe la niște Paști s'a săvârșit din viață cucoana Ana, Dumnezeu s'o ierte; și nu mult după aceea pe la Ispas s'a săvârșit din viață și cuconul Miron, fie-i țărâna ușoară, că de multe ori mă ținea pe brațe și mă desmierda pe ascuns; și așa rămăserăm numai noi trei: duduca Safta cea din perete, cuconul Grigore boerul nostru de astăzi și eu. — Adică eu ce mă mai număr între d-lor, adause ea bătându-se iarăș peste gură. Cu-

conul Grigore a luat moșia în stăpânire, a infrumusețat casa precum o vezi; a mărit grădina, a lărgit țarinile cumpărând de la vecini, într'un cuvânt a îmbunătățit și înmulțit averea, căci e om priceput și spornic la treabă. Nu că-l laud, dar așa spun toți câți îl cunosc. Și a voit Dumnezeu de s'a însurat acum douăzeci și cinci de ani la Crăciun; aceasta o țin minte ca ziua de eri, căci la nunta d-sale m'am chefăluit să nu bănuști; — și Dumnezeu i-a dăruit doi copilași cari acum se află în nuntru la învățătură. Iar duduca Safta, fie vorba între noi, tot a ales pân' ce n'a mai cules.

Treceau zilele, săptămânile și anii, căci vremea trece, nu șuguește, adică noi trecem printr'însa, iar ea stă locului și duduca Safta îmbătrânea, și de ce îmbătrânea mai mult, de ce mai mult mă prigonea și mă ura. Intr'o zi, n'ar mai fi fost acea zi între zilele mele, pe când cuconul Grigore și soția d-sale nu erau acasă, îmi găsi pricină de la te miri ce, dela un rod de zahăr care se zăhărise, și porunci să mă pue jos, Dumnezeu s'o ierte, și singură cu mâna ei luă biciul și mă bătu cu ură de soră și peste cap, și peste piept, și peste șale, până ce biciul îi căzu din mână de osteneală; și tot m'ar fi bătut înainte de ar fi avut putere, dar nu mai avea. Două luni am fost bolnavă de moarte de-mi ținuse lumânarea la cap, dar am avut zile și am scăpat. Iar apoi punct la anul, chiar în ziua de astăzi Miercuri, zise baba făcându-și cruce, și dacă nu mă înșel chiar dela ceasul acesta, ba nu spun minciuni, cu două ceasuri mai târziu, adause ea, uitându-se la ceasornicul cu cuc, adică pe la miezul nopții pe când duduca Safta dormea mai bine, auzi sărmana o bătae la ușe: odată, de două ori, de trei ori. — Ea nu voi să deschidă, dar ușa deși încuiată pe dinăuntru, se deschise singură ca prin minune și ce văzu!... Doamne fe-rește-mă de asemenea întâmplare!... văzu un sicriu care

intră singur în odaie, și după ce intră, capacul se ridică cu zgomot și o umbră albă ieși din năuntru; și umbra ceea cine era?... Era însuși ea, duduca Safta, așa cum trebuie să fie acum pe ceea lume, și c'un biciu în mână înaintă spre dânsa, și începu s'o bată, peste cap, peste piept, și peste șele, întocmai cum mă bătuse ea pe mine până ce sărmana leșină de spaimă și de durere. Apoi umbra și sicriul se făcură nevăzute.

A doua zi ușa se găsi tot incuiată pe dinăuntru; duduca Safta n'avea nici o vânătae pe trup, dar avea niște friguri așa de strașnice încât tremura cum tremur eu acum, n'ar fi de o măsură. Toți credeau că are să moară. Doctorul, căruia duduca Safta îi destăinuise întâmplarea, nu dădea nădejde de îndreptare, cuconul Grigore era foarte îngrijat; însă a treia zi frigurile o părăsiră, rămânându-i numai slăbiciunea tremurului, iar a patra zi a fost deplin sănătoasă și sănătoasă a fost unsprezece luni și douăzeci și nouă de zile. Iar când s'a împlinit anul punct la miezul nopții, iarăș s'a văzut pe sine ieșind din sicriu, și iarăși a suferit bătaia cea cumplită care-i pricinuisse frigurile; și așa în fiecare an, și în aceeaș zi și la acelaș ceas i se înfățișa aceeași vedenie, până când la al cincilea an o găsirăm a doua zi moartă în așternut, Dumnezeu s'o ierte sărmana, că eu păcătoasa de mult am iertat-o!...

Baba urmă mult timp pe tonul acesta, amestecând mereu cuvintele: *să nu spun minciuni, de-a puterea fi, Dumnezeu s'o ierte, n'ar fi de o măsură*, dar eu n'o mai mai auzeam: ochii mei erau pironiți pe portretul cel afumat, și când mă întorsei într'un târziu, baba nu mai era. Repede am incuiat ușa pe din năuntru învârtind cheia de două ori în broască, m'am desbrăcat și m'am culcat; însă n'am stins amândouă lumânările, ci numai una, punând pe cealaltă lângă căpătâiul meu. — Cui nu s'a întâmplat să cadă de somn înainte de a se culca, și

indată ce se pune în aşternut să-i fugă somnul ca şi când i l-ar lua cineva cu mâna! Aşa mi s'a întâmplat şi mie. — Cu toate aceste mă hotării cu orice preţ să dorm, căci aveam trebuinţă de repaus pentru călătoria de a doua zi. Inşă tocmai când vrea cineva să doarmă atunci nu poate. Mă învărteam în dreapta, mă învărteam în stânga, îmi aşezam perna în tot felul şi spre marea mea nemulţămire, mă simţeam deştept ca la miezul zilei. Când cineva nu doarme, ce face?... gândeşte, şi adeseorri gândeşte fără voe la lucruri neplăcute. Astfel începură să mă impresoare şi pe mine felurite gânduri cari de cari mai nepotrivite pentru un om ce doreşte somnul; când mi se părea că ȕiganul cel cu scripca mă înşfacă în vârtoasele sale braţe şi mă aruncă peste crâşmă, când vedeam pe baba Axinia tremurând în colţul ei după sobă şi voidnd par'că să mă vrăjească, când îmi revenea în minte istoria duducăi Safta, cea din portret, cu toate amănunţimile ei în cari se înţelege că umbra şi sicriul aveau în jocul inchipuirii mele partea cea mai însemnată; şi toate acestea mă turburau astfel încât mai că aş putea zice că-mi era frică?.. Mie frică?... Auzi vorbă!... Eu om în tot locul. Voiniceşte mă sculai şi stinsei lumânarea întorcându-mă cu faţa la perete, hotărît să alung din mintea mea, odată pentru totdeauna, pe ȕigan, pe baba şi pe duduca Safta.

După ce făcui această ispravă, îngrijit să nu mai am iarăş vre-o întâlnire cu aceste supărătoare fiinţi, începui să mă gândesc la tată-meu, la frate-meu, la Măriuca. Ah! Măriuca cea gingaşă cu flori la cap!... Ce frumos suspina ea când plecam de acasă... Deodată auzii un zgomot deasupra scrinului, şi inima-mi sări din loc. Era uşa cucului dela ceasornic care se deschisese cu vuet, vestind că oarele au să sune. În adevăr, unsprezece oare sunară, şi cucul de unsprezece ori cântă, şi apoi uşa iarăş se închise. O! cuc netrebnic!... gândii eu, să-mi alunge pe Măriuca tocmai când era să-mi zică: „Ce mult e de astăzi până în

șase luni!“ Dar Măriuca se făcuse nevăzută în noul ei azuriu; nici chiar pe Măriuca cea cu oblojele n’o mai găseam nicăiurea, deși o cautam cu dor în toate ungherurile inchipuirii mele.

De vreme ce și Măriuca m’a părăsit nu-mi rămâne decât să dorm, zisei eu, cu întreită putere de voință; și întors cum eram cu fața la perete, mă acoperii cu plapoma pe cap.

— Mi s’a întâmplat să aud în copilăria mea că odinioară un viteaz, care retezase trei capete de turci, s’a culcat noaptea într’o casă pustie, și i-a fost așa de frică încât până a doua zi a murit. — I-a fost frică de ce?... știi eu? Deodată ideia pustiului care este mai înfiorătoare de cât toate, m’a cuprins. Și eu sunt într’o casă pustie, imi zisei; căci nu-i nici stăpânul casei, nici femeia lui, nici măcar o slugă de zare; nu-i decât o babă care seamănă mai mult a stafie decât a ființă omenească. Vătaful are casa lui în sat. Constantin viziteul și Balan dorm în șură.

O ce n’aș fi dat să am pe Constantin sau măcar pe Balan lângă mine!... bunul Balan! Cum l-aș fi lăsat să mă lingă pe obraz!... Apoi, făcându-mi singur curaj, începui să judec, nu fără cuvinte bine întemeiate, cum că nu e pustie casa lui Talpan. Pustii sunt numai casele acele cu ferestrele sparte, cu ziduri ruinate, cu acopereminte risipite, în cari locuiesc buhnele; iar casa lui Talpan, mulțămărită Domnului, nu e în rândul acelor. — Inșă cu cât mai mult voește cineva să scape de o idee, cu atâta ideia aceea se îndărătnicește a rămâne. — Astfel pustiul cu popoarele sale de năluci nu-mi ieșia din minte, în ciuda temeiturilor ce-mi puneam înainte. O șuerătură de vânt ce auzii fără veste prin horn, întocmai ca un suspin de jale, mă făcu să cred un moment că sunt în mijlocul unei stepe, înconjurat de dihanii.

Toate aceste se petreceau pe când aveam capul sub plapomă. Din nenorocire inșă nu puteam să stau multă

vreme așa. Căldura, neastâmpărul, frica, făcură să asud așa de cumplit, încât cu orice preț trebuia să mă descopăr, pentru a nu muri înădușit. Dar spre a nu face multe miscări de frică să nu stârnesc dihaniile din stepă, prinsei să trag cu degetele picioarelor încet, încet, plapoma în jos... când o întâmplare!... O! ceas rău!... plapoma care din nebăgarea mea de samă avea un colț ce atârna de pe pat în jos, lunecă de pe mine și... deodată mă trezii gol, dezarmat și prăpădit în mijlocul întunericului, expus la toate fantomele. Cui nu i s'a întâmplat una ca aceasta, nu știe ce vra să zică spaimă. Imi auziam inima bătând mai tare decât limba ceasornicului cu cuc, și răsuflarea mi se opri în piept. Dar o nenorocire nu vine niciodată singură!... În acelaș timp văzui la fereastră, în zarea lunei un ce alb, lung și transparent, care se mișca neconținut și a cărei forme se schimbau când în om, când în elefant, când în șarpe și atunci în disperarea mea, nerămânându-mi altceva de făcut, decât sau să aprind lumânarea spre a mă încredința de realitatea acestei vedenii, sau să aștept soarta celui ce a retezat trei capete de turci, mă hotărâi, se înțelege, pentru cel dintâi mijloc, deși nu aveam multă încredere în el. Cu mâna tremurândă aprinsei lumânarea și... spre marea mea mângâiere văzui că năluca cea albă, lungă și transparentă nu era decât un prosop aninat de fereastră, asupra căruia se revărsau prin geamuri palidele raze ale lunei.

Față cu această realitate, dinaintea căreia se risipiră pentru moment fantomele ce mă impresurau, mă simții mai liniștit. Avui curajul să fac câțiva pași prin odaie, fără însă să mă prea uit împrejurul meu, mă suii iarăș în pat și mă învelii numai până la gât, crezându-mă de astă dată în afară de orice primejdie. Incepui chiar, de bucurie, să îngân un cântec, în amintirea Măriucăi, dar glasul meu trezi între pereții odăii un ecou atât de ciudat, încât spaima năvăli iarăș în inima mea; tot atunci din

nefericire ochii mi se pironiră fără voe pe portretul cel afumat ce sta atârnat tocmai dinaintea crivatului meu. Și... Dumnezeule ce văzui!... m'apucă și acum groaza morții când gândesc... văzui cu ochii mei, treaz fiind ca ziua, văzui capul duducai Saftei tremurând în privazul de lemn, par'că era capul viu al babei Axinia; și tremura așa de tare încât și zulufii, și moțocul și horbotele îi tremurau, s'ar fi zis că era cuprinsă de frigurile morții. Părul mi se ridică măciucă în vârful capului, și sudori reci îmi cuprinseră tot trupul. Acum nu mai era de șagă; simțeam de groază că-mi venea sufletul la gură. Să mă reped asupra portretului ca să-l pipăi, să mă încredințez de-i adevărat ce vedeam cu ochii, nu puteam fiindcă picioarele-mi erau paralizate; vrând nevrând trebuia să șed în pat dinaintea figurei hăde a duducai Safta care din ce în ce se strâmba și tremura mai mult, și ai cărei ochi stinși se pironneau asupra mea.

Toată istoria ce-mi spusese baba Axinia îmi reveni iarăș în cap mai înspăimântătoare decât ori când; mii de fantome cari de cari mai slute păreau că-mi încunjură patul... când deodată cucul ieși din tainița sa și cântă de douăsprezece ori. Era tocmai oara când sicriul intrase în odaia duducai Saftei, și eu, vai! mă aflam chiar în casa ei, în aniversara morții ei, dinaintea portretului ei, care printr'un farmec neînțeles, tremura precum a trebuit să tremure când a văzut ușa deschizându-se singură... Atunci!... o grozăvenie!... auzii o bătae la ușă, una, două, trei...

În acest moment suprem picioarele mi se desmorțiră, sângele care până atunci fusese închegat în vinele mele începu să circule cu strășnicie, ars sării drept în mijlocul odăii, căci în primejdia mare vine și bărbăția mare, și c'un curaj desperat deschisei ușa...

Era cănele Bălan care scărpinându-se la ureche lovea cu cotul piciorului în ușă. — Dumnezeule, ce limbă ome-

nească ar putea să spue bucuria ce simții!... Mi se păru că din fundul iadului sunt ca prin încântec transportat în mijlocul fericirilor din raiu. — Umbra, sicriul se făcură nevăzute; capul ducăi Saftei din portret încetă de a se clătina, sau poate că nici nu s'a clătinat vreodată; Balan după ce mă linse de două, trei ori pe obraz, se culcă lângă patul meu, iar eu dormii dus până ce se făcu ziua mare.

Ă doua zi când mă deșteptai, și-mi adusei aminte de cele petrecute, simții în mine foarte zdruncinată credința, că sunt om în tot locul. Fiind însă că nici un rău în lume nu-i fără partea sa cea bună, apoi trebuie să mărturisesc că spaimile ce suferii, mă făcură să uit pe Măriuca; iar Constantin viziteul când află despre lupta mea cu nălucile, îmi zise apărându-și negelul de muște: „Spusu-v'am eu că nu-i bine să se întoarcă cineva din drum!“...

A L I U Ţ Ă

D-soarei Ana Rosetti

I.

Intr'o sară de iarnă, noi toți frații și surorile ședeam dinaintea focului și ascultam pe tata, care ne spunea o istorie a lui din copilărie. — Tata era bătrân și văzuse multe, care acum nu mai sunt de văzut.

— Hei! dragii mei!... zicea el. Era un timp pe când codrii Orheiului se uneau cu codrii Bâcului, și aceștia cu codrii Carpaților; iar plugul brăzda numai prin poeni și prin șesurile apelor curgătoare. Pe atunci nu erau nici șosele, nici drumuri bătute, ci oamenii mergeau călări de la sat la sat, de la târg la târg, și când aveau vre-un drum mai lung de făcut, se înarmau cu pistoale la oblânc, și se întovărășeau mulți la un loc, neîndrăznind să treacă altfel prin potecile pădurilor, cari răsunau neconținut de cântecele haiducești. Eu însu-mi am apucat acele timpuri, bune de altfel, căci erau toate cu îndestulare și nu se cunoșteau nevoile zilnice ale traiului, dar veneau câteodată și grele cumpene în viață, ca de-al de-acele ce mi s'a întâmplat mie în copilărie.

— Ce ți s'a întâmplat? — îl întrebaram noi nerăbdători.

— Apoi de, pe când vă povestesc eu, nu erau trebile întocmite ca acuma; fiecare trebuia să-și apere singur avutul, nefiind în țară altă oștire decât o ceată de arnăuți, cu simbrie, aduși de peste Dunăre, cari slujeau pentru paza lui Vodă, iar pentru paza țării era numai bunul Dumnezeu.

Imi aduc aminte că pe vremea aceea se oploşise la casa noastră un turc cu numele Ali, rămas din oştirile turceşti ce ne cutreerăse țara, și fiind că-i era îndemână la noi, unde găsisese masă bună și gazdă primitoare, el nu s'a îndurat să se mai ducă. El a învățat limba noastră, și s'a împrietenit atât de mult cu casa și cu toți din casă, încât noi îl dezmiardam cu numele de *Aliuță*.

Ce-i drept, când am văzut întâi și'nțai pe Aliuță făcând temenele turcești, îmbrăcat în hainele lui ciudate cu cialmaua pe cap, cu iartaganul la brâu, și cu barba lui cea tufoasă și încărunțită, care-i acoperea pieptul, noi copiii, ne cam temeam de dânsul, părându-ne foarte fioros; dar încet încet ne-am deprins cu el, căci era bun și știa să ne facă felurite petreceri. Ne istorisea povești din o mie și una de nopți, ne spunea întâmplări de-ale lui din războaiele în care fusese, ne făcea căpcâni de prins vrăbii și stigleți, ne ajuta să ridicăm zmei, ne lua cu el la vânat, la pescuit; dar dela o vreme Aliuță nu mai putea merge ne-sprișnit pe băț și toate primbările lui se mărgineau numai prin curte și grădină. Cincisprezece ani în șir el stătuse la casa noastră, și ne văzuse pe toți frații și surorile crescând, și ne iubea pe toți deopotrivă, iar noi neconțenit îl încunjuram, îi săream pe genunchi, ne jucam cu barba lui albă sau cu cialmaua cea mare, care-i ședea ca o plăcintă pe cap, și când ne zicea el nouă:

— Bre pui de ghiauri, voi dragi la mine! Noi râdeam așa de tare, că-l asurzeam pe bietul Aliuță.

Numai dimineața când se închina, nimeni din noi nu îndrăznea să-l supere, într'atâta părea de serios și adâncit în rugăciunea lui. În genunchi, smerit, cu brațele încrucișate pe piept, el spunea, când mai tare, când mai încet, versuri din Coran, își pleca fruntea până la pământ, apoi tăcut și nemișcat stătea câte o oară întreagă cu ochii ațintiți spre răsărit, sorbind depărtările, călătorind cu gândul prin țările calde ale copilăriei lui, și fața lui atunci se'n-

veselea, se lumina ca și când preumblarea i-ar fi fost aveau.

— Așa-i că n'ai să te mai duci dela noi, Aliuță? îi ziceam eu netezindu-i barba.

— Cum va fi scris! răspundea el.

Pentru Aliuță tot era *scris*. De s'a născut, de-a mers prin bătălii, de-a căpătat răni, de-a venit la noi, a fost *scris*. De va mai trăi mult sau puțin, de se va întoarce sau nu în țara lui, asemenea era *scris* de mai înainte; de aceea el avea totdeauna fața senină și liniștea sufletească a omului ce nu-și poartă grija vieții.

Intr'una din zile văzui în curtea noastră o mare și și neobișnuită mișcare. Tata era îngrijat și slugile speriate. O mulțime de țărani înarmați cu ciomege și topoare se așezau de pază la poartă și în jurul casei; era o neorânduială cum nu fusese niciodată.

— Ce este? întrebai eu pe Aliță.

— Nimic, răspunse el. Bujor a trimis o scrisoare, prin care ne dă de veste că mâni la amiază are să ne calce casa.

— Și ce are să fie Aliuță?

— Ce va fi scris! adause el cu fața liniștită.

II.

Speriați, ca și când această scrisoare ar fi venit în momentul când tata ne povestea, noi ne îngrămădeam unul în altul dinaintea focului, și plini de neastâmpăr, cu ochii mari deschiși, așteptam sfârșitul istoriei.

Bujor, urmă el, a fost dintre cei mai vestiți hoți din țară. Babele și acum vorbesc despre el la șezătoare, și lăutarii îi cântă cântecul:

Frunză verde de negară
A ieșit Bujor în țară.
Bate, pradă, nu omoară
Pe ciocoi îi bagă'n boală.

De cum i-a răsărit musteața, el s'a simțit cuprins de dorul voiniciei, și maică-sa n'a mai putut să-l stăpânească. În zadar a plâns ea și a făcut rugăciuni pe la biserici, ca să-l întoarcă de la plecările lui. Într'o zi de primăvară, el își puse pușca pe umăr, căciula pe-o ureche și își luă ziua bună dela maică-sa, zicându-i:

— Maică, nu mai plânge: eu merg să fac dreptate în țară; să iau dela cei bogați, să dau la cei săraci, și să strict legile cele rele făcute de Domnie.

Apoi chiuind și hăulind, el apucă calea codrului, care-l chema la viață fără stăpân, și nu mult după aceea se auzi prin țară de numele lui Bujor.

Doisprezece tovarăși, frați de cruce, fugiți dela coarnele plugului, se adunară în jurul lui și, încrucisând fierul cuțitelor, îi jurară credință și ascultare fără margine, cu drept de viață și de moarte asupra lor. De atunci fost-au mulți călători opriți în drum, multe case boerești călcate, multe potere împrăștiate, și iarăș multe pungi cu bani împărțite la săraci, și multe vaci cu vițel dăruite la văduve și orfani, așa că unii îl blestemau și alții îl binecuvântau, iar Bujor domnea nesupărat peste moșii drumuri și păduri, și vestea despre dânsul merse departe până în țările vecine.

Era în luna lui August, pe la strânsul pâinii, când tata primi scrisoarea dela Bujor. Se ținu mare sfat la curte, de trebue să ne supunem sau să ne împotrivim. În toată casa nu era decât două puști de cremene, una a lui tată-meu și cealaltă a lui Aliuță, o şușanea lungă, pe care turcul o rezema pe o crăcană când se cobora la iaz să împuște rațe. În sat asemenea nu era decât un singur pușcaș, care niciodată în viața lui nu se luptase decât cu vânatul din pădure; prin urmare, nu era mare speranță în puterea noastră de împotrivire. Cu toate acestea părerea lui Aliuță de-a ne opune cu arma la năvălirea hoților, împărțită și de noi, copii neștiutori de primejdiile

ce ne amenințau, precumpăni asupra ideii de supunere, susținută fără osebire de toate slugile din casă. Imi aduc aminte și acuma, adause tata surâzând, cu ce încredere în voinicia mea înșfăcai teaca iartaganului lui Aliuță și o invârtii în dreapta și în stânga împrejurul meu, doborând cu gândul toți hoții la pământ.

— O! numai să vie Bujor, ziceam în mintea mea și va vedea el!

Apoi după planul lui Aliuță, un om fu așezat la clopotnița bisericii, ce era aproape de poarta curții, cu porunca, ca îndată ce va zări hoții în depărtare, să tragă clopotele pentru a ne da de veste. Douăzeci de oameni înarmați cu ciomege, cu coase și topoare, fură rânduiți la poartă, sub comanda vânătorului din sat, și câte alți douăzeci la fiecare ușă de intrare a caselor boerești, în total ca la 60 de oameni cari, deși rău înarmați și ne-deprinși cu luptele, erau destul de numeroși pentru a pune stavilă hoșilor, mai ales când aceștia aveau să vie ziua mare, cu pieptul deschis, în urma unei scrisori pre-vestitoare.

Câte un pahar de rachiu fu împărțit la fiecare străjer, și mulțămită îmbărbățărilor necontenite ale lui Aliuță, ei se țineau bine la posturile lor.

Două ore stăturăm așa în așteptare... când deodată omul din clopotniță prinse să sune. El zări un colb pe muchea dealului învecinat, și puțin după aceea numără treisprezece inși călări, cari se iviră pe multe unul câte unul și se coborau acum pe drumul ce ducea la curte. Un fior trecu prin inimile tuturor.

— Copii, țineți-vă bine, strigă Aliuță străjerilor ce se frământau de neastâmpăr, Alah e cu noi!

Muți erau acum cu toții și cu ochii ațintiți asupra dealului învecinat, de unde venea primejdia, iar după câteva minute puturăm vedea și noi cei din ogradă cum se coborau haiducii la pas liniștit, cântând, par'că veneau la

masă mare. Ei se opriră un moment dinaintea crâșmei unde Bujor îi cinsti cu câte un pahar de vin, apoi porniră din nou spre curte. Acum se trecuse de șagă; aveam să dăm piept la piept cu hoții; să împușcăm într'înșii; să fim împușcați de dâșii; și câți din noi aveau să moară?... Și câți să scape?.., iată întrebarea ce și-o puneam fiecare, groaznică întrebare ce o vedeam zugrăvită cu culorile spaimii în fața tuturor. Iar eu care cu o oară mai înainte făcusem atâta ispravă cu teaca iataganului lui Aliuță, simții acum că mi se taie picioarele, și fără voce mă apropiam de tata. Tata era galben ca ceara, tăcut și în așteptare; s'ar fi zis că-și numără bătăile inimii; străjerilor de asemenea nu le era îndemână. Ceea ce-i turbura cu osebite era ne'nchipuita liniște cu care veneau hoții asupra lor, par'că nici nu le păsa că sunt 60 de oameni gata să-i primească cu coase și cu topoare. În acelaș timp clopotul suna mereu a restriște, și cu atât mai mult suna ,cu cât haiducii se apropiiau. Par'că vestea ceasurile morții.

— Ah! Iată-i... iată-i... sosesc!

Ajuns dinaintea bisericii, Bujor deodată se oprește, ia la ochi pe clopotar și... O! Doamne, ce văzui!... În momentul în care trăsni arma, văzui pe nenorocitul clopotar căzând de-a roata în aer din înălțimea turnului, cum ar cădea o țarcă din vârful unui plop. În acelaș moment spaima răsbătu cu iuțeala fulgerului în inimile tuturor, o spaimă strașnică, neinvinsă, spaima morții care întunecă mintea și îngheață sângele în vine, și într'o clipă toți străjerii, atât cei dela poartă, cum și cei d'împrejurul casei, aruncară la pământ ciomegele, coasele, topoarele și care'ncotro prinseră să fugă ca niște nebuni, nevoind să mai știe de glasul tatălui meu și al lui Aliuță, cari căutau să-i stăpânească. Iar când cei doisprezece haiduci călări, împetrițați cu găitane și cu puștile pe umăr,

se arătară în dreptul porții, nici o suflare de om nu mai era în curte, afară de noi și de Aliuță.

Atunci... părăsiți de toți, intrarăm în casă ca în ultimul loc de scăpare, iar Aliuță închise ușa cu zăvorul. Momentele erau înfricoșate. Auzeam împrejurul nostru glasul haiducilor, zângănitul armelor, sforăitul cailor, iar peste toate glasurile și toate sunetele domnea glasul lui Bujor, care făcea rânduială între haiduci.

Spargeți ușa! strigă el.

Deodată auzii lovitura unui topor, ce se infipse în ușă, apoi auzii a doua și a treia lovitură, urmate de mai multe altele, cari răsunau în însuși inimile noastre. Dar în acelaș timp auzii aceleași lovituri și la ușa din dos, încât eram acum cuprinși din două părți, și fără nici un mijloc de scăpare.

De ce însă primejdia se făcea mai mare, de ce Aliuță se îmbărbăta mai mult. Cu iataganul în mână, el sta la crăpăturile ușii, gata să reteze capul celui dintâi ghiaur ce s'ar ivi; dar nici unul nu se ivi, numai topoarele curgeau ca ploaia până când ușa țândurită căzu cu totul din țâțâni. Atunci Bujor se întâlni față în față cu Ali. Il recunoscui dintre toți, fiindcă el era cel mai înalt, mai chipos și mai fioros.

— În lături ghiujule! strigă hoțul.

— În lături tu, câine! răspunse Ali repezind iataganul asupra capului lui Bujor, însă fierul turcului întâlni fierul hoțului și ambele scăpărară de iuțala loviturii. Ei stătură apoi o minută și se priviră în ochi. Hoțul avea fața crudă dar disprețuitoare a unui om ce nu-i vine să se pue la luptă c'un protivnic atât de bătrân, iar acesta nu mai era Aliuță cel bun, pe genunchii căruia săream noi ca niște vererițe. Era zis în legea lui să apere cu pieptul casa ce-l adăpostise, și toate puterile din tinerețe, toată sălbătăcia ienicerească îi revenise ca prin farmec.

Drept sta el acum ca lumânarea, hotărit, amenințător, cu fruntea încrețită, cu dinții închețați, și se uita și chibzuia unde să lovească din nou.

— Așa te vreau turcule, zise Bujor; deacum cu mine la luptă dreaptă! iar voi, adaoase el tovarășilor săi, stăți și priviți cum căpitanul vostru știe să pedepsească obrăznicia unui turc.

— Aci în pragul ușii am să-ți săp groapa, răspuse Ali; și lupta iarăș se încăieră. Bujor își păstră cumpătul și lovea cu măsură, pândind toate apucăturile protivnicului său, iar mânia turcului mergea tot crescând, și mișcărilor lui, din ce în ce se iuțeau, par'că puteri noi curgeau neconținut în vinele lui. Dela o vreme însă fierele lor nu se mai ciocneau, nu mai scăpărau, ci lipite, incolăcite alergau împreună, când în dreptul ochilor, când când deasupra capului, întocmai ca doi fulgeri îngemănați.

Hoții care intrase acum în casă, priveau lupta cu brațele încrucișate, siguri fiind de mai înainte de izbânda căpitanului, iar noi, galbeni, înmărmuriți, așteptam cu tremur minuta hotăritoare, fiind de asemenea siguri de mai înainte că ori cum se va sfârși lupta, tot rău va fi pentru noi... Când deodată turcul desprinzându-și arma de arma dușmanului său, făcu un pas îndărăt, deschise niște ochi mari peste măsură, strigă: „Alah!“ și ca un tigru însetat de sânge se aruncă asupra lui Bujor.

Un freamăt trecu prin rândurile hoților... Atunci... O! spaimă! O! urgie! Atunci fără veste, trăsni o pușcă îndărătul meu, de care toate geamurile se cutremurară și prin fumul ce năvăli în odaie văzui pe Aliuță, pe bătrânul și viteazul Aliuță ingenunchind. Lovit în spate de unul dintre tovarășii lui Bujor, el scăpă arma și căzu la pământ scaldat în sânge. În fața acestui neașteptat sfârșit, Bujor el însuși rămase un moment uimit, cu hangerul în mână, nedumerindu-se ce să facă; apoi deodată își încruntă privirile, ca un om ce și-a luat o groaznică hotă-

rire, se îndreptă cu pași sunători spre noi, care stam fără răsuflare grămădiți unul în altul ,trecu alături de mine atingându-mă cu haina și se opri dinaintea hoțului ce omorise pe Ali.

— Cine nu cinstește lupta dreaptă și ucide pe la spate, ucis trebuie să fie!... zise el, despicând în acea clipă capul ucigașului în două; apoi, cu fața și mai încruntată, în care era scrisă osânda noastră de moarte, el se întoarse iarăș spre noi, ațintindu-ne de astă dată drept în ochi, parcă ar fi voit înadins să ne prelungească agonia: merse până la locul unde zăcea Aliuță la pământ, îl privi un moment în tăcere, tăcere înfricoșată, din care nimeni nu știa ce are să iasă, căci noapte se făcuse sub genele lui... când iată minunea mare... fața lui deodată se însenină, ca și când o rază de sus i-ar fi străbătut prin creeri și, îndreptându-se către tovarășii săi, le zise:

— Copii, acest bătrân ucis mișelește a apărât o casă de creștin și el era turc. Dumnezeu nu ne va ajuta, dacă pe lângă păcatul morții lui vom adăugi și alt păcat... Să mergem de aici!...

Ascultători de glasul căpitanului, hoții își făcură semnul crucii, încălecară și se duseră în lume, numai haiducul cel ucis rămase lungit la locul lui. Nu departe de dânsul sârmanul Aliuță ședea și el fără mișcare,, cu fața acum îndulcită de suflarea morții, și cu ochii deschiși și ațintiți așa cum îi avea el în rugăciunile de dimineață, când rătăcea cu sufletul în țările cele calde ale copilăriei lui.

A doua zi un sicriu frumos, împodobit cu ținte de argint, cu semnul semi-lunii pe capac și purtat pe umerile noastre, fu așezat sub cea mai pletoasă salcie din grădină, cu capacul îndreptat spre răsărit. Nici preoți, nici rude nu erau în jurul sicriului, dar eram noi, prieteni de altă lege, agonisiți de el la bătrânețe, cari stam îngenunchiați și plângeam din inimă pe bunul și scumpul Aliuță.

Pe mormântul lui stă astăzi o marmură albă, pe care sunt săpate cu litere de aur cuvintele lui Bujor:

„Acest bătrân ucis mișelește a apărat o casă de *creștin* și el era *turc*“.

Aci tata sfârși de povestit; iar noi am rămas tăcuți și cu lacrămile în ochi, și multă vreme după aceea, figura bună a lui Aliuță nu înceta de a se amesteca noaptea în visurile noastre copilărești.

ANDREI FLOREA CURCANUL

I.

Sunt Vasluian de loc din satul Florești. Eram abia de douăzeci și unu de ani când îmi veni rândul să trag la sorți. Imi aduc aminte cu ce sfială vârâi mâna într'un vraf de hârtiuțe răsucite și scosei No. 13. — „Bun“, strigară cei d'împrejurul meu. „Ești băiat cu noroc“. Apoi doftorul mă căută în gât, mă ciocăni în piept și'n spate, iar comandantul mă măsură cu o curelușă, să vadă dacă sunt destul de nalt, mă întrebă de tată, mamă, frați, surori, par'c'ar fi voit să-mi afle spița neamului, și după ce-mi trecu numele într'o condică îmi zise:

— Măi băete n'avem ce-ți face, ai scos număr mic, ești sănătos și bine făcut, n'ai nici un drept de scutire; trebuie să rămâi în oaste. Și nouă ne trebuie voinici ca tine.

Nu bine sfârși comandantul de vorbit că un gulerat ce ședea lângă mine strigă cât îl luă gura: „la tuns“!

Indată doi dorobanți mă împinseră într'o odăe de alătură și mă așezară pe un scaun; foarfecile începură să sune prin pletele mele întocmai ca secerea în grâu și cât ai bate în palme mă trezii gol la cap ca un harbuz.

Nu eram, ca să zic așa, nici vesel nici supărat, căci tocmai bine nu puteam să-mi dau sama de ce se petrecea cu mine în ziua aceea. — Numai când văzui pe tata rezemat de ușorul odăii, mâhnit par'c'ar fi rămas

singur pe lume, simții atunci că mă tae la inimă. Inșă m'am stăpânit, și mi-am înghițit lacrimile care cercau să-mi năvălească în ochi, căci îmi era frică să nu rădă satul de mine. Avui noroc că tata era om cuprins, cu poșoi în coșere și cu vitișoare împrejurul casei, încât el se prinse să-mi facă uniforma cu cheltuiala lui numai să nu mă piarză de lângă el, și astfel rămăsei soldat în regimentul de dorobanți No. 13.

Fără să mă laud, pot zice că nu-mi ședea tocmai rău în uniforma mea de dorobanț cu opincile bine șfăruite la picioare, cu mantaua cea lungă încinsă la mijloc cu curea, și mai ales cu căciula cea îndoită pe ureche și împodobită cu pene de curcan. Când mă roteam așa prin sat pe dinaintea fetelor, cari nu se prea fereau din calea mea, îmi venea în adevăr vorba ceea, să mă umflu în pene ca un curcan.

— Măi că fioros mai ești!... îmi zicea Catrina chicotind la spatele meu; ai să tai mămăliga în două.

— Ia vezi-l par'că-i un țap logodit, zicea Marioara, trăgându-mă de mâneca mantalei. Iar eu le fugăream, le pișcam și când îmi cădea vre una la 'ndemână îi astupam gura c'un sărutat.

Slujba mea nu era tocmai greu, căci ședeam zece zile în cazarmă și douăzeci acasă. Ce m'a încurcat mai mult a fost reglementul pe care a trebuit să-l învăț pe de rost ca tatăl nostru. Noroc că știam câteva buche dela dascălul Chiriac din sat. Iar celelalte datorii ale slujbei: „La stânga, la dreapta, pușca la umăr, la picior!“... le-am deprins ca apa, pentrucă nu eram stângaciu din fire și mâna-mi era dată pe pușcă, de când vânam vulpile și căprioarele prin codrii Racovei. Când mă aflam în front mergând cu pași măsuțați; „una, două, trei“, sau când dinaintea comandanților cu mâna la cocardă strigam: „Ascult domnule căpitan!... Să trăiți domnule maior!...“ ar fi zis cineva că-s croit pe soldăție. Numai de scos oa-

menii la munca câmpului nu eram bun, căci aveam fața blajină și ei nu erau deprinși să se teamă de mine. Chiar Catrina îmi zicea că nu mă prinde când mă slujesc.

Astfel o dusei doi ani și mai bine în care timp mama muri, iar tata din ce în ce se gârbovea. Intr'una din zile el mă chemă la o parte și-mi zise:

— Măi băete, eu ca mâine o să mă duc pe urmele maică-ta și tu încă nu ești pus la cale. N'ar strica să avem în casă o gospodină care să caute de tinerețele tale și de bătrânețele mele. Eu gândesc că fata Catrina deși nu-i bogată, dar e cuminte și harnică, și va ține la cinstea casei noastre... dar tu cum socotești?

Aceste vorbe ieșite din gura bătrânului tată mă pătrunseră la inimă. Eu nu mă gândisem la Catrina și nici pot zice că-mi era dragă precum nu-mi era dragă nici o fată din sat, însă cuvintele lui erau pentru mine o tainică poruncă, ce părea că vine de sus. M'am dus drept la Catrina și i-am spus voia tatei care acum era și a mea: iar ea nu-mi răspunse nimic ci se roși ca focul și plecă ochii în jos. Aș fi voit să o sărut ca altădată pe când mă hârjoneam cu dânsa la scrânciob, dar acum nu mai îndrăznii; de când gândul însuratului mă urmărea mă făcusem rușinos ca o fată mare, și vorbele nu-mi ieșeau slobode din gură. Apoi de la Catrina făcui stânga împrejur și mă dusei drept la căpitanul, pentru a-i cere voe să mă însor, însă căpitanul îmi răspunse:

— Andrei, nu-i vreme acum de însurat; în curând avem să plecăm în jos spre Dunărea cu tot batalionul din Vaslui, și dacă o vrea Dumnezeu să ne întoarcem sănătoși îți voi fi eu nun; până atunci trebuie să mai îngădui, fătul meu.

— Să trăiți domnule căpitan! zisei eu întorcându-mă pe călcăe ca un șurub, și fără mai multă vorbă plecai spre casă. Tot drumul nu putui să deschid gura pentru a zice buna dimineața trecătorilor cu care mă întâlneam.

Eram mâhnit cum nu fusesem niciodată... și de ce nu știu... că doară nici tata nu era pe pragul morții, nici Catrina nu avea să se mărite cu un altul, și nici Dunărea nu mă speria pân'-pe-acolo, căci mai fusesem eu în jos toamna cu oștirile, și mulțumită Domnului m'am întors bine acasă. Cu toate acestea inima nu-mi era la loc. Ajuns în sat auzii felurite zgomote cari posomorau fețele; ba că Rușii trec Prutul, ba că Turcii năvălesc în țară, ba că Românii intră în bătae cu Turcii, ori cu Rușii, nimic lămurit, tot vorbe fără șir, — însă era ceva; văzduhul părea a furtună.

Peste câteva zile un vătăjel mă chemă la Primărie unde găsiu adunați toți flăcăii din sat, cari erau soldați în batalionul meu. Căpitanul ședea în capul mesei cu o hârtie în mâni.

— Andrei Florea! strigă el.

— Față!... răspunsei eu.

— Neculai Drugă!

— Față!

— Petrea Doncilă!

— Față!

— Vasile Grăunte!

— Față!

Și tot așa mai departe ne chemă pe toți dearândul după izvodul ce ținea în mână.

— Copii!... ne zise el... avem poruncă să mergem în lagăr la Dunărea; grijiți-vă bine armele, luați-vă schimburi în deajuns și de astăzi în patru zile să vă aflați la Iași, de unde vom pleca împreună cu armata de acolo. Căutați ca nimeni din voi să nu lipsească.

— Ascultăm!... răspunserăm cu toții punând mâna la cocardă.

Apoi ieșirăm din primărie spre a ne duce fiecare la casele noastre. Neculai Drugă se apropie de mine și-mi zise:

— Ai auzit Andrei? Trebile se incurcă. Nu-i a bine.

— Bine rău, n'ai ce-i face, răspunse Vasile Grăunte: dacă-i poruncă, s'a mântuit. Zi că nu ți-e tată, vorba ceea.

— Ș'apoi ce mai la deal la vale, adause Petrea Doncilă; putem oare să ne ferim de ceea ce-i scris să fie?... Câți se întorc sănătoși din bătălie, și câți mor acasă pe cuptor? Asta nu-i în voia omului ci a Domnului.

— Bine vorbești Petre, zise moș Toader a Paraschivei, un om bătrân care fusese treizeci de ani pușcaș la curtea boerească. De când aud că o să fie bucluc în jos par'că mă umflă în coș să merg și eu. Păcat că picioarele și mâinile nu-mi sunt după inimă căci acum ar fi vremea să văd dacă durdulița cu care m'am hrănit treizeci de ani mai știe să facă treabă. — Ei băeți!... omului nu-i e dat numai să se întindă la soare: în viață este și voe și și nevoie, și dacă nu vom fi harnici să ținem piept la nevoie, apoi mai bine să lăsăm babele să ne apere casele, iar noi să toarcem în furcă.

Grăind astfel ochii lui moș Toader a Paraschivei străluceau și trupul lui rezemat în cârjă se îndreptă ca lumânarea. Ai fi zis că întinerește pentru a doua oară.

— Haideți băeți cu mine, adause el, să cinstim un pahar cu vin. Când vremile se înăspresc nu-i bine să ne despărțim fără să ne urăm unul altuia noroc bun.

Cu toții merserăm la crășma din sat și ciocnirăm câte un pahar, însă mie unuia, drept să spun, nu-mi lunea vinul pe gât, căci voia bună îmi era, ca și spuma vinului numai în față, iar în inimă drojdiile griji. Mă gândeam la tata, la Catrina, la casă, la vitele noastre, apoi la Turci, la Ruși, la ghiulele, și, luat înainte de vârtejul gândurilor, ședeam tăcut pe o laviță fără să bag de samă că rămăsesem în crășmă numai cu moș Toader a Paraschivei, care se uita cu milă la mine.

— Nu-ți mai face inimă rea copile, îmi zise el, punân-

du-mi mâna pe umăr. Du-te acasă și te pregătește de drum, căci la slujbă ceasurile sunt numărate.

Trei zile după aceea eram îmbrăcat soldățește și gata de plecare. Opincile îmi erau nouă nouțe, mantaua curată, încât bumbii pe dânsa străluceau ca aurul; în spate aveam ranița cu schimburile și pe umăr pușca. Când mă dusei la tata să-mi iau ziua bună mi se umeziră ochii, iar el, după ce mă sărută pe frunte, îmi zise cu glas înduioșat:

— Mergi cu bine Andrei!... Dumnezeu să te apere de primejdii și să te întoarcă sănătos acasă!

Imi luai asemenea ziua bună dela vecini, însă pe Catrina n'o găsii nicăierea. Pe la prânz eram în crucile satului împreună cu toți flăcăii din batalionul meu.

Bătrâni și copii, babe și fete, toți afară de Catrina, erau adunați împrejurul nostru ca să ne vadă înșirați doi câte doi cu caporalul în frunte.

— Pușca la umăr!... Marș!...

Atunci cu piciorul stâng înainte plecarăm. O sută de căciuli și de pălării, o sută de năframe se ridicară deodată în aer pentru a ne ura drum bun. Tot satul ne petrecu până la poarta țarinei; Moș Toader a Paraschivei cu vorbe de îmbărbătare în gură veni și el în cărja lui dimpreună cu mulțimea, iar Anton Aghiuță un pitic ghebos care era caraghiosul satului se acăță deasupra porții, strigându-ne în gura mare:

— Mergeți sănătoși copii! Să-mi aduceți fiecare câte un pistol, ca să aflu cum e Turcul, că știți: după Turc și pistol. — Tot satul porni într'un hohot de râs, iar noi le mulțumirăm militărește cu mâna la cocardă.

II.

Greu e omului până a nu intra în nevoe, dar odată intrat, apoi, vorba ceea, își pune capul între umere și merge orb înainte. Așa se întâmplă și cu mine. După ce am

plecat de-acasă intrând în viața de oștean, începui să-mi las grijile îndărăt și, puțin câte puțin, venii în cheful meu obicinuit. Un singur lucru mă mai supăra. Imi părea rău că n'am găsit pe Catrina să-i zic rămas bun, căci cine știe? — se putea să n'o mai văd. Cu acest ghimpe în inimă mersei până în seară.

Era pe la începutul lui Aprilie, pe când ciocârliile se învață a cânta și codrul prinde muguri. O lună plină și frumoasă îmi lumina calea, când iată că la câțiva pași de mine zării o umbră de femeie ascunsă în dosul unui frunzar. Numai o săritură făcui până la dânsa și o apucaii de mână.

Era Catrina, însă așa de slabă încât mi se păru că ochii i se mărise în cap.

— Bine că te văzui Catrino, înainte de a mă duce la bătălie, îi zisei uitându-mă cu jale la dânsa; dar ce-ți sunt mâinile așa de reci?

— Mi-e frică să nu mă uiți, răspunse ea cu glas înecat în lacrimi.

— Eu să te uit!... Doar nu mă duc la joc sau la șezătoare, acolo. Roagă-te mai bine la Dumnezeu să nu mor, Catrino. Apoi îmbărbătându-mi inima, o cuprinsei în brațe și o sărutai pe frunte, iar ea suspina din greu și-mi zise:

— Atunci, jură-mi că-ți vei ține cuvântul ce mi-ai dat!

— Jur!

— Să știi bine, Andrei, că ceasul în care-ți vei călca acest jurământ va fi ceasul morții mele. Așa simt eu că-mi este scris.

— Atunci vei trăi mult, Catrino, afară numai dacă vre-un glonte îmi va curma zilele.

— Tu nu vei muri în război, adause ea c'un glas care semăna a prorocie.

Voi s'o sărut încă odată, pentru cea din urmă dată înainte de a o părăsi, însă ea se depărtă din brațele mele

și se făcu nevăzută prin umbrele copacilor. Auzii numai din depărtare un glas care și acuma par'că-mi răsună în inimă:

— Mergi sănătos, Andrei, și nu mă uita!

Acum pot să zic că-mi venise cheful la loc. Nu știu pentru ce, dar mă simțeam mult mai îmbărbătat de când auzisem din gura Catrinei că n'am să mor în război. Imi închipuiam că femeile au câte-odată prevestiri tainice asupra viitorului; iar grija ei să nu o uit îmi părea prea copilărească, ca să mă mai supere câtuși de puțin.

Trecuse miezul nopții când ajunserăm în pădurea din valea Racovei. Acuma nu mai păzeam rânduiala pasului milităresc, ci fiecare mergea cum putea, după cum îi mergeau și gândurile prin cap. Luna începea să se coboare pe cealaltă parte a cerului, și umbrele se întindeau lungi pe pământ ca niște brațe de uriași. Imi adusei aminte de spusa bătrânilor că aici Români se războiesc odinioară cu Turcii și risipise oardele lor, și iată că acuma, după atâția ani, ne veni și nouă rândul să ne măsurăm cu cu dâșii... Ciudată potrivire!... Bine-a zis cine-a zis că nimeni nu știe ce-i ascuns în poala vremilor. Și cum mergeam așa de gânditor prin acest loc udat de sânge omnesc, îmi simțeam creerii înfierbântați, și nu odată mi se păru că văd în zarea lunii răsărind din pământ tidve goale cari se rânjeau la mine.

Trei săptămâni după aceea străbătusem țara dealungul până la Dunăre pe malul căreia mii și mii de Români erau adunați în deosebite locuri, așteptând numai ordinul de trecere. Dar până când veni ordinul, în nenumărate rânduri ne jucaram de-a mingea cu Turcii trimițând ghiulele în cetățile lor și primind altele dela dâșii.

Apoi, pe la mijlocul verii, un pod se făcu peste Dunărea, al cărui capăt abia se zărea la malul celalalt, și înșirați cinci câte cinci, prinserăm a trece dincolo. Erau frumoase de văzut șirurile noastre de călăreți și pedestri ale

căror arme străluceau la soare, mergând cu steagurile fâl-fâind și urmate de-o sută de tunuri de oțel, sub roatele căroră părea că geme pământul.

— Strigați copii să trăiască Măria Sa! zise comandantul; căci sunt multe sute de ani de când vulturul și zimbrul Românilor n'au călcat în țara păgânească.

— Ura!... Să trăiască Măria Sa!... strigară odată mii de glasuri cari clocotiră departe în văile Dunării.

Inima se bătea tare în piepturile noastre, și hotărâți cum mergeam pe viață și pe moarte, simțeam pentru întâia dată în noi o tainică mândrie. Acum eram și noi *ceva!*

Peste șase zile ajunserăm în fața întăririlor Plevnei împotriva căroră oștile rusești se frânsese de-atâtea ori. Aici începui pentru noi o viață mai grea, mai ostenitoare, căci fiind aproape de Turci, trebuia mereu să străjuim și săpăm la șanțuri, pentru a nu fi loviți pe furiș. Totdeauna îmbrăcați și cu arma lângă noi, totdeauna gata a sări la cel mai mic semn, dormeam noaptea somnul iepurelui, și ziua de multe ori nu ne ticnea mâncarea amestecându-se în borșul nostru glonții turcești. Inșă omul se deprinde și cu binele și cu răul; fiecare își făcea slujba fără să se plângă, numai când cădeau ploile cele putrede, când, uzi până la oase, trebuia să dormim în glod, atunci fără voce ne aduceam aminte de-acasă și fețele noastre se posomora. Dar, vorba ceea, un ceas de bine te face să uiți un an de necaz; cum se furișa printre spărturile nourilor o rază caldă de soare, îndată ne venea cheful la loc, și doinele începeau să răsune în șanțurile Plevnei.

În unele locuri eram așa de aproape de Turci, încât puteam vorbi unii cu alții. Într'o zi, Vasile Grăunte, tovarășul meu care era un poznaș și jumătate, strigă la dâșii:

— Bre bostangii, bre ciorbagii, așa-i că vă dorm șoa-recii în pântece?... Ce nu vă închinați nouă mai bine?

— Minciuni spui; iacă ce mâncăm noi, răspunse un

glas dela dânșii, și în aceeaș clipă o pâine albă căzu în șanțurile noastre.

— Asta e furată dela noi, jur pe fesul lui Mahomet!

— Cine-a zis vorba asta să-și arăte fața dacă-l ține cureau!

— Indată, răspunse Grăunte, și punându-și un fes în cap ieși până la jumătatea trupului din șanț afară.

Atunci o ploaie de gloanțe îi șueră pe la ureche.

— Dar din voi care-i harnic să-și arăte scăfârlia, strigă el coborându-se în șanț?

— Eu, răspunse un Turc care se arată cu o căciulă de curcan pe cap.

— Aferim! strigară ai noștri, improșcându-l la rândul lor cu o salvă de puști. Turcul se făcu nevăzut.

Glumele acestea ușor se puteau întoarce în rău, căci cu moartea nu-i de suguit; dar ce era să facem?... Să ne arătăm mai mișei decât turcii — asta nu se putea. E ciudat cum eu, om milos de felul meu, trăgeam aici drept dragul în carne de om, ba încă îmi părea rău de câte ori plumbul meu mergea în deșert. Par'că nu mai eram eu băiatul Andrei Florea cel blajin din sat dela Florești, pe care fetele îl hărățeau fără leac de grijă. Războiul mă încruntase în sânge, și-mi schimbase firea, și de-aș fi avut putere aș fi ucis pe toți Turcii din țara turcească ca să se mântue buclucul și să mă întorc mai curând acasă. Inșă treaba mergea mai încet decât doream, căci fiecare zi aducea cu sine nouă întâmplări și nouă muncă.

După ce întăririle noastre fură isprăvite, prinserăm să umplem saci cu nisip, să facem legături de strujani, și țarcuri de nuele pe cari Românii, în deprinderea lor de a porecli lucrurile, le numiră „Frășini“¹⁾. Toate aceste erau menite să slujească de apărătoare în șanțurile noastre, sau să fie aruncate în șanțurile Turcilor în ziua când vom

1) Fașini.

năvăli asupra lor. Iar săgile întovărășeau necurmat lucrul.

— Măi, Frăsina ta e cam infoeată, zicea unul, mă tem că n'ai s'o poți duce peșcheș la Turci.

— Ba e numai bună de strâns în brațe, răspundea ce-lălalt; cu dânsa mă duc până în pânzele albe.

Astfel, făcând treabă, glumeau între dâșii băeții noștri după obiceiul lor din copilărie; căci fie zile cât de aspre și împletite cu primejdii, ele tot se mai îndulcesc dacă le presuri cu ceva chef și voe bună.

III.

În ziua de 30 August, o mare mișcare domnea în tabăra noastră. Cerul era înourat, și o ploaie subțire curgea ca prin sită. De cum se ivise zorile, generalii, colonelii, maiorii alergau călări în toate părțile dând felurite ordine: trupele noastre se înșirau în linie de bătae, altele se așezau în coloane la aripi; iar după ce soarele se ridicase ca de-o sulijă, începu o groaznică împușcătură de tunuri care mergea într'un șir ca bătaia darabanei. Erau tunurile noastre, o sută de guri de oțel ghintuite care salutau pe împăratul Alexandru de ziua lui, improșcând cu foc în întăririle Griviței. Fiecare lovitură, spărgea, brăzda, detuna păreții de pământ ai dușmanului. Trei ceasuri ținu acest foc înfricoșat, apoi se opri.

Era acum soarele sus. Un mic paraclis, se făcu în câmp; apoi se dădu un prânz în cinstea Împăratului, la care Măria Sa Domnul închină cel dintâi pahar. Se spune însă că Măria Sa nu a deșartat paharul și că ar fi zis cu tristețe generalului său de alătura:

— Mulți băieți de-ai mei n'o să mai vadă asfințitul soarelui!

Apoi se împărți de mâncare la soldați ceva mai mult decât de obicei. Eram toți tăcuți și gânditori ca în apro-

pierea unui ceas de cumpănă. Fiecare își amintea câte un dor de acasă: unul de tată sau de mamă, altul de soție sau de copii; și fiecare punându-și nădejdea în Dumnezeu zicea în gândul său: „*Cum mi-a fi scris!*“! Iar eu îmi adusei aminte de cuvintele Catrinei că n'am să mor în războiu, și simții atâta încredere în inimă încât aș fi înfruntat fără grijă toate boambele dușmane. Ce putea ea să știe o biată fată dela țară?.. nimic... dar eu credeam, și credința mântue pe om. Poate că era numai o nădejde, o vorbă spusă într'un ceas bun, însă și aceasta e de ajuns pentru a vărsa mângâiere în sufletul unui om a cărui viață atârnă într'un fir de păr.

Iar Vasile Grăunte cel poznaș, pe care niciodată nu l-am văzut supărat, îmi zise la ureche:

— Măi Andrei, am semne că am să mor!

Voi să-i răspund însă el îmi curmă vorba.

— Ascultă Andrei... adause el; de-a fi să mor să nu spui vestea asta mamei așa deodată; s'o cruți sărmana că-i bătrână, și să-i dai părăluțele ce am aici în raniță adunate din leafă.

— Ia taci măi, îi răspunsei eu, că nimeni nu-și știe sfârșitul zilelor.

— N'ai tu grijă Andrei, că nu-mi fac eu inimă rea pentru atâta lucru. Voiu căuta și eu să-mi vând pielea cât se poate mai scump ,ca să nu-mi pară rău pe ceea lume c'am fost înșelat.

Vasile, după ce-și ușurase inima, spunându-mi taina lui, intră iar în firea lui obicinuită cu veselia pe față și cu glumele pe buze.

Apoi, după ce soarele trecu de amiază-zi, căpitanul veni în fața noastră și ne spuse următoarele cuvinte cari se pecetluiră în mintea mea:

— Copii!... Vedeți întăririle Griviței în fața noastră?... trebuie să le luăm din mâna dușmanilor. Voiu merge în în fruntea voastră, iar voi să mă urmați cu bărbăție, căci

cinstea și viitorul țării stau astăzi în mâinile voastre... Să nu aveți grijă de dușman; să nu aveți decât o singură grijă ca el să nu rădă de voi. Acel care vor cădea pe câmpul de luptă, vor fi aleșii lui Dumnezeu, căci numele lor va fi pus în rândul vitejilor țării, și țara întreagă și urmașii urmașilor noștri îi vor bine-cuvânta. Așa dar după mine copii și strigați, să trăească România!...

— Să trăească! strigarăm cu toții într'un glas.

Trâmbițele dădură semnul de atac.

Căpitanul scoase sabia din teacă și plecă înainte, iar rândurile noastre, ca valurile apei, porniră înspre Grivița.

În a dreapta mea era Vasile Grăunte, în a stânga Petre Doncilă. Îmi era 'ndemână între dânșii, căci oricum, erau prieteni ai mei dintr'un sat, și împărțită între prieteni nevoia se ușurează. — „Să ne ținem bine, ne ziserăm între noi, și ce-o da Dumnezeu!“... De ce înaintam, de ce capetele noastre se infierbântau, iar Turcii adăpostiți în întăririle lor de unde numai fesurile li se zăreau, ne primiră cu o grindină de plumbi când ajunserăm la la bătaia puștii lor. Mulți de-ai noștri căzură la cea dintâii salvă a dușmanului, dar nici uuul nu dădu înapoi. Însă de ce ne apropiam, de ce focul era mai tare. Șuerau gloanții pe la ureche, treceau prin căciulă, treceau prin manta, curgeau mai deși decât ploaea de sus încât s'ar fi zis că iadul se deschisese înaintea noastră. Nu era chip să ne răsufăm. Românii cădeau acuma ca snopii și ar fi căzut toți până la unul, dacă căpitanul nostru, cu sabia goală și cu steagul în mână, n'ar fi prins să alerge în fuga mare spre a scurta calea până la dușman.

— După mine copii... nu-i vreme să ne codim!... striga el din toate puterile.

Atunci tot șirul nostru începu să alerge cu pas voinicesc și în câteva minute ajunse la șanțul, de lângă peretele Griviței. Cât ai clipi din ochi șanțul fu umplut cu ștru-

jani, cu țarcuri de nuele, dar mai mult cu trupuri de oameni; apoi sute de scări aduse în spate fură lipite la perete, și căciularii noștri deprinși din copilărie a sări garduri și pârlezuri se acătară pe ele ca mâțele. Aici priveliștea se făcu îngrozitoare, căci lupta era mai de aproape, mai piept la piept; dar aceasta ne venea și nouă la socoteală, pentru că până atunci noi trăsesem în pământ, iar Turcii în carne vie. Doamne sfinte!... multe scări de-ale noastre se rupse în două, multă dorobănțime căzu în șanț făcând pod cu trupurile lor și tot oameni unul și unul, Suseni de cei cumpătați la vorbă și răbdători la treabă, însă de astă dată și dintre Turci mulți căzură ca niște țarci din înălțimile Griviței, fulgerați de flăcării noștri.

Căpitanul era totdeauna în frunte, acolo unde primejdia era mai mare. El se suia acum pe scară în mijlocul unei vijelii de gloanțe; aproape era să pue piciorul deasupra și să implânte steagul în pământul dușman, când un plumb îl lovi în piept.

Înainte copii strigă el pentru cea din urmă dată, apoi căzu de pe scară în mijlocul nostru. Imi veniră lacrămile în ochi când îl văzui dându-și sufletul, căci fusese om bun, căpitanul nostru, dulce și purtător de grijă pentru noi, iar pentru dânsul fără pășare. Imi adusei aminte de făgăduința ce-mi dăduse că mă va cununa cu Catrina după ce ne vom întoarce acasă, și cum îl țineam încă cald în brațe, îmi veni un dor atât de infocat de a-l răzbuna, în cât fără voie luai steagul din mâinile lui, și mă aruncai pe scară, în știrea lui Dumnezeu.

Vasile Grăunte și Petre Doncilă veneau după mine. Din nenorocire însă scara nu ajungea până la muchea peretelui și trebuia să mă acăț cu mâinile, pentru a mă urca sus. Atunci mă simții lovit la mână stângă de-un tăiuș de sabie; însă în înfierbințeala luptei nu băgai de seamă, imi făcui vânt și sării deasupra.

Turcul care mă rănise sta gata să-mi mai dea o lo-

vitură, dar vorba ceea, îi luai apa dela moară pocnindu-l cu stratul puștei peste scăfârlie, de s'a dus de a tăvălucul, cum s'ar duce un harbuz în vale. Apoi înfipsei steagul în Grivița!

Năvălise acum ai noștri ca furnicile din toate părțile și amestecându-se cu Turcii începură să se lupte cu ei piept la piept. Când e vorba de luptă dreaptă și de ciomag apoi las', pe flăcăii noștri, că nu li's mâinile amorțite! Era drept dragul de văzut cum se învăteau în aer straturile de pușcă lovind câte două trei tidve odată, cum sburau fesurile cu creeri cu tot, cum se implântau bationetele până în rădăcină în carne de Turc, încât înădușiți, striviți de puterea noastră covârșitoare, dușmanii căzură până la unul. Dar ce-i drept și ei s'au apărat ca niște zăvozi!

— Așa mai înțeleg, zise Vasile Grăunte care dimpreună cu Doncilă și cu mine apărasem steagul din toate puterile, plătind cu dobândă loviturile ce ni se dăduse. Doncilă căpătase o rană la picior; eu o a doua în coaste, dar mă țineam bine; iar Vasile Grăunte era teafăr ca oul, numai căciula și mantaua lui se făcuse ciur.

— Asta știi c'a fost nuntă nu șagă! adause el glumind; păcat că n'am avut și lăutari!

Nu bine însă își isprăvi vorba, că un turc lovit de moarte, care sta lungit la picioarele lui oftă din greu. Milos cum era, Grăunte, se aplecă spre el și-l întrebă ce voește, iar drept răspuns Turcul, care mai avea încă o rămășiță de viață scoase un pistol dela brâu și-l descărcă în pieptul lui Grăunte.

Acesta își aținti atunci ochii într'ai mei cu o căutătură pe care nu o voiu uita niciodată, apoi căzu lângă Turc fără suflare.

Sărmanul Grăunte!... când mi-a spus că are semne de moarte, a grăit se vede într'un ceas rău.

Dar și în mine s'a rupt ceva când a murit Grăunte, căci deodată puterile m'au părăsit și am căzut jos leșinat.

IV.

Eram acum în spital. Multă vreme frigurile mă chinuiau așa de cumplit că nu știam pe ce lume mă găsesc, dar într-o noapte dormii mai linistit și a doua zi îmi simții durerile alinate și capul mai deștept. Bietul Doncilă, care se afla cu mine în aceeaș odaș, suferise și el grozav, însă acum mergea spre bine. Când iată că văzui o mișcare neobicinuită în spital.

— Ce este? întrebai.

— Vine Măria Sa Doamna! mi se răspunse.

— Auzi Doncilă!... cată să fii desghețat, să nu spui vr'o prostie ca la noi la șezătoare.

— N'ai grijă că doar m'am deprins acum cu fețele domnești ca țiganul cu scânteile. Nu-ți aduci aminte colo pe Grivița după ce am curățit-o de Turci, că a venit Măria Sa și m'a bătut cu mâna pe umăr, zicându-mi: „Te-ai purtat bine băete, îți mulțămesc! Din curcan te-ai făcut Vultur!“. — Iar eu stând drept dinaintea lui cu mâna la cocardă am strigat de i-au trecut prin urechi: „Să trăești Măria Ta!“... Dar ce spun eu?!.. tu n'ai de unde să-ți aduci aminte... erai leșinat... dormeai lângă Vasile Grăunte care și el dormea, sărmanul, însă de somnul cel vecinic.

— Nu-mi mai vorbi, Petrea de dânsul, că mi se deschid ranele. Ia mai bine să vorbim de cei ce ne așteaptă acasă, ca să ne mai îndulcim inima.

— Ei bre!... da și când a vrea Dumnezeu să ajungem la vetrișoarele noastre, să ne facem trei cruci mari și să sărutăm pragul ușei că doar am avut zile câte buruiene.

Deodată se auzi un zgomot afară, ușile se deschiseră în două laturi și Doamna țării, întovărășită de multă lume, intră în odaș.

— Cine-i Andrei Florea? întrebă Doamna uitându-se la noi toți.

— Eu sunt, Măria Ta, îi răspunsei.

Atunci Doamna se apropie de căpătâiul meu și mă privi cu ochi miloși:

— Tu ai pus steagul pe Grivița?

— Eu, Măria Ta.

— Fiindcă te-ai purtat bine în fața dușmanului și ai apărât cinstea steagului tău, am venit să-ți răsplătesc vrednicia. Iată crucea *Sf. Gheorghe* pe care ți-o hărăzește marele Impărat al Rusiei, iată și *Steaua României*, din partea Măriei Sale Domnitorului. Când vei merge acasă să spui părinților și rudelor tale că ai câștigat aceste semne de vitejie cu prețul sângelui tău, și să le păstrezi întotdeauna, ca lucruri sfinte!

— Să trăești Măria Ta!

Apoi Doamna îmi anină ea singură crucile pe piept; iar eu abia îmi puteam stăpâni inima de tare ce se bătea, și doar nu știu să fi făcut așa mare izbândă.

Apoi, pe când Doamna se întoarse să vorbească cu ceilalți, o ducă care venise cu dânsa, cea mai tânără din toate, cu niște, ochi negri și gene lungi cum nu mai văzusem încă, se apropie de mine și îmi zise:

— Andrei, așa-i că nu mă cunoști?

— Nu, zău nu-mi aduc aminte să vă fi văzut.

— Eu te-am căutat când aveai frigurile cele mari; mâni o să vin iară.

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate, răspunsei eu uitându-mă cu recunoștință în ochii ei cei cu gene lungi.

Doamna, după ce spuse fiecăruia câte o vorbă bună, ieși din odaie împreună cu lumea ce o întovărășea. Petrea Doncilă căpătase și el *Steaua României* și o privea acum cu ochi aprinși de bucurie; fiecare primise câte ceva, câte o cruce sau câte un alt dar potrivit cu vrednicia lui, numai unul singur ședea într'un colț și plângea.

— Nu mai plânge atâta că doar nu pieri lumea pentru o cruculiță, îi zise Doncilă ai cărui ochi nu se deslipeau de pe a lui.

— Ți-e ți-e ușor a zice, că dacă vei merge acasă au să creadă oamenii că te-ai bătut, dar pe mine o să mă iee în bătaie de joc.

— N'ai rană?

— Or zice că am căpătat-o sprăvălindu-mă cu carul.

— Ai dreptate, îi zisei eu. Și tu te-ai purtat ca toți ceilalți. Las' c'oiu pune eu un cuvânt pentru tine, când o mai veni Doamna pe la noi.

Mă simțeam oarecum în drept a-i făgădui mijlocirea mea către Doamna, căci ea cu mine stătuse mai mult la vorbă, și numai mie dintre toți îmi dăduse două cruci. Apoi, mulțămît în suflet, mă acoperii cu plapoma, închisei ochii și prinsei să gândesc la duduca cea frumoasă... Ce deosebire între Catrina și dânsa!... Catrina are ochii albaștri, părul galben, pelița arsă de soare, în sfârșit e ca toate fetele din sat, nimic mai deosebit; dar ea!... Ce ochi negri și luminoși!... Ce gene lungi parcă's stavili de lacrimi... ce gură croită numai pe zâmbet!... De mult ce gândii la dânsa adormii, iar de mult ce-mi intrase în inimă, o visai.

A doua zi când mă deșteptai, simții o mare bucurie văzând-o la căpătâiul meu. Însă acum nu era îmbrăcată cu haine alese, ci avea pe cap un tulpan alb sub care ochii ei cei negri cu gene lungi păreau și mai luminoși; avea la piept o pestelcă albă cu semnul crucii roșii; avea o rochie scurtă care lăsa să se vadă niște piciorușe mici ce numai bine ar fi încăput în palma mea și cum era așa gătită, îi ședea și mai bine decât în hainele cele alese. Îmi venea să nu-mi ridic ochii de pe dânsa.

— Cum îți mai este Andrei?... mă întrebă ea cu glas dulce, pătrunzător.

— Mai bine, duduică, mai bine.

— Ia spune-mi Andrei, ce simțeau când erai în bătălie, fostu-ți-a frică sau nu?

— Apoi del ce să spun?... tocmai îndemână nu mi-a fost;

dar am făcut și eu cruce și-am mers înainte ca toți ceilalți, și dacă am avut zile, am scăpat.

— Și nu ți-a venit niciodată prin gând să dai înapoi?

— Da unde se poate una ca asta, duduț! Nu știi că-i scris la reglement, că nu putem da înapoi decât atunci când se dă semnul de retragere? Morți, coți trebuie să mergem înainte, așa-i pravila noastră.

Vedeam că vorbele mele îi făceau mulțămire, căci ochii ei s'aprindeau și mai viu. La vremea prânzului, ea îmi răcorea mâncarea și mi-o punea dinainte. Uneori mă pipăia la braț ca să-mi vadă bătaia vinelor, altă dată îmi punea mâna pe frunte să vadă dacă nu-mi arde capul și cine, Doamne!... ar putea spune ce se petrecea atunci în mine, când îmi simțeam fruntea atinsă de mâna ei cea dulce, și moale ca bumbacul? Treceau iute ceasurile cu dansa căci era veselă și harnică la treabă, gata să ne dea totdeauna ce doream, și așa de pricepută că par'că ne găcea gândurile. Înspre seară ea se apropie de mine zicându-mi:

— Andrei, caută să dormi bine, să te găsească deplin sănătos când mă voi întoarce.

— Când vă întoarceți?

— După o săptămână, răspunse ea, apoi zâmbind ieși din odaie.

Aș fi voit să-i spun că-i mult până atunci, dar nu îndrăznii. Rămăsei deci cu inima înecată în părere de rău, văzându-mă părăsit de dansa. În zilele următoare veniră multe alte cucoane și ducii să ne privegheze, însă nici mă uitam la dânsule; eram într'una posomorît, și vorbele mi se scoteau cu cleștele din gură. Rănile începeau iar să mă doară, și pe lângă dânsule simțeam că mi se deschide o altă rană mai adâncă în inimă. Catrina din ce în ce mai depărta acum din mintea mea; mai, mai că uitasem cum e la față, și cum era să n'o uit sub privirile acestor ochi ce mă ardeau ca focul? Frigurile iar îmi ve-

niră de când mintea mi se tulburase, și nopțile nu închideam ochii.

A șaptea zi zidimeață ușa se deschise și duduca cea frumoasă intră în odaie cu zâmbetul ei obicinuit. Mi se păru că un nou soare răsări pentru mine. Indată durerile mi se stinseră, frigurile îmi încetară și o veselie copilărească mă cuprinse. Vorbeam, glumeam neconținut, căutam să o fac să râdă, și când îmi râdea arătându-mi albul dinților, sau mă privea cu ochii plini de lacrimile veseliei, simțeam atunci că-mi crește inima de fericire. Când veni doftorul să mă vadă, ea singură îmi deslegă mâna cea rănită, iar doftorul văzând-o increți din sprâncene:

— Vei fi destul de bărbat, îmi zise el, să mă lași să-ți tai carnea cea rea?

— O da! negreșit, răspunse ea în locul meu.

Auzind-o, aș fi lăsat să mi se scoată și inima din piept. Atunci închisei ochii și întinsei brațul. Doftorul îmi curăți rana fără ca un singur suspin să iasă din pieptul meu, căci mulțămirea ce aveam de a o simți lângă mine covârșea însăși durerea. Apoi înspre seară la ceasul obicinuit ea se duse lăsându-mă iarăș singur cu nădejdea de a o revedea peste șapte zile.

Așa treceau zilele una câte una pline, când de urit când de bucurie, și ranele mele, în ciuda inimii, se vindecau acum văzând cu ochii, iar eu mă'nspăimântam când gândeam că o să vie vremea să părăsesc spitalul ca să nu mai văd pe duduca cea cu gene lungi. De ce nu vrea Dumnezeu să mor aici?... îmi ziceam eu uneori. Și doară vedeam prea bine că dragostea care mă orbise, era o curată nebunie, însă nu mă puteam opri precum nu se poate opri puhoiul de-a curge la vale.

Intr'o zi, în cea din urmă, când am văzut-o, îmi aduc aminte că, îmi deslegă ea rana dela mână și după ce-o privi câteva minute, îmi zise cu fața veselă.

— Așa-i că acum te simți mai bine?

Iar eu nu-i răspunsei nimic. Era așa aproape de mine că-i simțeam suflarea pieptului, și-i auzeam bataia inimii. Atunci... un vârtej îmi cuprinse creerii, îmi întunecă vederea și ne mai știind ce fac, îi apucaii fără veste mânila într'ale mele și le sărutai cu atâta sete încât amețit, beat de fericire și de spaimă, căzui leșinat.

Cât voiu fi stat astfel nu știu, dar când m'am trezit, eram mutat în altă odăe, și doftorul ședea lângă căpătâiul meu.

— Andrei, îmi zise el, privind-mă rece; rănile tale sunt aproape vindecate, nu mai este trebuință să mai stai în spital. Măria Sa Doamna m'a însărcinat să-ți dau această pungă cu parale ca să ai de cheltuială pe drum.

— Și când trebuie să plec?

— Chiar acum.

— Dar este voe să-mi iau ziua bună dela cei cu cari am stat într'o odăe?

— Nu-i trebuință.

— Aș vrea să văd măcar pe Doncilă, zisei cu lacrimile în ochi.

— Doncilă doarme.

Așa dar nefiindu-mi iertat să mai stau acolo mă îmbrăcai în uniforma mea de dorobanț și trist, mai trist decât în ziua în care plecasem de-acasă, părăsii acest loc de care mă lega inima mea.

Douăzeci de zile lungi și obositoare mersei până la Florești, frământat între dorul de acasă și dorul din-dărăpt, dar când ajunsei la poarta țarinei și văzui de departe fumul dela ursoaica caselor noastre, când mă gândii la bătrânul tată răzemat în cârjă, la ogorul și vitișoarele cari își așteptau stăpânul, mi se lărgiră pașii într'atâta, încât mai, mai că alergam. Pe ulițele satului care cum mă întâlnea se lua după mine și când ajunsei acasă tot satul era la ușa mea. Nu-mi este cu puțință să spun bucuria tatei când mă văzu și mă strânse în brațe, lacrimile

curgeau pârae pe brazdele feței lui, și de ce se uita la mine de ce mai mult plângea și suspina, par'că nu-și credea ochilor.

Apoi care din cotro începu să-mi caute cu deamă-runtul rănile, crucile, hainele cele bortite de glonți, și să mă întrebe de întâmplările războiului prin care trecusem. Unii cu mâna la gură se minunau, alții râdeau și glumeau zicându-mi că iarba rea nu piere. Aghiută mă cerceta mereu dacă i-am adus un pistol ca să știe cum e Turcul. Moș Toader a Paraschivei se uita cu ochi galeși la mine parcă i-ar fi părut rău că n'a fost el în locul meu... când deodată auzii clopotul satului sunând!...

Fără să știu pentru ce, îmi simții inima ghiată.

— Ce este? întrebai eu.

— Nimic, răspunse Aghiută. Ia biata Catrina merge la groapă. O boală năprasnică a fulgerat-o prin inimă acum douăzeci de zile luându-i graiul și vederile, și tocmai astăzi a voit Dumnezeu să o ierte. S'a luptat mult cu moartea biata Catrina știind că ai să vii, dar nu i-a fost scris să te vadă. Tot satul o jelește, că a fost bună fată sărmana!

— Bună fată, adause tata clătinând din cap.

Iar eu am simțit atunci că un nour îmi trece pe dinaintea ochilor, și sunetul cel de clopot m'a pătruns într'atâta că și astăzi par'că-l aud!

ION URDILĂ

Dau unde dau și iar mă întorc la timpul tinereților mele... zise Constantin prietenului său Gheorghe.

Amândoi stăteau la gura sobei, adânciți câte într'un jilț și pufăiau din lulele.

— Să vedem ce vei desgropa dintr'insele, răspunse Gheorghe, care se așeză mai îndemânatic spre a asculta.

Constantin tuși, își drese glasul, se uită un moment gânditor la roțile de fum ce eșiau din lulea, apoi începu astfel pe un ton melancolic.

— O să-mi zici: „Ce-i pasă lumii de tinerețele tale?...“ Așa-i!... dar ce să fac, dacă mie unuia acolo îmi place să-mi desfățez gândul, dacă numai acolo regăsesc zilele cele frumoase pline de sănătate, de speranță și de voe bună, zile care n'au să se mai întoarcă... Am ajuns și eu ca bogătașul sărăcit, căzut în slăbiciunea de-a nu mai vorbi decât de pierdutele lui averi. Răscolind deci vraful filelor rupte din viața mea, iată că dau peste o istorioară, uitată sub colbul trecutului, care însă se leagă atât de strâns cu inima mea, încât nici astăzi, că au trecut zecimi de ani la mijloc, nu o pot spune fără un pic de înduioșare.

Aveam, zic în casa noastră, o slugă veche și credincioasă la care tata ținea foarte mult; dar era slut, mânia pământului. Avea mai întâi niște ochi fără culoare, fără gene și fără sprincene. Când se uita la mine, îmi venea să cred că nu mă vede. Apoi era ciupit de vărsat, de nu găseai loc sănătos pe obrajii lui nici cât ai pune un vârf

de ac; și mai era pleș la cap, avea picioarele haitișe, parc'ar fi fost îndoite de călărie și pe lângă toate aceste îl chema și Ion Urdilă. Te las să judeci ce haz făceau fetele de dânsul. Să nu crezi însă că era om morăcănos, rău sau pismăreț, cum sunt obicinuit oamenii sluți. Din contra, era blajin, glumeț și cinstit de puteai zidi o cetate pe cuvântul lui. Nimic nu făcea tata fără să se sfătuiască cu dânsul.

— Ioane oare să fie vreme de scos la plug?

— Ioane, oare grâul nu-i de seceră?

— Ioane, oare cum vor sta prețurile anul acesta? Iar Ion răspundea așezat și lamurit ca un cărturar. Pe lângă lucrul câmpului, el mai știa și multe meșteșuguri, precum: strugăria, butnăria, grădinaria, ba știa să facă și vutcă și să coasă la gherghef. Un fel de om, cum s'ar zice, bun la toate. Lui îi erau încredințate cheile dela camară și dela pivniță, căci nu era bețiv; el sta la ciuruitul și datul grăunțelor la cai, el la împărțitul tainurilor în curte. Deși nu era recunoscut, nici prin leafa ce lua, nici prin hainele ce purta, ca mai mare asupra celorlalte slugi, căci din cauza slufeniei n'ar fi avut îndestulă autoritate pentru aceasta, totuș trebile de încredere el le îndeplinea. Ș'apoi ce leafă mai avea bietul Ion Urdilă? Treizeci lei vechi pe lună și două rânduri de căputături pe an!... cum se dădea pe atunci... O nimic, pentru atâta dragoste de lucru stăpânesc. Iar hainele lui erau totdeauna aceleași și vara și iarna: niște pantaloni largi cu prohab încreșiți la mijlocul trupului în forma șalvarilor și un surtuc ale cărui poale lungi îi cădeau oblu pe genunchi; toate aceste croite vecinic din acelaș soi de șaiac mânăstiresc și de aceeaș culoare. De cum m'am trezit, am văzut pe Ion Urdilă în casa noastră, tot așa de bătrân, tot așa de slut, tot așa îmbrăcat, încât timpul curgea parcă fără să-l schimbe; și cât pentru mine n'aș fi putut înțelege casa noastră fără dânsul, așa cum era, dar nici el nu s'ar fi

putut înțelege pe sine însuși dealtfel sau aiurea undeva decât la noi.

Pe vremea aceea nu era poștă de cai, nici telegraf, nici drum de fier, abia de erau drumuri bătute; iar hoții foiau în toate părțile ca prin satul lui Cremene. Tot Ion era purtătorul nostru de ștafete. Numai ce auziai pe tata zicându-i:

— Ioane! ține scrisoarea și punga asta cu bani și du-te la Iași, la *cutare*.

Ion punea scrisoarea în sân, punga la chimir, sub cămesă, apoi mergea pe jos, trei zile încolo, trei zile încoace, pe cărările cele mai drepte, pe potecile cele mai neumblate, mergea mai repede cu picioarele lui haitișe, decât ar fi mers altul cu picioarele drepte și niciodată nu lipsia un ban, niciodată nu întârzia cu o oară.

Toate mergeau bine, numai cu fetele din casă Ion Urdilă nu prea ducea trai bun, căci nu era zi lăsată de Dumnezeu ca ele să nu chicotească la spatele lui, să nu-i facă fel de fel de șotii: ba schimonosindu-i numele, ba aninându-i petici pe la spate, și câte și mai câte. „Taci, că te dau pe mâna lui Urdilă“! era amenințarea cea mai luătoare în răs ce se putea face unei fete. Iar bietul Urdilă, care avea conștiință despre slujenia lui, le suferia toate, și fața-i blajină nu destăinuia niciodată vre-o urmă de mânie sau de dor. Treceau fetele oacheșe și bălăi pe dinaintea lui, zburdau, se hărjoniau de le săltau sânurile și el le privea cu ochii săi șterși, ca un filozof ce nu-și bate capul cu asemenea nimicuri. — Bietul om!... Toată dragostea lui se'nțelenise în lucrul stăpânesc, și orice altă simțire părea străină de inima lui.

Dar binele nu ține cât lumea; după senin vine furtună, zic oamenii; căci așa ne e dat să cunoaștem, pe rând, ambele fețe ale vieții.

Așa într'una din zile, tata, sufletul casei noastre, omul cel scurt la vorbă și cald la inimă, care ținuse atâta timp,

spre mulțămirea tuturor, cărma trebilor în mână, închise ochi pe neașteptate, și la vârsta de optsprezece ani rămăsei trist și orfan sub epitropia unei mătuși, varga lui Dumnezeu. O, Doamne, ce schimbare! Cu venirea ei, focul a intrat între noi. Naltă și sdravănă, cu niște ochi aspri, bulbucați, gata de pălmuit și vecinic nemulțămită de tot ce se făcea, iată noua noastră stăpână. Din ziua d'întâi, ea luă cheile dela camară, dela pivniță, dela hambar, prinse să grijească, să văruiască în toate părțile. schimbă mobilele dintr'o odae într'alta, parc'ar fi voit să nu rămâie nici o urmă de ce-a fost mai nainte, și toate acestea le făcea întovărășite de vuet, cu vorbe ca de-alde aceste, zise în gura mare: „Da bine, asta casă de om era?... Se poate mai mare risipă, mai mare bătae de joc?...“ Astfel îi umbla gura de dimineață până'n sară și nici că mai obosia.

Ș'apoi era evlavioasă, scumpa mea mătușe, și cu visul Maicii Domnului totdeauna în sin. Mai ales dimineața era cu inima plină de umilință, când se închina dinaintea iconostasului: „Tatăl nostru, care-le ești în ceruri sfințească-se numele tău, facă-se voia ta“... *Cioară, ardă-te-ar para focului!* striga deodată în mijlocul rugăciunii, *nu vezi colbul pe scrin?*... Apoi sărind, ca o leoaică, în spațele slujnicei ce-i eșia înainte, o lua de ureche și o vâra cu nasul în colb; și iar își urma închinăciunea: „precum în ceri așa și pe pământ; pânea noastră cea de toate zilele“...

Ciudat era, că pentru a ocări și a bate nu avea trebuință să-și iasă din fire, ca alți oameni. După o pereche de palme, date de exemplu în timpul mesei, ea mistuia tot așa de bine ca și când ar fi băut un pahar de apă răcoritoare. Ochii ei, stăpâniți de dorința de-a găsi totdeauna pricini, alergau neconținut prin colțuri, pe mobile și pe sub mobile, că doar vor descoperi vre-o ață de painjăn

sau vre-un lucru cât de mic care să nu fie la locul său, ș'atunci... vai ș'amar!...

Încetul cu încetul zâmbetul și voia bună periră din casa noastră, lumea umbla numai pe vârful degetelor, vorbea numai la ureche, slugile fugiau pe-un cap; numai Ion Urdilă, în contra căruia se îndrepta cu deosebire ura mătușii mele, sta nedeslipit de pragul casei noastre. Eu unul abia așteptam ziua plecării mele în străinătate, spre a-mi urma studiile și a pune capăt vieții nesuferite ce duceam. Pân'atunci făceam toate chipurile să văd cât se poate mai rar pe iubita mea mătușe. Mă duceam pe la vecini, mă primblam călare prin țarină, mergeam la vânat sau la pescuit cu undița la iaz; dar mai des decât oriunde mergeam la iaz, unde întâlneam pe Ilinca, o fată de suflet a morăriței, cu care-mi plăcea să stau de vorbă, nu doar c'aș fi iubit-o sau că m'ar fi iubit ea pe mine, ci pentrucă era tânără și veselă, și eram prieteni din copilărie.

Neînțeles însă era că lui Ion Urdilă nu-i plăcea să mă vadă împreună cu Ilinca. Felurite cuvinte găsia el, care de care mai nepotrivite, spre a mă împiedica să merg la moară: ba se temea să nu răcesc din cauza umezelii, ba Doamne ferește să nu mă'nec, tot vorbe fără temei, care-mi intrau pe-o ureche și-mi eșiau pe cealaltă; iar eu, nebăgător de samă cum eram, îmi puneam pălăria pe ceafă și mă duceam pușcă la moară. Dela un timp observai că de câte ori mă întorceam de-acolo, trebuia să întâlnesc pe Ion prin împrejurimi, făcându-și felurite trebi, însă tot mai trist și mai slăbănogit îmi părea. Oare nu cumva?... gândii eu în mine... Ce vorbă!... Ar putea să-i fie bunic, nu tată!.. E cu neputință. Astfel nășteau și pieriau, rând pe rând, prepusurile în mintea mea.

Intr'o zi, coborându-mă după obicei la iaz, văzui pe Ilinca cum sta într'o mică luntre legată de mal. Atunci

fără să mă gândesc mai departe, sării în luntre, o desprinsei, și din două trei lopeți o dusei la adânc. Negreșit, n'am avut nici o precugetare când am făcut toate aceste, căci — precum spusei — nu iubeam pe Ilinca, nici ea nu mă iubia, ci eram numai ca niște buni tovarăși din copilărie... De acum, fiind așa de aproape de dânsa, legănat pe fața apei, neuzind alt vuet decât vuetul măcinișului, neavând alți marturi decât bătlanii ce se roteau deasupra capetelor noastre, și colo sus soarele care ne imbrățișa în razele lui, mărturisesc că eram mișcat... Da, eram mișcat, și încă atât de mult încât nu puteam să deschid gura să zic un cuvânt... Ce se petrecea în mine?... nu știu!... Știu numai că aveam un fel de strângere de inimă și — lucru ciudat — găciam că în acelaș timp și ea era cuprinsă de simțirea stranie ce mă turbura; și ea 'nțelegea că între noi e ceva care nu fusese mai înainte, că deastădată sunase pentru noi o oară ce nu se mai asemena cu celelalte, o oară care în șirul vieții noastre punea hotar între trecut și viitor; și toate aceste mute destăinuiri se preschimbau în sufletele noastre cu iuțea fulgerului, parcă acum pentru întâia dată ne vedeam și ne pricepeam. Intr'adevăr, mă uitam acum la Ilinca așa ca un om ce se trezește din somn, și nu mă dumeriam cum de n'o văzusem tot astfel din capul locului, eu care o cunoșteam de atâția ani, — cum de nu-i văzusem ochi cei mari și negri, talia subțire, părul cel frumos, care despletit i-ar fi atins genunchii, piciorușele cele mici făcute la strung, pe care le desmierda apa. Priviam, ce-i drept, cum apa le dezmierda, cum, geloasă parcă de privirile mele, tot mai mult le cuprindea; nu băgam de samă însă, în amețea mea, că apa se revărsa în luntre peste margini, că luntrea, prea mică pentru a ne susține pe amândoi încet încet se cufundă, și împreună cu dânsa ne cufundăm și noi... O, Doamne! Iată-ne duși până la glezne, până la genunchi... eram pierduți... adâncul

ne inghiția... Când deodată Ilinca își deschise brațele și se încleștă de mine. Era palidă ca moartea sârmana, fără răsufolare, fără conștiință de sine; iar eu n'am grai să spun ce-mi fulgera prin creeri în acel moment suprem, în care vedeam pe deoparte că prăpastia mă soarbe, iar pe de alta simțiam părul Iincăi că-mi atinge obrazul, simțiam inima ei că bate peste a mea. Cugetele cele mai ciudate și mai contrare îmi năvăliau în minte așa că nici acum nu pot să-mi dau samă ce mă stăpânia mai mult în acea clipă de cumpănă: frica de moarte, sau dragostea pentru Ilinca. Știu atâta că, deși vedeam moartea cu ochii, totuș, îmbrățișați cum eram, piept la piept, gură în gură, în cea d'intâi și mai caldă mărturisire de dragoste parcă-mi venea să strig: „*deacum ce-mi pașă!*“ Apoi ochii noștri se închiseră buzele noastre se atinseră... și de-aci înainte nu mai știu nimic, căci eram duși pe altă lume...

. II.

Ne-am trezit în moară cu Ion Urdilă la căpătâiul nostru. El, care nu mă pierdea din ochi, m'a văzut când am sărit în luntre, când m'am cufundat în apă și într'o clipă ne-a scos pe amândoi. Sărmanul Urdilă!... Cum era de palid, cum i se bătea pieptul! Era mai speriat decât noi înșine. Intr'una își frângea mânilor, se văicăra, ne scutura de apă, ne încălzia și tot nu-și mai venea în fire, deși ne vedea acum deplin sănătoși. Iar eu unul, mă simțiam cuprins de-un fel de rușine față cu privirile lui mustătoare, așa că, după ce m'am întors acasă, trei zile am stat închis în odaie, fără să mai dau ochi cu Ilinca. Eram într'o stare sufletească cu anevoz de lămurit. Parcă visasem un vis și-mi rămăsese oarecum, inima împărțită în două: între dragostea către Ilinca și recunoștința către

Ion care îmi scăpase viața. Inșă de astădată Ion căută, intru'un chip cu totul vederat, să mă depărteze de Ilinca.

— Cuconășule, îmi zicea el cu vocea tristă și rugătoare, ce-ți bați capul după o biată fată de țaran?... Păcat și de d-ta și de dânsa. Ce-ar zice răposatul boerul nostru, dacă ar deschide ochii? Las-o în plata lui Dumnezeu să-și caute de nevoi, că destule are sârmana; n'o întoarce dela datina ei, că nici ea nu-i pentru d-ta, nici d-ta pentru dânsa; ș'ar rămâne un suflet stricat pe lume, de ți-ar fi milă și d-tale.

— Ce-ți pasă de dânsa? ce drept ai asupra ei?... îi răspundeam eu cu cruzimea de inimă a unui tânăr neștiutor de durerile altora.

Ș'atunci Ion se incurca, îngăima vorbe fără noimă și ochii lui șterși păreau că se sting cu desăvârșire. Surpat acum din două părți de neconținutele bănueli și urmăriri ale mătușii mele, care avea ideia fixă că el trebuie să fi furat multă avere dela tată-meu cum și de grija ce purta pentru Ilinca, bietul Ion se usca văzând cu ochii, așa că sbârcit, spân, stricat de vărsat și pleș cum era, ajunsese de semăna cu o babă imbrăcată în haine bărbătești.

Iată că într'una din zile mătușe-mea, care neconținut fierbea de necazul ce avea în contra „hoțului celui mare“, precum numia ea pe Ion Urdilă, intră ca o furtună în odaia lui și prinse să-i răscolească toate lucrurile, ca doar va da de urma averii furate. N'a rămas ladă, saltar, tureacă de cismă, astupătoare de sobă, unde să nu-și fi băgat mâinile; și de ce căuta mai mult, fără să găsească nimic, de ce ochii ei se încruntau, îi părea rău să vadă întemeindu-se nevinovăția lui.

— Ha! striga ea, galbănă ca șofranul, uitându-se țintă în ochii lui. Ești om priceput d-ta!... știi ascunde!...

— Mulțumită lui Dumnezeu, răspunse Ion făcându-și

cruce, în neamul Urdileștilor, până în ziua de astăzi, n'a fost nici un hoț, cuconiță.

— Așa!... Vra să zică acum o iei pe mare! te fudu-lești cu neamurile, adause mătușica la culmea furiei. Apoi să-ți arăt eu, măi badeo, cum știi plăti celui ce se obrăz-nicește cu mine, și... trosc... pliosc!... mâna ei greoaie lovi amândoi obrajii nenorocitului Urdilă. Asemenea lucru nu i se întâmplase în viață. Urdilă rămase impietrit, cu gura întredeschisă, fără să clipească măcar din ochi; iar ea, răcorită de ciuda ce clocotise într'insa atâta timp, eși din odaie trântind ușa în urma ei. Atras de vuet, intrai la Urdilă și-l văzui sărmanul, stând încă în picioare nemîșcat, cu privirea fixă, ca un om care nu-și poate da samă de cele ce i s'au întâmplat. Se cunoșteau încă pe obrajii lui urmele vinete ale degetelor ce i-au necinstit bătrânețele. Pătruns de milă, îl cuprinsei în brațe și-l sărutai pe amândoi obrajii, în locul unde a fost lovit. „Ea te bate, eu te sărut!“ îi zisei cu vocea înduioșată. Atunci ochii lui se umeziră și, pierzându-și puterile, el căzu sfâșiat pe un scaun.

— Iată ce mi-a fost dat să primesc la bătrânețe, zise el cu glas stins. Dar Dumnezeu nu m'a lăsa să port multă vreme astă rușine. În curând toate au să se sfârșiască.

Mi se rupea inima, văzând lacrimile bătrânului nostru servitor. Un altul îndată ne-ar fi părăsit și s'ar fi dus în lume; dar Ion cum era să se deslipiască de casa unde, după cum spunea el, a mâncat pâine și sare treizeci de ani dearândul, unde m'a văzut deschizând ochii pentru întâia dată la lumina soarelui, unde a îngropat pe bunii lui stăpâni: pe mama și pe tata!... Cum era el să se deprindă la bătrânețe, să urce alte scări, să nu mai vadă acei păreți văruiți, care-i vorbeau din trecut, acea grădină cu atâția copaci răsădiți de mâna lui, acel lung cerdac de jur împrejurul casei, de unde tata, șezând la

vorbă cu el, privia plugurile înșirate pe brazdă? Toate aceste făceau parte din mărunțiile, din inima, din sufletul lui.

Așa dar, Ion a rămas credincios locului de care-l legau atâtea amintiri; dar nu și-a purtat mult rușinea, căci îndată a și căzut la pat, pentru a nu se mai scula. Cinci zile numai a zăcut; iar în ziua a cincea, cea din urmă a vieții lui, m'a rugat să opresc ciasornicul ce era în odăe și pe care se deprinsese să citească oarele.

— Nu mai vreau să știu vremea cum curge, îmi zise el cu aerul lui răbdător și hotărît la toate.

Apoi chemă pe o slujnică să deschidă o ladă veche brașovenească, ce sta într'un colț acoperită cu lăicere, și-i zise să scoată lucrurile din ea.

— Cu cămașa asta, cusută de mâna Ilincăi, să mă îmbrăcați după ce-oi muri.

Iar ochii lui, lunecând de-alungul firelor de altițe, cusute de mâna Ilincăi, destăinuiau o vederată turburare sufletească. Negreșit își aducea el aminte de ceva, căci sta lung și cugeta, și încrețiă din sprincene, parc'ar fi voit, în gândul lui, să lege prin acele fire cecece a fost cu ceea ce este, adică ambele capete ale vieții sale pământești. Apoi adause după câteva momente de tăcere:

— Să-mi puneți hainele cele de postav negru, dăruite de boerul nostru, Dumnezeu să-l ierte, în anul când a răposat.

Eu unul stam uimit și ascultam cum Ion pune la cale, cu limbă de moarte, toate cele privitoare la îngroparea lui. Era de mirare cu ce sânge rece spunea el care anume preot să-i citească prohodul, unde să i se așeze sicriul, ce icoană să i se pue pe piept, cui să se împartă hainele lui; și cu cât mai mult spunea și intra în amănunte, cu atât fața lui se însenina; parcă-și ușura inima, parc'o rază îmbucurătoare cădea de sus peste fruntea lui brăzdată de

ani și-i înălța simțirile astfel, că el acum voios se pregătia pentru ultima călătorie.

Venise preotul să-i dea împărtășenia. În casa era cea mai adâncă tăcere. Un aer oarecum solemn, încărcat cu miros de tămâie, ne impresura și ne umplea de sfială; nimeni nu cuteza să sufle; însuși lumina zilei pătrundea nehotărîtă și tremurătoare prin perdelele de cit ale odăii, nevoind parcă să turbure sfințenia momentului; vedeam cu ochii cum abia mai pălpâia, cum se desprindea de trupu-i slaba flacăra a vieții; iar el stătea, acum tăcut și liniștit, ca un om ce și-a luat o grijă, și-și pironia vederiile când pe un obiect, când pe altul, sau se uita în deșert, lung și pierdut, și din ce în ce ochii lui străluciau mai mult și se măriau, parcă vedeau tot mai departe, parcă se înstrăinau din ale lumii... când deodată, întinzând mâna spre mine, mă atrase lângă căpătâiul lui și-mi zise la ureche încet, foarte încet:

— Ilinca e fiica mea!... Te rog, cruț-o!

Atunci un fier ars îmi trecu prin inimă; iar el închise ochii, pentru a nu-i mai deschide și sufletul lui sbură spre plaiurile necunoscute, de unde cei duși nu se mai întorc. Nici azi nu pot uita acel moment în care Urdilă a murit sub ochii mei, descoperindu-mi taina inimii sale, moment în care am simțit adânc că s'a dus cel din urmă suflet prietenesc ce-mi mai rămăsese pe urma tată-meu, și care plutea încă asupra-mi ca o umbră proteguitoare.

Am plâns deajuns pe bietul Ion Urdilă și l-am îngropat cu toată cinstea cuvenită unui prieten al nostru, vechi și credincios și a voit Dumnezeu ca ziua-i de înmormântare să fie caldă și senină ca inima lui; iar după ce mi-am uscat lacrimile, ne mai știind ce să fac în casa părintească, unde rămăsesem fără părinți, sub un acoperământ cu răutăcioasa de mătușe-mea, mă hotărîi să plec în străinătate. Dar cum să plec, fără să văd pe Ilinca, să-i zic un „*rămas bun*“ și iarăș cum o văd, când acel rămas

bun avea să fie pentru totdeauna?... Ce să-i vorbesc?... Cum să o mângâi?... Căci acum nu-mi era de mine; eu trebuia, vrând nevrând, să ascult cuvântul lui Ion; dar îmi era de dânsa, sărmana, care mă iubia la nebunie. O pot spune aceasta, fără să mă laud, căci o vedeam în toată ființa ei, în felul cum se uita la mine, în tremurul ce o apuca când o prindeam de mână; iar în mine, o Doamnel simțiam o mare schimbare. Fie că vorbele lui Ion, rostite pe patul morții, făcuse întipărire asupra mea, fie că și eu aveam inima ciudată a celor cari obicinuit fug de ce au la îndemână și aleargă după ceea ce nu pot avea; știu atâta că acum judecam lucrurile de altfel, înțelegeam cât de dreaptă era grija lui Ion și ce sfântă datorie aveam de a cruța pe nevinovata Ilincă. M'am dus, deci, la Ilinca, hotărît să-i zic rămas bun și să curm orice legături mai departe cu dânsa. Dar se vede că aveam ceva infricoșat în figura mea, căci în momentul când deschisei ușa, Ilinca își pierdu cumpătul cu desăvârșire. Mă apropiai de dânsa cu o nespusă stângăcie, începui să-i îngân câteva cuvinte de dragoste, de neuitare, de curândă întoarcere și altele... dar ce falș sunau vorbele în gura mea! Aveam simțirea stranie a unui om prins într'o rețea din care nu știe cum să scape. Aș fi voit nici ei să-i facă vre-un rău, nici eu să calc cuvântul lui Ion, adică să împac lucruri ce nu se pot împăca; și în această îndoită năzuință, fără să vreau, jucam un rol fățarnic și mă simțiam oarecum înjosit față cu marea și netăgăduita iubire a Ilincăi. Pentru a pune dar capăt încurcăturii în care mă aflam, mă înarmai de tot curajul meu, o luai de mână și-i zisei „rămâi sănătoasă!“ hotărît astădată, să nu mai umblu pe căi pezișe, dându-i speranțe deșarte, ce nu se puteau împlini; apoi cu pași bărbătești mă îndreptai spre ușă, pentru a-mi căuta de drum; când însă să trec pragul, fără voe mă întorsei încă odată spre dânsa, ș'atunci... Doamne sfinte, ce văzui!... Prin lacrimile ce-i străluciau

în ochi, văzui atâta durere ș'atâta desperare în sufletul ei, încât nu știu cum se întâmplă... dar deodată mă deșteptai în brațele ei. Lămurească cine poate, cum și prin ce minune s'a făcut această schimbare; eu unul voi spune numai că parc'un vârtej mi-a luat mințile și, fără nici o conștiință de faptele mele, o strângeam acum la piept, o sărutam de nenumărate ori și'n gură și pe frunte și pe ochi și pe părul cel lung și negru, care parcă ardea pe capul ei; iar ea, sărmana, era pierdută în brațele mele și fără nici o împotrivire, și eu asemenea eram pierdut, tremuram ca varga și nu mă mai puteam deslipi dela sânul ei. O! ce mai „rămas bun“ era și acesta! Unde mă mai gândiam acum la plecare! Unde erau stavilele ce se ridicase așa de neînvinse, între mine și Ilinca?

.....

Însă deodată, în mijlocul farmecului ce mă cuprinsese, o voce tainică îmi șopti la ureche:

— „*E jiiica mea, te rog cruț-o!*...”

Ș'atunci s'gdui ca de un trăsnet în adâncul inimii, mă retrăsei iute din brațele ei și cu ochii spărieți, mă uitai împrejur, ca și când un martur nevăzut ar fi venit să turbure dragostea noastră. Și doar nu eram decât noi doi; nimeni n'ar fi putut să o apere în contra dorințelor mele însetate; nici ea însăși nu se apăra. Totuș, rămăsei în loc încremenit; o lumină mi se făcu dinaintea ochilor, care-mi dădu puterea de a mă stăpâni, sau mai bine zicând îmi nimici puterea de a mai dori... ș'atunci cu o naivitate copilărească, de care îmi vine ș'acum să râd, îi zisei:

— Ilinco! nu fii supărată pe mine! Am fost așa de amețit, că n'am știut ce fac. Iartă-mă, că n'am voit să-ți fac nici un rău! Rămâi sănătoasă!... La revedere!...

Apoi, de astă-dată strângând-o de mână, o părăsii de-a binele și mă dusei acasă, unde mă aștepta trăsura cu caii înhămați.

O oară după aceea eram pe drum, cu capul mai răcorit și oare-cum mulțămît de mine. Umbra lui Ion n'avea nimic a-mi bănuî. Dar cu cât mă legăna mai mult trăsura în mersul ei regulat, întovărășit de sunetul monoton al clopotului dela oiște, cu atât mă cuprindea un fel de melancolie și mi se redeșteptau dorurile din urmă. Incepui să mă uit îndărăt, să măsoar în gând distanța ce mă despărția de Ilinca, și când, de pe înălțimea unui dâmb zării colo... departe la orizont, satul nostru cu casa părintească, cu moara, cu Ilinca, care negreșit plângea și pe care cine știe când era s'o mai văd, îmi veni o așa durere în inimă, încât crezui că mă sfârșesc. De douăzeci de ori era să strig viziteului să întoarcă, însă de atâtea ori glasul mi se stinse în piept și trăsura mă ducea înainte... și nu știu de ce... mi se părea tot atât de neînfiresc, și peste puterile mele, de a opri mersul trăsurii, precum mi-ar fi părut de a opri pământul în călătoria lui. Ursita, care mă lua înainte, era mai tare decât dragostea ce mă ținea din urmă.

Trecut-au la mijloc zile, săptămâni și ani, dus-am în străinătate o viață plină de furtuni în mijlocul ispitelor ce întâlneam la fie-care pas și durerea mi se alină, căci timpul îndulcește totul, dar după ce-mi sfârșii studiile și se apropie oara întoarcerii în țară, dorul de acasă mă încheștă de inimă cu așa tărie încât, în nerăbdarea mea de-a ajunge mai curând, aș fi voit să sorb depărtarea.

Mătușa mea murise; eram acum în vârsta legiuită, prin urmare singur stăpân pe averea părintească, aveam un titlu de știință în buzunar, ce-mi mai lipsea ca să fiu om deplin?... Insurătoarea?... Da, insurătoarea!... Vine o oară în viața noastră, în care credem că asta-i tot ce ne mai rămâne de făcut. Acea oară se vede că sunase și pentru mine... Însă întrebarea era cu cine?... Atunci toate figurile femeiești, ce întâlneam în țară și în străinătate,

mi se înfățișeau în închipuire, le vedeam, le cercetam pe rând, dar dintre toate trebuie să mărturisesc că figura Ilincăi îmi părea mai frumoasă, mai atrăgătoare. Văzută din depărtarea copilăriei mele, avea un farmec care întuneca pe celelalte. Ş'apoi ochi mari și negri ca dânsa n'avea nici una, nici chip așa de blând, nici inimă așa de bună... și adică de ce n'ar fi ea?... îmi șoptia un gând ascuns și sficios, care abia își făcea loc printre celelalte, ce se încrucișau. *S'au văzut regi luând păstorite* și mie unuia să-mi fie rușine să iau pe aceea care-mi place!... Auzi vorba!...

Astfel de idei incolțiau pe nesimțite și prindeau rădăcină în mintea mea, și deși nu pot zice că luasem hotărîrea nestrămutată de-a mă însura, totuș vedeam eu încotro mă duce valul. Bântuit de aceste gânduri, ajunsei înfârșit acasă după mult drum și necaz, și când mă scoborii din trăsură și prinsei să urc scările, încunjurat de toate slugile ce-mi eșise înainte spre întâmpinare, îmi simții inima bătând așa de tare, că abia de-mi puteam păstra cumpătul. Câte amintiri nu-mi deșteptau aceste locuri unde se răsfășase odinioară zburdalnica mea copilărie!... Locurile erau tot acele, numai eu mă schimbam. Eram acum om, în puterea cuvântului, dovadă semnele de respect și de supunere ce mi se dădeau din toate părțile; iar eu, urmărit de un singur gând, începui să vorbesc cu unii și cu alții despre cele petrecute în lipsa mea și tocmai la urmă pentru a nu-mi trăda secretul, adusei vorba despre Ilinca.

„Ilinca? îmi răspunse atunci o slugă dând din umere, n'o cunosc, n'am auzit.

— Cum n'o cunoști?... Fiica morăriței din sat.

— Mă iertați, cuconașule; pe morar știm că'l cheama Ilie și nu-i însurat.

Imi veni atunci o grozavă strângere de inimă, dar mă stăpânii.

— Intr'adevăr, d-ta n'ai de unde ști. Uitasem că în timpul mătușii mele slugile nu se prea învechiau la noi.

În acelaș moment văzui intrând pe poarta curții locuitorii satului, cari veneau să ureze pe noul lor stăpân. Bătrânii înaintau în frunte, ținând unul un miel, altul o găină, altul o strachină cu ouă, plocoane ce mi se aduceau de bună venire. De pe la mijlocul curții, ei își luară căciulile și se plecară adânc îndată ce mă zăriră; iar eu, fără să-i aștept mai mult, mă dusei grabnic între dânșii, dădui mâna cu cei mai bătrâni și îi întâmpinai cu cuvintele:

— Bine v'am găsit sănătoși, oameni buni! Ce mai veste?...

— Bine-ați venit, cuconașule! Să trăiți la mulți ani! Între noi, pace bună.

Apoi ei îmi dădură plocoanele în primire și eu, la rândul meu, poruncii să li se împartă câteva vedre de vin. Eram fericit să mă văd, după atâția ani de înstrăinare, iarăș la locul de naștere între ai mei. Iată moș Nichifor, vechi vornic de sat, fruntaș cu patru boi; iată Moș Alăută cimpoierul dela șezători și dela scrânciobe; iată și moș Toma vânătorul, cel care mi-a pus întâi și'ntâi *ciubeica'n gură și pușca'n mână*. Îi revedeam acum pe toți, însă mai albi, mai gârboviți de cum îi lăsasem la plecare: iar dintre rândurile lor, ici colea lipsa câte unul, strâns de mâna lui Dumnezeu, după cum ziceau ei în limba lor câmpenească. Apoi, întorcându-mă iarăș la gândul ce mă stăpânea, îi întrebai de nevestele, de copiii, de ogoarele lor și tot așa înainte, până când, după mult încunjur, ajunsei pe nesimțite la Ilinca.

— He!... Ilinca!... răspunse moș Toma vânătorul, să fiți sănătoși, cuconașule! cine știe unde i-or fi strălucind ochii. De cum ați plecat dela noi, a pribegit din sat și nime nu i-a mai dat de urmă.

— Se vede că nu prea trăia bine cu răposata mătușa

d-voastră, Dumnezeu s'o ierte!... băgă de samă cimpoerul.

— C'o fi fost pricina asta sau altă pricină, D-zeu știe, adause moș Nichifor. De vr'un bine, de sigur, nu s'a dus ea dela noi. Am căutat-o multă vreme, să-i dau niște lucruri ce i-a lăsat, cu limbă de moarte, bietul Ion Urdilă, dar n'am găsit-o nicăieri. N'am putut măcar să aflu de mai trăiește sau nu.

Eu unul, nu mai întrebam nimic, nu mai auziam nimic.

.

Aici Constantin tăcu, se uită lung la focul ce pălpăia în sobă, apoi cu voacea cam înecată urmă:

— S'au strecurat mulți ani' deatunci, iubite prietene, încât am avut timpul să încărunțesc și în lunga mea holteie am mai iubit de vr'o trei patru ori cu multă aprindere, de-mi părea că atunci iubesc pentru întâiaș dată. Am avut chiar certe din pricina femeilor, am fost de două ori logodit ,dar precum vezi, am rămas holtei. Ideia însuratului nu m'a mai putut învinge. Inșă toate aceste întâmplări și încurcături s'au șters, ca și cum n'ar fi fost, fără a-mi lăsa în amintire nici cea mai mică urmă. Singur chipul Ilincăi mi se înfățișează încă din când în când, dulce, poetic ca un vis din copilărie. Hotărît lucru! Cea mai curată a mea simțire a fost pentru o fată de țăran.

Vezi dar că nu puteam să-ți spun această istorioară fără un pic de înduioșare, fiindcă prea se leagă de aproape cu trecutul vieții mele.

— Apoi, dacă-i așa, răspunse Gheorghe nu mai puțin înduioșat, vei fi silit să asculți și tu o istorie din viața mea, mâni tot la oarele aceste, aici dinaintea focului. La revedere, pe mâni!...

— La revedere!...

PETREA DASCĂLUL

Au trecut douăzeci și cinci de ani de când a avut loc această întâmplare. Erau frumoase vremi pe atunci, nu doar că mi se păreau mie, fiindcă eram tânăr, dar într'adevăr așa erau, căci un soare vesel se ridica la răsărit asupra noastră, încărcat cu bunuri la care cei mai mari Domni ai țării abia de au cutezat să viseze; și idei nouă încolțiau în inimi, și viață nouă curgea prin vine. S'ar fi zis că Dumnezeu își întorsese fața spre noi. N'aș fi răscolit de sub vălul trecutului aceste amintiri, ale unor vremi ce nu mai sunt, dacă întâmplarea de față n'ar avea oarecare legătură cu mișcarea de renaștere ce-a frământat atunci pământul nostru.

Se isprăvisе războiul Crimeei; trupele austriace se retrăseseră din țară, și pacea dela Paris ne promitea unirea Principatelor, mărirea teritorului cu o parte din Basarabia, neatârănarea politică și multe altele, care ne înflăcărau mințile.

În timpul acela dar, de frumoasă amintire, doi lorzi engleji, care luaseră parte la comanda superioară a oștirilor aliate din Crimeea, auzind că Moldova e o țară încă primitivă, cu obiceiuri patriarhale și cu munți plini de urși, veniră anume din Sevastopol în Galați, cu hotărîre de a se desfăta la un vânat de urși, ceea ce de mult timp locuitorii Angliei nu mai pot face în insulele lor. Ei erau bogați, căci livrele sterling sunau în buzunarele lor; erau serioși, căci mai nu vorbeau unul cu altul;

erau fuduli, căci se țineau totdeauna cu găturile țepene și abia de coborau ochii pe vre-un obraz omenesc. Nalți și subțiri, și totdeauna bine îmbrăcați și pieptănați, ei priveau lumea cu gravitate prin geamul ochelarilor, voind parcă înadins să pue oarecare distanță între ei și lume.

Ei plecară într'o trăsură cu opt cai de poștă pregătită de părcălabul de Galați, și apucară drumul spre munte la o moșie, către proprietarul căreia aveau anume scrisori de recomandație. Cine nu-și aduce aminte cum erau pe atunci drumurile la noi! Cu toate aceste surugii, cărora nu le păseau nici de drum, nici de cai, dar cari mirosiră bacșișul gras, mânau de olac, de scăpărau copitele cailor, trosniau din biciu, chiuiau cât le lua gurma, încât bieții Engleji, hurducați în trăsura ce se legăna ca o barcă bătută de valuri, nu-și mai simțeau nici frizura netedă, nici ochelarii drepti pe nas.

— „*How original!*“ zise într'un târziu unul dintre lorzi către celălalt.

— „*How original!*“ răspunse acesta ca un ecou.

Apoi ambii tăcură, luându-și fiecare aerul serios obicei-nuit. Au mers astfel o zi întreagă pe drumuri nebătute, trecând prin vaduri de râuri, peste șanțuri, peste podețe ale căror scânduri jucau sub roatele trăsurii, până când în spre sară ajunseră la moșia dorită. Proprietarul, care era prevestit de mai 'nainte de părcălăbie, îi primi cu mare alai, ca pe niște oaspeți aleși. Dulcețile, cafelele negre cu caimac, ciubucele cu imamele de chilimbar, se înfățișară pe dată dinaintea lor după obiceiul pământesc, apoi nu trecu mult și proprietarul îi introduse în sufragerie, unde îi aștepta o masă bogată, pe a cărei pânză albă figurau cu cinste brânzeturile de munte, păstrăvii afumați, bujenită de căprioară, cataifurile, vinurile de Odobești și Cotnar și câte și mai câte alte produse ale țării.

Iar lorzilor toate li se păreau ciudate; și mâncările și obiceiurile și forma caselor noastre dela țară, cu bal-

coanele lor lungi și acoperemântul țuguat, și gardurile cu spini, și cumpenele dela fântână și mai cu șeamă poștile, despre a căror ciudăție se resimțiau încă; dar nu dădeau nici un semn de mirare, căci ar fi fost în contra demnității lor. Numai câte un: „*How original!*“ ziceau din vreme în vreme, însă și acesta cu multă cumpătare.

După masă, proprietarul chiemă pe vânătorul său, Petrea Dascălul, și-i porunci ca a doua zi să ducă numai decât pe lorzii engleji la urși.

— Ascult! răspunse Petrea Dascălul cu un aer de supunere, ce înseamnă că porunca stăpânească va fi negreșit îndeplinită.

Petrea Dascălul mergea la urși ca la un vânat fără nici o însemnătate. El ucisese atâția în viața sa, încât, ne mai având destule degete, la mâni și la picioare, ca să-i numere, le pierduse, cum am zice, răbojul; numai stăpânul său, care-și făcuse felurite șubi și așternuturi de picioare din blănilor, ținea anume socoteală de dâștii.

În lunga lui îndeletnicire vânătoarească, el ajunsese să știe anume fiecare urs sau ursoaică de câți ani este, câți pui are, în ce bârlog șade, la ce pârâu s'adapă; și când stăpânul său îi zicea: „Măi Petreo, să-mi aduci un urs“, el se ducea totdeauna la sigur. Și doar nu eră vre-un om mai arătos sau mai deosebit Petrea Dascălul; din contră, era mic de stat, avea chipul blajin și oarecare stângăcie în mișcări. Față cu stăpânul său abia de îndrăznia să ridice ochii din pământ. El fusese crescut de tată-său, ca ca să fie dascăl de biserică. Însă toate le făcea pe dos în slujba bisericească. În loc să curățe lumânările de mucuri cu cleștele cele lungi, el le stingea, și cădănița o arunca cu atâta neghibăcie, încât împrăștia cărbunii pe jos. Numai la împărțeala colivei cerea o parte nepotrivită cu meritele lui dascălești. Într'o zi, mergând de șagă, cu un hleab de pușcă împrumutat, la un vânat de urși ce dăduse stăpânul său în munte, se nimeri că tocmai el

împuşcă ursul, și de-atunci, prinzând gust la astfel de dihăanii, îmbrățișă meșteșugul vânătoriei în locul breslei dăscăliei, păstrându-și de la aceasta din urmă numai numele.

Englezii, când îl văzură prin sticla ochelarilor lor așa mic și nechipos, îmbrăcat cu suman și cu opinci, învărtindu-și căciula dinaintea stăpânului său ca un nemernic ce nu știe cum să-și poarte mâinile, se arătară foarte necrezători.

— Dar înfârșit cine știe! își ziseră ei între dâșii; aici toate sunt ciudate!

A doua zi, în zori de ziuă, pe când lorzii dormiau mai bine, visând poate despre ciudăția obiceiurilor și a poștilor noastre, Petrea Dascălul bătu la ușa lor îndemnându-i să plece. Ei însă, cu toată nerăbdarea ce aveau de a da piept cu urșii, nu deschiseră ușa până ce mai întâi nu-și raseră barba, nu-și peptănară părul cu îngrijirea obicinuită, astfel ca nici un fir de păr să nu fie smintit de la locul său, și gătiți fiecare de la ghetre până la pălărie câte cu un costum nou vânătorească, anume cumpărat din Londra, plecară împreună cu Petrea Dascălul pe cărarea muntelui în sus, având în urma lor alți patru pușcași din sat.

Vremea era frumoasă, aerul viu și răcoros, și înspre partea șesului la răsărit soarele se înălța vesel pe un cer cuprins de foc. Tăcuți, urcau Englezii la deal, cu pas regulat și cu aerul serios al unor oameni ce merg într'o gravă întreprindere; numai Petrea Dascălul, blajin cum era și cam slobod la gură, mai schimba din când în când câte o șagă cu tovarășii sai din sat. Trei ceasuri întregi ei suiră mereu în sudoarea frunții, și nu odată Englezii se împiedicară de bolovanii de pe drumul strâmt și pietros al muntelui, nu odată pălăriile lor, împodobite cu pene de struț, se aninară de crengile brazilor, nu odată se văzură siliți să dea mâna lui Petrea Dascălul, prin locurile unde prăpastia se prea apropia de cărare; dar

nu era lucru de mirare, nefiind marii lorzi deprinși să umble prin locuri așa tari, cum zic țărani noștri.

Pe la amiază, Petrea Dascălul îi opri într'o desime mare, unde era o mulțime de bolovani și cioate răsturnate, care păreau a fi aduse de puhoi.

— Aici e ursul, zise Petrea Dascălul.

Atunci figurile lungi și solemne ale lorzilor se făcură și mai lungi și mai solemne, căci dorul lor eră acum aproape să fie împlinit: aveau însăfârșit să dea ochii cu sahastrul Carpaților și să aibă ce istorisi despre lupta cu dânsul, când se vor întoarce în țara lor. Ei își înarmară puștile, nu fără oarecare bătae de inimă, deși de altfel erau desprețuitori de primejdii, și stătură câțva timp în așteptare; dar ursul nu se arată. Atunci ei aruncară o privire întrebătoare asupra lui Petrea Dascălul, iar acesta înțelegând gândul lor, le arătă printre cioate și bolovani o gaură deschisă prin care abia, ar fi putut intra un om pe brânci.

— Aci e ursul, adause Petrea Dascălul arătând gura vizuniei. Apoi el și ceilalți pușcași, luând câte o cioată în mâni, începură să facă larmă împrejur.

— Sai, Catrină!... Nu te da, Gavri!... Diha, Martine!... strigau ei neconțenit; însă, cu toată gălăgia ce făceau, ursul nu voia să iasă întru întâmpinarea musafirilor săi.

— Doarme ca boerii după masă, băgă de samă Petrea Dascălul; să-l afumăm puțin, să-i treacă mahmuria.

Atunci Petrea, căutând cu luare aminte împrejurul vizuniei, găsi o a doua gaură tăinuită sub cioate și frunzari, pe care urșii totdeauna și-o păstrează pentru retragere în caz de primejdie. El o curăți bine și făcu chiar lângă dânsa un foc de uscături, pentru ca fumul să intre înăuntru și să silească pe urs să iasă pe cealaltă parte. Dar nici cu acest mijloc nu izbuti, căci fiind vânt, fumul în loc să intre în vizunie se împrăștiă în toate părțile.

În vremea aceasta, flegmaticii Engleji începură să dea semne de nerăbdare, crezând că Petrea Dascălul, în care dela început nu prea avuseseră încredere, era cu adevărat un șiret, ce-i purta cu vorba.

— E trândav ursul, zise Petrea cam necăjit, nu-l scoți cu una cu două de la tabietul lui... Dar eu i-s popa!

Apoi el băgă mâna în torbă, scoase o lumânărică de ceară albă, o lipi la buza puștii deasupra țelului, o aprinse, zicând că la prohod trebuie și lumânare, se puse pe brânci și, cu pușca întinsă și înarmată, intră voinicește în vizunie. Lordul cel mai nalt și mai necrezător, care nu se aștepta la una ca aceasta, se uita acum nemișcat și cu ochii holbați, cum Petrea Dascălul se târâia încet-încet în vizunie, cum își introduse mai întâi capul, pe urmă umerii, apoi picioarele, iar după ce nu mai văzu nimic. strigă: „*How original!*“ însă cu un glas schimbat, cum nu i se întâmplase din ziua luării turnului Malacoff. Iar celalalt lord, cuviincios ca totdeauna, își ștergea cu batică sudoarea de pe frunte, provenită negreșit din căldura soarelui, însă nu repetă de astă-dată cuvintele tovarășului său ca de obicei.

După câteva minute de o așteptare groaznică, în care numai inimile își păstrasera mișcarea, se auzi deodată un trăsnet de pușcă, urmat de un gemet sălbatic, înfricoșat, cu atât mai înfricoșat cu cât venea din întunericul de sub pământ, unde era știut că numai moartea putea să hotărască între om și fiară. Apoi se făcu iarăși liniște adâncă, liniște de mormânt, timp de mai multe minute lungi, nemăsurat de lungi, în care lorzii abia de'și mai puteau păstra cumpătul. Acu-i acu!... gândia fiecare în sine, Dar, lucru înfiorător, liniștea ținea mereu; nici un semn nu venea de sub pământ... Ce se petrecea oare acolo? Negreșit că nu era bine, de vreme ce Petrea Dascălul nu eșea la lumină, căci, dacă ar fi fost el învingătorul, de ce ar mai fi stat înlăuntru?... Când iată... se auzi la gura vizuniei un foșnet

curios, mai mare decât l-ar fi putut face un om, și cioatele și pietrele începură să se miște.

Momentul era în adevăr suprem; Iorzii, înțepeniți, cu ochii îndreptați spre vizunie, cu puștile la ochi și degetele pe trăgători, stăteau gata să aprindă în dihania ce se vestea, și tâmplele lor se băteau atât de puternic încât ochelarii le jucau pe nas. Dar, spre marea și nemărginita lor mirare, în loc de dihanie se văzură deodată picioarele lui Petrea Dascălul, apoi umerii, apoi capul și, după ce Petrea eși de tot, ținând într'o mână pușca și în cealaltă o frânghie, aruncă repede capătul ei celorlalți patru pușcași, strigând:

— Trageți, băeți, vârtos!...

Atunci câteși cinci începură să tragă din răspuțeri, și iată că o cogemite ursoaică moartă, lovită drept în frunte și legată cu frânghia de gât, eși de sub pământ.

Uimirea englezilor fu atât de mare, văzînd izbânda lui Petrea Dascălul, încât de astă-dată, uitându-și demnitatea și distanța socială ce-i despărțea de dânsul, începură să-l strângă de mână cu o căldură neobicinuită cumpătatului temperament englezesc.

Iar Petrea Dascălul, care atunci pentru prima oară avu fericirea să facă cunoștință cu livrele sterling ale Marii Britanii, se uita nedumerit când la strălucitoarea monedă ce curgea gârlă în palma sa, când la Iorzii cei cu figurile de un cot, avînd aerul a le zice:

— Banii, nu-i vorbă, îi primesc eu, dar voi ce dracul de vă mirați așa de mine, că doar nu mi-i întâia oară că mă bag în bîrlogul ursului!

Apoi, după ce fiara fu așezată la o parte de gura vizuniei, Petrea se scărpină în cap, zicînd cu glasul său blajin:

— Socoteala nu-i încheiată; mai am un mușteriu în bîrlog: cinstita față a unei beizadele.

Și iarăș aprinse o lumânare de ceară albă, pe care o lipi de buza puștii, iarăși intră pe brânci în vizunie, iarăși

se auzi o împuşcătură ş'apoi un mornăit înăduşit, şi după vre-o câteva minute, de astă-dată mai puţin lungi, mai puţin înfricoşate decât acele d'întâi, eşi Petrea Dascălul cu beizadeaua legată de gât şi o aşeză lângă mumă-sa, Domniţa Catrina.

— I-am miruit pe amândoi, zise el aşezându-se spre odihnă pe un trunchi de çopac, şi era drept să se odihniască, căci muncise din greu şi cu spor.

Iar lorzii, cari trecuseră peste atâtea mări şi ţări, pentru a veni la noi să împuşte urşi, avură norocul să-i vază împuşcaţi gata de mâna altuia, şi se întoarseră fără măcar să fi dat un foc, ducând cu dânşii numai amintirea culeasă în mijlocul fiorilor de spaimă despre mijlocul ciudat cu care seucid urşii în ţara noastră patriarhală.

Cu o parte din livrele sterling, Petrea Dascălul şi-a măritat o fată, cea din urmă ce-i rămăsese în casă; iar cu cealaltă parte şi-a făcut sie-şi o mică zestrişoară pentru zilele bătrâneţelor.

Nu târziu după aceea, proprietarul moşiei primi de la Londra o scrisoare cu rugămintă să înmâneze lui Petrea Dascălul, ca semn de neuitare din partea lorzilor, portretele fotografice ale lor, însoţite de două puşti foarte scumpe, eşite din cea mai renumită fabrică a Engliterei, cum şi un număr al ziarului *The Illustrated London News*, în care era desinată cu mult adevăr firoasa scenă a intrării lui Petrea Dascălul în vizunia ursului.

Dar urmarea cea mai de căpetenie, ce a avut această mică întâmplare, a fost că amândoi lorzii iubitori de vânat au apărut călduros în camera de sus a Angliei drepturile ciudatelor ţări dunărene, şi nu puţin contribui puternica lor voce întru a fi recunoscută Unirea mult dorită a Principatelor Române şi alegerea îndoită a Colonelului Cuza.

Mici lucruri au câteodată mari urmări, şi nimeni nu ştie unde pot răspunde capetele firelor care leagă una de alta faptele omeneşti.

PIATRA LUI OSMAN

I.

Munții Moldovei samănă în mic cu munții Svițerei. Aceleași izvoare limpezi, aceleași creste frumoase încoronate de brazi și de stânci, aceleași văi pline de taine. Destui de mari, pentru ca călătorul să vadă ades la picioarele sale gemând furtuna, ei totuși nu se urcă până la acele înălțimi unde vegetația pierе sub sloiurile iernii. Ei nu umilesc, nu înflorează prin măreția sălbatică a Alpilor, dar dezmiardă simțirile omului, dându-i icoana unei naturi blânde, în sânul căreia parcă locuște totdeauna primăvara.

În mijlocul lor, pe malurile a trei râuri, Bistrița, Neagra și Dorna, e așezat satul Dorna. Nici o cale de comunicație nu era mai înainte prin munții noștri. De-ar fi voit cineva să viziteze Dorna, trebuia să se acațe de stânci, să treacă prin râpi, să-și facă de multe ori drum cu toporul prin pădure; iar pentru a reveni din Dorna, singurul mijloc mai lesnicios, dar nu fără pericol, era de a se scobori cu pluta pe Bistrița, până la târgul Piatra.

Departe dar de lume, încunjurați precum erau de păduri seculare, prin cari abia putea răsbate pasul omenesc, locuitorii Dornei duceau o viață lină și fericită. Natura le dădea cu prisosință mijloacele de viețuire și, feriți astfel de atingerea zilnică cu lumea de prin târguri, ei

păstrare neatinsă limba și portul și virtuțile strămoșești. Cu toate acestea și acolo nenorocirea a trebuit să-și împlănte ghiarele sale.

O colonie de otomani goi și flămânzi, fugiți din țara lor, ceată compusă din vagabonzi dezertori din armată, bandiți scăpați de prin închisorile Turciei, s'a aruncat într'una din zile ca un nour de lăcuste peste munții Dornei. Sub cuvânt de a face comerț de cherestele, ei începură a stoarce munca locuitorilor în modul cel mai ruinător, apăsându-i în tot felul, comițând chiar crime, pângărind familiile și locașurile sfinte, astfel în cât mâna lor lacomă și cruntă izbuti în scurtă vreme a răspândi pretutindeni mizerie, sânge și disperare.

În zadar locuitorii Dornei alergară de mai multe ori la sprijinul autorităților din țară; autoritățile erau prea slabe pentru a izgoni din potecile Carpaților acești hoți cari, sub masca de comercianți, pustiiu munții și răpiau, din gura locuitorilor și a copiilor lor, pâinea de toate zilele.

Unul dintre ei se deosebia mai cu seamă prin înrăurirea ce avea asupra celorlalți.

El se numea Osman. Născut pe stradele Constantinopolului, fără a-și cunoaște pe tatăl și pe mama sa, crescut în mijlocul scursorilor și a gunoaelor orașului, Osman, de tânăr, se aruncă cu capul înainte în vârtejul patimelor. Toate simțimintele de bine fură curând înădușite în inima sa. Impins de mizerie, încurajat de izbândă, ajutat de natura sa puternică și inteligentă, Osman lăsă frâul liber instinctelor răului, hultuite odată cu nașterea în sângele lui, și când pentru prima oară se întreabă pe sine, unde îl va duce calea pe care a apucat, el nu mai găsi în sufletul său nici o voce care să-i strige „*oprește-te!*“. El avea spiritul ager, caracterul iute și întreprinzător și curajul unui om ce nu tremură înaintea pericolului.

Fizicul său se potrivea în totul cu plecările sale sufletești. Un cap de o mărime disproporționată, așezat între două umere late, niște sprincene lungi și negre, pe sub cari luceau în fundul capului doi ochi mici, scânteioși; o bărbie ascuțită, acoperită de un păr aspru și stufos; un corp cu o musculatură puternică, dar disgrățios, iată înfățișarea lui Osman, înfățișare hădă, care făcea dintr'însul o ființă ce însufla frică și desgust tot odată. În scurt timp el se înavuți, căci nu lăsă nici un mijloc neîntrebuințat, pentru a ajunge la acest scop. Iscusit în alcătuirea planurilor sale, îndrăzneț în mijloacele de punere în lucrare, el știa pe deoparte să dea hoțiilor sale aparența legalității, și pe de altă parte să le susție cu iartaganul în mână, când trebuința cerea. El întrunea în acelaș timp calitatea de comerciant și de judecător totodată. Singur judeca trebile sale cu locuitorii, singur le aducea întru împlinire. Dar ce împlinire!... Aici era partea tragică a întreprinderilor sale. Nimic nu rămânea cruțat de mâna sa nelegiuită!

Lacrămile și rugămintea nenorociților locuitori erau o monetă necunoscută lui Osman, cu care nu se putea dobândi nici mila, nici iertarea sa. Oamenii, femeii, copiii, fură aruncați afară din casele lor și averea lor înghițită. Apoi după ce izbuti a'și aduna o avere destul de însemnată printr'un lung șir de tâlhării, el se dădu desfrânărilor, căci lăcomia de bani nu era singura patimă ce punea în mișcare activitatea sa. Fiu al unui popor încălzit de soarele asiatic, Osman avea, pe lângă un fond de trândăvie orientală, toată fierberea unei senzualități nesățioase. El iubea luxul, băutura și mai cu osebire femeile, și cu toate acestea, în pieptul său nu s'a desvelit niciodată simțământul vre-unui amor adevărat. El căuta în amor nu un ideal, ci un mijloc de desfătare a simțurilor sale, și acolo unde nu putea izbuti prin viclenie sau bani, întrebuința totdeauna puterea brutală. O! Să nu fi avut ne-

norocirea vre-o fiică din Dorna să atragă privirile sale, căci Osman ținea într'o mână punga, în cealaltă iartaganul și la ordinele sale avea toată oarda coreligionarilor săi, mijloace înfricoșate dinaintea cărora nevinovata copilă trebuia să plece capul, sau să-și răscumpere cu viața prețul onoarei sale.

II.

Dinaintea casei lui Nistor erau adunați toți locuitorii Dornei. Soarele apusese din dosul muntelui și de cealaltă parte se ivea luna însoțită de luceafărul de noapte. Un brad uriaș, învălit în rășină, ardea din rădăcină până'n creștet, nu departe de casa lui Nistor și coloana de foc, urcându-se în înaltul cerului într'un lung vârtej de scânteii, se oglindea în undele limpezi ale Bistriței și lumina în depărtare stâncile semănate pe plaiuri. Acest spectacol, cel mai frumos care se poate vedea noaptea între munți, se dă de locuitorii Dornei numai la ocaziuni mari de serbări sau de veselie. Era în adevăr o zi de veselie pentru întreaga Dornă, logodna Irinei, fiica lui Nistor cu Mihai Plăeșul. Locuitorii ședeau jos pe iarbă despărțiți în diferite grupe după vârstă și sex. Trei lăutari țigani, formând o orchestră compusă din o scripcă, o cobză și un nai, cântau cântece de dragoste, cari scoteau pe furiș din pieptul nevinovatelor fete suspinuri de dor. Ici ședeau bătrânii satului cu figurile lor serioase și gânditoare, încinși cu curele late și ținând în mână câte un lung toiag, semn al statorniciei; dincolo flăcăii veseli și neastâmpărați cu pletele lăsate pe umeri, copiii zburdalnici ai muntelui, harnici la muncă, ușori la joc, așteptând începerea horei cu nerăbdare ca să mai poată schimba câte o strângere de mână cu draga lor. Apoi fetele blonde ca spicele de grâu, gătite în hainele lor de sărbătoare, cu flori pe cap și cu alțițe pe sân, ținând fiecare ochii

plecați spre pământ, ca și cum n'ar zări ochirile îndrăznețe ce le veneau ca niște săgeți de foc din ceata flăcăilor. Și toată lumea, bătrâni și flăcăi, femei și fete, laudau frumusețea Irinei și voinicia lui Mihai. Numai când și când vre-o babă, deprinsă a cârti de toate cele, căuta să găsească câte un mic neajuns la vre-unul din logodnici.

— Halal de Mihai, zicea un flăcău Toader către vecinul său Ion, știu că mândră mireasă mai ia. Parcă-i o Domniță. Ia'n vezi tu cât e de albă, ce păr lung și frumos mai are, ce dulce căutătură! Când se uită cu ochii la tine, parcă te frige în inimă.

— Așa este, însă nu știu de ce, de o bucată de vreme incoace, e tot mahnită. Are ce are. Iți aduci tu aminte cât era ea de veselă mai 'nainte; cum glumea de frumos? Iți venea să tot glumești cu dansa... Acum parcă-i tot plouă și ninge.

— Tare ești prost, Ioane!.. Nu înțelegi tu c'aceste sunt marafeturi de mireasă? Așa trebuie să fie o fată care se mărită. Unde ai mai văzut tu mirese răsând și sărind într'un picior? Ele învață a fi smerite. N'am prins eu doar pe Catrina roșindu-și ochii cu capătul ștergarului, pentru ca să creadă lumea că plânge? Așa-i obiceiul pământului: fata învăță dela mama și mama dela bunică.

— Poate măi, că ai dreptate; însă mie îmi pare că Irina nu se preface. Am văzut-o de multe ori așa de supărată, căci nici băga de samă la cele ce-i spuneam. Eu îi vorbeam una și ea îmi răspundea alta. Ochii ei umblau îngrijiți în toate părțile parcă se temeau de ceva.

— Nu-ți spui eu că cu mintea ta n'ai să pricepi nici odată nimic? Ți-ar fi plăcut poate să se uite numai decât la tine să-ți zâmbească în față, ea care n'are ochi să vază decât pe Mihai? Firește că are o grijă și mare încă: grija măritatului. Toate fetele o poartă dela vârsta de optsprezece ani înainte; da ia'n să le vezi a doua zi după

cununie, cum le rîd ochii în cap ca niște ghiocei. He! He! Nu mi-e întîia oară cînd vîd mirese smerite cu nasu'n pămînt; decît smerenia asta ține numai pînă...

— Tăceți din gură! — strigă un bătrîn de alătura, și faceți loc să treacă logodnicii!

În acel minut treceau prin mijlocul grupelor Mihai și Irina, țînându-se de mînă. Logodna era săvârșită. Toată lumea se scula înaintea lor, să le ureze trai bun și fericit.

Mihai pășea mîndru și drept ca un brad; în ochii săi strălucea bucuria, iar Irina mergea legănându-se, ca și cum n'ar fi avut destulă putere de a se ține pe picioare. Fața ei era galbenă, și la fiecare pas ea se uita îndărăt cu o nespusă neliniște, rezemându-se din ce în ce mai tare pe brațul lui Mihai. În ochii ei ar fi putut citi cineva două simțiri deosebite, luptându-se cu putere: dragostea de Mihai și o grozavă frică. Cea mai mare parte din lumea care era adunată acolo, nu luă sama la gălbeneala de pe fața Irinei și acei pușini cari au văzut această schimbare, crezură negreșit că vine dela *rușinea* ce simt fetele în momentul logodnei.

Un bun observator însă ar fi zărit tot atunci o figură arămie cu doi ochi mici în cap, alunecându-se ca o șopărlă prin mulțime și înaintînd spre Irina cu pași nevăzuți ca și spiritul cel rău. Numai Ion observă această împrejurare.

— Luat-ai tu seama la ceva? zise el lui Toader, trăgîndul de mîneca cămeșii.

— La ce?

— N'ai văzut tu pe Osman Turcul, viind ca o năprasnă între noi?

— Ei, ș'apoi?

— Indată cum l-am zărit, am și văzut pe Irina îngălbîniindu-se ca ceara pe obraz. Este ceva la mijloc!

— Nu cumva crezi că Irinei i-a căzut cu tronc la inimă? Ți-ar trece poate și asta prin cap?

— Nu! dar cred că turcul o urmărește merzu. Ea îl știe cât e de aprig și de aceea se teme de dânsul. N'o vezi cum tremură? Parcă are un șarpe dinapoia ei.

— Multe mai vezi tu, Ioane! Mă tem că de mult ce vezi să n'ajungi a orbi. Cum socotești tu că turcului i-ar trece una ca asta prin minte, când are a face cu Mihai? Doar nu s'a săturat de zile. El știe că Mihai plăeșul unde pune mâna dă la pământ, unde chitește greș nu face; ș'apoi cum l-ar putea vreodată suferi Irina?

În acel moment Osman nu era decât la doi pași de Irina; ea simți suflarea sa otrăvită și un fior atât de rece îi trecu prin trup, încât aruncă un țipet și căzu în brațele lui Mihai.

— Ce este, strigă acesta speriat, Irino, tu nu mai ții la mine?

Irina nu răspunse nimic, însă deschise ochii săi albaștri, și-i ținti atât de lung și de duios în ochii lui Mihai, încât acestuia nu-i mai trebui nici un răspuns. El citi mai adânc în inima ei și fruntea sa se însenină.

Atunci de ce tremuri? De ce ești așa de galbenă? — adause el cu o voce mai asigurată.

Dar n'apucase Irina a rosti un singur cuvânt, și Osman, care se afla acum în față cu logodnicii, zise cu glas tare pentru a fi auzit de toți:

— Să-ți fie de bine, Mihai: într'un ceas bun! Când ne pofțești la nuntă?

— Poimâne, jupâne Osmane, și dacă nu-ți va fi cu supărare, vino și d-ta la masa noastră.

— Foarte mulțămim! — răspunse el cu un zâmbet ironic, și aruncând o căutătură crucișă Irinei, dispăru prin mulțime.

— Ce dracu are Osman? gândi în sine Mihai, clocește iar vre-o hoție în cap. Când oare a scăpa Dorna de li-

ghioaele astea de turci, care ne-au mâncat averile și ne-au secat munții? Inșă reaua întipărire ce-i făcuse vederea neașteptată a lui Osman se șterse îndată, sub privirile calde ale logodnicei sale și în fața veseliei generale.

Hora începu. Toată lumea se aruncă cu nebunie la joc și un lung lanț de flăcăi și fete, ce semănau a fi atâtea flori într'o mare ghirlandă insuflețită de focul tinereții, se înființă sub bolta cerului, luminată de stele.

Nimic mai frumos de văzut decât acest joc încingându-se pe câmpia verde, joc de voinici, în care lanțul — ce se întoarce, se răstrânge și se întinde într'un vârtej fără repaos, — seamănă a fi purtat de vânt; nimic mai pătrunzător de auzit decât aria străveche a horei, ale cărei note, când line și trăgănite, când zgomotoase și bărbătești, par a ne destăinui frumosul timp trecut! S'ar zice că Românii, când s'au prins de mână pentru prima oară ca să joace hora, simțind aceeași trebuință a fi uniți în zilele bune ca și în zilele rele, au voit să lege frăția dintre dânșii printr'un cântec și un joc.

După horă, veni masa cea mare, în capul căreia se așeză preotul, un om bătrân cu barba argintie și fruntea încrețită de multele ierni ce trecuse peste dânsa. În dreapta sa se puse logodnicii și în stânga socrilor cei mari.

Apoi veneau toți ceilalți oaspeți ce luase parte la serbarea câmpenească. Vinul era bun, sănătățile urmau cu iuțeală una după alta, și veselia năvălia în toate inimile. Babele începură a povesti din vremile cele vechi, pe când erau și ele tinere și frumoase; fetele ascultau cu luare aminte, iar flăcăii ascultau puțin, vorbeau mult, și cu ochiul furau și mai mult. Nistor era de un chef nespus: el întinerea pentru a doua oară, căci de mulți ani nu a avut o zi atât de fericită ca ziua de logodnă a fiicei sale. Irina începu asemenea a-și recăpăta colorile. Ea se simțea

mai liniștită de când se dusesese Osman și se deda cu totul veseliei ce domnea la acest ospăț.

La urmă, când vinul începu a se deșerta de prin pahare, când o geană de lumină se arăta pe marginea cerului spre răsărit, iar bradul, care până atunci lumina-se munții ca o lampă magică cu mii de focuri, se prefăcu în cenușă, aruncând numai ici colea câte o scântee, se sculă în picioare preotul cu un pahar în mână, și după ce-și netezi barba cu toată demnitatea unui bătrân mândru de albeața ei, ținu cuvântarea următoare: „Oameni buni“, zise el, pe Irina și pe Mihai eu i-am „botezat când erau în fașă: astăzi eu îi cunun. Când mă „uit la dânșii îmi aduc aminte de zilele cele bune, pe „când n'aveam alte griji în Dorna, decât să ne creștem „copiii și să ne sporim averile. Acele vremi au trecut. „Insă dacă Domnul ne-a trimite mulți copii în Dorna ca „Irina și Mihai, să știți că de griji și nevoi vom scăpa cu- „rând. Inchin dar încă odată în sănătatea lor și a voas- „tră a tuturorora. Să dea bunul Dumnezeu ca soarele care „răsare astăzi să ne aducă senin și veselie în inimă, și „să strivească de pe dealurile noastre buruiiana cea real!“

Aceste puține cuvinte, bine simțite, fură primite cu un lung și sgomotos ura, care răsună departe în munți.

III.

A doua zi de logodnă, Osman se preumbla cu pași repezi în odaia sa, părând a fi foarte preocupat. Casa lui era așezată la picioarele muntelui Pietrosul nu departe de punctul unde râul Neagra se aruncă în Bistrița. Zidită pe o stâncă de unde stăpânea toată valea Dornei, ea semăna unui cuib de ulii. Acolo se țineau sfaturile între Turci și se urzeau toate planurile de jefuire pe cari apoi fiecare în parte le aducea la îndeplinire după ordinele ce le avea dela Osman. Astfel, preumblându-se,

Osman frământa în capul său mii de proiecte de ademenire în contra Irinei. Timpul era scurt, ea se logodise eri și mâine avea să se cunune. Prin urmare o hotărîre grabnică trebuia luată.

— Ce dracul — zicea el în glas mare — să-și bată joc de mine o fată de țaran! Asta e prea mult... Și pentru ce nu m'ar voi ea pe mine?... N'am eu destulă avere să cumpăr Dorna întregă? Și cu toate acestea să nu pot face nimic!... Să tremur ca un copil dinaintea ei, și ea să rîdă de mișelia mea!... Dar la ce mă mai numesc Osman? La ce-mi mai slujește iartaganul dela brâu?

Și, în această luptă între amorul său propriu și nepuțința de a izbuti, fața sa urită se sbârcea de turburare.

— Mâne se cunună, strigă el, lovind cu piciorul în pământ, mâne va fi în brațele lui Mihai!... Și eu ce fac! Să rămân bătut, umilit de-o femeie! Asta nu se poate!... S'aștept mai târziu? Osman să vie după Mihai? Ce glumă!... Nici asta nu se poate!... Să o răpesc acum îndată, s'o fur!... Dar atunci trebuie să părăsesc Dorna!... Și unde să mă duc?

Aici Osman se opri gânditor cîtva timp; dar deodată, ca și când ar fi fost mișcat de o coardă nevăzută, el tresări; ochii lui luară expresiunea unei hotărîri nestrămutate și reîncepându-și preumblarea cu pași repezi și neregulați... „Fie!“ zise el, „m'oi duce ori și unde; avere am! Ce-mi pasă! Ah, Irino! răstoarnă-se pământul, tu vei fi a mea!... N'a fi zis că lui Osman îi va sta o femeie împotriva!“.

Apoi, ieșind afară, el șueră puternic și un turc se prezintă înaintea lui.

— Ali, zise Osman cu vocea grămădită, să-mi pregătești îndată o plută bună și să-mi ajuți a strînge tot din casă. Mâine în zori de ziuă plec.

— Vrei să te muți din Dorna?

— Da.

— Și unde vre să te duci?

— Nu știu.

— Ce însemnează asta, Osmane? Te văd cam turburat!

— Însemnează că iau pe Irina cu mine și mă duc din Dorna.

— Iei pe Irina cu tine?... adause Ali plin de mirare, dar ai uitat poate că, ea se cunună mâni cu Mihai?

— Ba nu.

— Atunci nu te mai înțeleg. Spune-mi Osmane, ce ai de gând să faci?

— Vreau s'o fur în astă noapte. Iată tot! N'a voit să meargă cu mine de bună-voie, va merge de nevoie.

— Ah! Ah!... Pricep acum. Se vede că mititica te-a fermecat cu ochiul. Vrei s'o ștergi cum s'ar zice dela nasul lui Mihai. Dar cu ce meșteșug ai de gând să faci astă izbândă?

— Ți-oi spune mai pe urmă, Ali, pregătește-mi întâi pluta și vino iute înapoi!

Ali, deprins a asculta de ordinele lui Osman, plecă îndată și peste o oară se întoarse îndărăt cu un aer mulțămît.

— Pluta-i gata, zise el frecându-și mâinile, o plută ferecată de minune; parcă-i făcută dinadins pentru Irina. O să vă duceți ca vântul.

— Ali, să începem a strânge buclucurile.

— Să începem.

Și amândoi se puse a culege tot de prin casă și a vâri într'o ladă mare ce sta deschisă în mijlocul camerei.

— Nu uita nimic, Ali!

— N'aibi grije!

— Ia de colo chimirul cu banii!

— Numai decât! Asta-i lucru de căpetenie, mai ales când e vorba de a îmblânzi căprioarele de munte.

— Pistoalele sunt oare îngrijite?

— Cum e oglinda.

— Ia și covorul de pe perete.

— Negreșit! Doar trebuie să fie moale pe plută.

— Dar de mâncare este?

— Iată colo în dulap un picior de miel și două gafe de vin. Vi-i prea deajuns. O să petreceți ca doi însurăței în luna de miere.

— Dar ia spune-mi cum ai să...

— Ia lada în spate și haide!

Ali ascultă fără a mai aștepta vreun răspuns și amândoi pleacă încărcăți de tot avutul lui Osman, spre locul unde era legată pluta de mal. Pe drum, Osman părea gânditor, iar Ali mergea vesel și fără de grije, șuerând între dinți un cântec de munte, ca și când n'ar fi fost vorba de săvârșirea unei crime.

— Ascultă Ali, zise Osman după câțva timp, în toate zilele spre amurg, Irina aduce capra acasă dela pășune. Nimenea altul nu se poate duce după dânsa căci capra nu știe decât de glasul ei. Noi ne vom aține în crăpătura stâncii ce vine lângă potecă, și îndată ce vom zări-o trecând, ne vom arunca amândoi pe dânsa; unul o va ridica în brațe, celalt îi va astupa gura să nu strige, și apoi...

— Hm! Dar dacă n'o fi singură, întâmpină Ali, scuturând din cap.

— Pentru ce doar suntem doi și pentru ce avem pistoale la brâu? răspunse Osman cu un ton amenințător.

— Va să zică la nevoie trebuie să...

— Se înțelege! N'o să ne lăsăm doar prinși ca șoarecul în căpcană!

Ali încetă de a șuera. Ceea ce-l puse pe gânduri, era nu remușcarea cugetului, nu uricioasa crimă ce trebuia să săvârșească, era pericolul ce-și atrăgea și el, luând parte la această întreprindere de noapte.

Pe drum mergând, ei întâlniră pe Ion flăcăul care venea de la malul Bistriței cu toporul pe umeri.

— Buna vreme, jupâne Osman, unde te duci?

— La Piatra să vând niște plute.

— Se vede că ai de gând să zăbovești mult acolo, de vreme ce-ți iei atâtea buclucuri?

— Așa ceva.

Și Ion trecu înainte. Iar Osman păru foarte îngrijit de de această neașteptată întâlnire.

„Cine mi l-a scos înainte! își zise el în sine. Totdeauna trebuie să-l întâlnesc în cale. De cumva îl va împinge păcatul să meargă cu Irina după capră, a lui e dracul!“.

Toate pregătirile fură făcute pentru răpirea Irinei. Osman aștepta numai să însereze. În sfârșit soarele asfinți învălit în nouri deși, și o noapte neagră începu să îmbrobode pământul. Lună nu era pe cer; numai ici colea se zărea printre crăpăturile nourilor câte o stea. S'ar fi zis că natura voește să-l ajute în criminala sa faptă.

— Să mergem, zise Osman, apucând pe Ali de mână.

— Să mergem, dar n'ar fi bine să...

— Ce mai este? îl întrerupse acesta, încrețind din sprâncene.

— N'ar fi mai bine... să mai așteptăm puțin, par'că-i prea devreme.

— Nu-i prea devreme. Nu vezi cât e de întuneric? Cel... Vrei s'ajungem acolo când Irina va fi înapoi acasă?

— Ba nu!... dar vezi... mi s'a părut că... socotesc că n'ar strica să mai luăm pe cineva cu noi.

— Mișelule! Te temi de o femeie? Haide când îți zic, că doar nu mergi la spânzurătoare! Apucă pe muchea dealului și nu tremura. Te-ai făcut fricos ca o muere, de când ai schimbat hoția de codru pe negustoria de che-
reștele.

— Nu mi-e frică, Osmane, decât vântul îmi șueră în

ureche și mi-e cam rece. Dar știi tu una, adaoșe el, clăn-
țânind din dinți, dacă Ion a fi înțeles ceva, ș'a fi spus
lui Mihai?

— Înainte și nu lungi vorba! Iată puntea; fă mai re-
pede; acuși suntem în crăpătura stâncii. Ce calci ca pe
cuie?

Astfel, prin întunericul nopții, Osman și Ali, ca două
umbre înaintau repede, dar cu luare aminte spre locul
unde trebuia să fure pe Irina. Ali mergea înainte și astă
dată trebuie să mărturisim că mergea mai puțin împins
de dorul răului, decât de frica lui Osman.

În acelaș timp se auzea sus pe munte un cântec dulce
și armonios, ce trezea în depărtare văile adormite:

Dragă căprioară,
Mândră sorioară,
Vino te grăbește
Că noaptea sosește
Și vântul e rece
Și stafia trece
Ades prin pârâu
La ceasul cel rău.
Vin' la mine-acasă
Că'n flori și'n mătasă
Eu te-oi legăna,
Și lin ți-oi cânta
Cântece de dor
Să te-adorm ușor.

Era Irina, care striga cântând căprioara din munte.
Căprioara auzi vocea ei, și sărind de pe stâncă pe stâncă,
se coborî la picioarele stăpânei sale.

Irina îi netezi părul, o sărută pe frunte și urmă cântând:

Dragă sorioară
Fii veselă, zbiară
Că mâni mă mărit
C'un mândru iubit;
Mâni norocul-mi râde
Cerul se deschide

Și'n el două raze
 Văd cum luminează
 Cald zilele mele.
 Știi tu ce sunt ele ?
 Sunt raze din rai
 Ochii lui Mihai.

Căprița, deprinsă cu asemenea desmierdări, începu să zburda împrejurul ei, plină de bucurie, dar, speriată ca de un șarpe ce ar fi zărit în iarbă, ea se culcă pe câte-și patru picioarele și ridicând ochii spre Irina se uită tremurând la dânsa.

Dragă ce oftezi ?
 De ce lăcrămezi ?
 Ai vr'o supărare,
 Nu ți-a priit oare
 Apa din izvor ?
 Sau ai vre-un dor
 Ce te arde greu
 Ca și dorul meu ?
 Pădurea vuește,
 Vino te grăbește
 Că eu ți-oi cânta
 Și te-oi descânta
 De visul cel rău
 Și de dorul tău.

Astfel cântând, Irina se cobora pe poteca strâmtă, mânănd căprioara de funie.

Când deodată, două fantome, negre ca fiorii morții, eșind din crăpătura unei stânci, se aruncară asupra ei. Ea voi să se apere, dar mâinile îi erau legate; voi să strige, dar vocea îi era înădușită; cuprinsă de groază, ea leșină. Intunerecul se făcu și mai mare. Vântul șuera fioros prin desimea codrului.

IV.

Abia se ivise a doua zi soarele pe cer, și toată Dorna era în picioare. Vestea despre pierderea Irinei, tocmai în

ajunul căsătoriei sale, ca orice veste rea, se răspândi iute din om în om și toți alergau uimiți din toate părțile spre casa lui Nistor, pentru a se încredința despre această nenorocită întâmplare. Mii de presupuneri se făcură într'o minută. Unii ziceau că Irina va fi căzut într'o prăpastie, alții că se va fi înecat în râul Neagra, alții că vor fi mâncat-o fiarele sălbatice, însă nici unuia nu-i venea în gând despre răpirea ei.

— Ce poate să fie? zise Mihai frângându-și mâinile; să nu vie toată noaptea acasă!... negreșit i s'a întâmplat ceva... Să mergem, oameni buni, să răscolim munții, să scociorâm pădurile, să o găsim numai decât!...

— Da, să mergem, răspunseră cu toții într'un glas.

— Stați! stați! strigă atunci de departe un om ce venea spre dâșii, alergând în fuga mare, și făcându-le semn din mână să-l aștepte.

Era Ion Flăcăul.

— Ascultați! zise el, abia răsuflându-se, aseară am întâlnit pe Osman cu toate buclucurile în spate, scoborându-se spre Bistrița... Mi-a zis că merge la Piatra... Azi am trecut pe la casa lui și am găsit-o pustie... De cumva va fi el care... atunci este încă vreme. El n'a putut să plece decât tot astăzi în ziuă. De-om apuca de-adreptul, îl vom ajunge aproape de *Toancele*, pe când a fi soarele de-o suliță.

Osman, în adevăr, după ce răpise pe Irina, stătu toată noaptea ascuns în munte, și abia în zori de ziuă, cu două oare mai înainte plecase spre Piatra, căci numai ziua poate umbra pluta pe Bistrița.

De-ar fi căzut trăsnetul pe capul lui Mihai, el n'ar fi rămas mai amețit. Fără a aștepta mai multe amănunțimi, el smuci toporul din mâna lui Ion și se făcu nevăzut. Intr'o clipă se desfășură înaintea ochilor săi tot adevărul acestei întâmplări, pe care nu și-l putuse explica până atunci, și disperat, ca tot omul ce se vede deodată a-

runcat din culmea fericirii în culmea nefericirii, el hotări sau să moară, sau să-și răsbune.

Pluta mânăată de unde, printre strămtorile Carpaților, face cotituri multe și merge încet, iar acel ce iubește merge deadreptul și merge iute. În mai puțin de două oare el urcă dealuri, cobori văi, trecu peste răpi și peste ponoare, și ajunse în fine în vârful celui de pe urmă pisc, ale cărui poale se coborau în Bistrița. De acolo el zări la picioarele sale o plută mergând în josul apei.

„*In sfârșit...*“ zise Mihai, răsuflându-se adânc din piept. Ochiul său recunoscu pe Irina. Ea ședea culcată cu capul rezemat de o grindă; la cârma din frunte era Ali, la cârma din urmă Osman, și amândoi tăind valurile cu putere, înaintau spre *Toancele*.

Toancele e cataracta cea mai periculoasă pe toată întinderea Bistriței. Strânsă între doi munți nalți și stâncoși, printre cari abia răsbate lumina zilei, ea fierbe din fund și până în față ca și când ar curge pe o albie de foc. Valurile gem cu o turbare nespusă și nenumărate stânci ies ascuțite din sânul Bistriței înspumate. Vai de plutașul care n'ar ști să cârmuiască pluta pe-acolo! Când nevoia îl silește să treacă prin Toancele, el se pregătește ca de rășboi; cearcă mai întâi cârma; cercetează toate legăturile grinzilor, pentru ca să se încredințeze dacă nu e vre-o sminteală; își suflecă mânecele și-și face semnul crucii. Toate aceste pregătiri, făcute în tăcere și cu gravitatea aceea ce inspiră totdeauna momentul pericolului, produc o spaimă nespusă, mai cu samă asupra călătorului care pentru prima oară își expune viața în acest loc. Cum a intrat pluta în Toancele, torentul a și luat-o într'un vâlmășag de spume, și purtată ca o scoică pe crestele valurilor, ea se scufundă, se ridică, se sfâșie și se frământă într'o luptă nesfârșită, și e deajuns o singură greșală de lopată, pentru ca dintr'insa să nu mai rămâie decât țânduri. În fiecare an Bistrița înghite numeroase

plute, care s'alunecă cu nesocotință în această strâmtoare, și fiecare stâncă poartă numele vre-unui nenorocit ce și-a pierdut viața lângă dânsa. Cimitir înfiorător, în care stâncile stau marture ca și crucile despre locul unde acești nenorociți și-au aflat mormântul.

Osman n'avea ce face; trebuia numai decât să treacă pe acolo.

— Ali, strigă el dela cârma din urmă, îndreaptă pluta spre malul stâng.

El dădu acest ordin nu pentru a se feri de șuvoiul de care începuse a se apropia, ci pentrucă zărise pe Mihai coborându-se pe coasta dealului din dreapta și voi să pue între ei amândoi toată lărgimea râului, în scop de a-l împiedica să sară pe plută. Inșă la cea dintâi lovitură de lopată ce făcu Ali, pentru a executa mișcarea ordonată de Osman, pluta intră în curent, se izbi de o stâncă ce sta nevăzută sub apă și se înfipse pe vârful ei. Grinzile pârăiră în legăturile lor, și căpătâiul dinainte se scufundă în apă, dimpreună cu Ali, care pierzându-și cumpătul se duse la fund, luat de un val puternic. Pluta, împinsă de șuvoi, după ce se învârti câțva timp împrejur, se opri apoi în loc deacurmezișul apei, astfel încât căpătul din urmă atingea malul drept.

Osman acum nu mai putea nici înainta, nici da înapoi. Vrând nevrând, el trebuia să dea piept cu Mihai. Cu atât mai bine, gândi el, cel puțin m'oi mântui de dânsul odată pentru totdeauna, și înarmându-și pistoalele, se pregăti pentru lupta ce avea să hotărască între ei amândoi.

Irina, palidă ca un cadavru, se trezi din amorțeala în care fusese până atunci și ridicându-se în sus, întinse amândouă brațele înspre locul de unde venea Mihai. Ochii ei stinși, încunjurați de două cercuri vinete, nu puteau deosebi nimic și cu toate acestea ea îl simția, îl găcea de departe, căci sunt momente în cari acel ce iubește vede mai bine cu sufletul decât cu ochii.

În acea vreme Mihai, fiind într'o mână toporul, în cealaltă cuțitul, se cobora de pe munte ca o vijelie. Cu capul gol și cu pletele în vânt, el alerga nebun peste stânci și peste pârae, și 'n fuga lui turbată, risipea cu piciorul pietrele ce se rostogoleau în vale cu sgomotul unei lavine.

— „Doamne sfinte! strigă el, dă-mi atâta putere, să-mi „răzbun așa cum doresc eu!“.

Și prin toți porii, el respira răzbunarea; ar fi voit să găsească un mijloc atât de repede ș'atât de crud, ca într'o singură clipeală să-i stoarcă tot sângele din vine, și să-l facă în acelaș timp să sufere chinurile morții, un veac întreg. Câțiva pași încă și Mihai era pe plută... Atunci un trăsnet prelungit și mult repetat de ecoul munților se auzi. Osman îl luase la ochi cu pistolul, îl chitise bine, însă pluta șovăind sub picioarele sale, îi clătină mâna, tocmai în momentul când el descărca arma, și plumbul trecu deasupra capului lui Mihai.

— Ai scăpat de unul; nu-i scăpa de celalalt“, urlă Osman furios, ridicând al doilea pistol asupra lui Mihai, însă și astă dată plumbul trecu pe alătura și se lăși pe o piatră.

În acel moment Mihai făcu cea de pe urmă săritură și, cu turbarea aceea ce poate avea numai un om nenorocit ca dânsul, se aruncă pieptiș asupra lui Osman, și, înșfăcându-l în brațele sale puternice, îl răsturnă la pământ, înainte de a avea măcar timpul să se răsuflă.

— Stăi, câne fără de lege! — strigă Mihai crâșnind din dinți și strângându-l de grumaz ca într'un clește — a venit vremea să-ți dai sama de nelegiuirea ce-ai făcut! Ia-ți ziua bună dela lume, că de acum ești mort! Am să-ți sfărâm capul ca unui pui de șerpe, și țărâna ta spurcată am s'o arunc în vânturi!

— Indurare!... strigă Osman palid și înspăimântat de groaza morții.

— Indurare!... Tu cei dela mine îndurare? Ființă pângărită!... Atunci când se va îndura cuțitul, ce am să-ți vâr în piept, să nu spintece; atunci când s'a îndura apa în care am să te arunc să nu te inece, atunci m'oi îndura și eu. Mergi în fundul iadului să hrănești năpârcile din cărnurile tale?

Și infingându-i cuțitul drept în inimă, îi înăbuși cea de pe urmă răsufare, în sângele care ca un izvor, zbugni din rană și stropi o stâncă ce sta alătura martură de moartea nelegiuitului Otoman și de dreptatea lui Dumnezeu. Apoi ridicând în sus cadavrul, îl aruncă în Bistrița, unde fu înghițit de întunericul valurilor.

Toată această înfricoșată dramă Irina o privi cu un ochi rătăcit, fără a-și putea da sama de cele ce se petrecuse în fața ei.

Abia a doua zi, ea începu a-și reveni în fire și recunoscu că se afla în casa părintească. La capul ei ședea Nistor cu părul alb ca omătul, albit într'o singură noapte, și la picioarele ei Mihai, ingenunchiat, urmărea și cu ochiul și cu sufletul toată răsufarea ce eșia din pieptu-i.

— Irino, îi zise acesta, încălzindu-i mânilor în mânilor lui, nu ne vezi?... Suntem noi, Nistor și Mihai; ești în brațele noastre; iată casa tatălui tău; iată căpřița.

Atunci ea deschise niște ochi mari, se uită împrejur și un șiroiu de lacrimi îi inecă fața.

— Mihai! zise ea cu o voce întreruptă, revenind ca dintr'un vis, te cunosc... Iată tata!... Veniți amândoi, veniți mai aproape! Oare adevărat să fie?... Mi-e frică, nu mă lăsați.

— Irino, nu te mai teme! ești cu mine, logodnicul tău. Deacum vei fi fericită; Dumnezeu te-a scăpat!

— Fericită!... Ce zici!... O! asta nu se mai poate!... In-
toarce-ți dela mine fața, Mihai!... Steaua mea a căzut!

— Irino, dar tu nu ești vinovată! adu-ți aminte că ești

legodnica mea, că mi-ai jurat să-mi fi soție. Eu te iubesc și fără tine nu pot trăi!

— Ascultă Mihai! urmă ea ridicându-se în picioare și uitându-se țintă la el, și eu te iubesc din tot sufletul meu!... Știe Dumnezeu câte lacrimi am vărsat pentru tine, câte zile și nopți am petrecut fără somn; câtă bucurie și câtă amărăciune au înecat rând pe rând inima mea, în zilele în cari te vedeam sau nu te vedeam! Dar astăzi nu mai sunt vrednică să fiu soția ta. Sufletul meu e veșted, ca floarea bătută de brumă;urgia iadului m'a atins!...

— Și ce vrei să faci, Irino!... Pentru Dumnezeu, spune!...

Am ajuns până la pragul fericirii, și acolo ușa mi s'a închis... ș'am rămas în lume fără bucurie, fără lumină și am văzut în vis pe maică-mea că s'a sculat din mormânt și mi-a pus pe cap un hobot negru, zicându-mi așa: „Du-te Irino, du-te la mănăstire și jelește norocul tău pierdut“... Mihai, eu trebuie s'ascult porunca mamei mele... Tu uită-mă!... Nu mai cere de la mine rămășițele unei dragoste adăpată de otrava nelegiurii... Lasă-mă să port haina cernită a puscniciei, că cernit e sufletul meu!... Și de acolo eu m'oi ruga pentru tine, și Dumnezeu ți-a îndulci inima; că inima ta e bună și Dumnezeu și mai bun.

Astfel grăind, Irina părea schimbată la față; obrajii săi se aprinseră de-o roșăță vie și o rază cerească strălucea parcă în ochii ei.

Mihai și Nistor ascultau vocea ei inspirată ce se răspândea ca o dulce cântare în aer, și nu credeau însuși auzului lor. Inmărmuriți, fără simțire, ei nu mai puteau rosti un singur cuvânt, căci răsufierea li se oprise în piept.

— Mihai, și tu tată! — adause ea cu accentul celei mai adânci dureri — uitați-vă în ochii mei și vedeți a-

ceste lacrimi!... Ele sunt lacrimile inimii mele... Ele vă vor spune că ducându-mă la mănăstire, las cu voi inima și sufletul meu!... Ah! veniți până a nu ne despărți să vă dau încă o sărutare!... ș'apoi... Rămâneți sănătoși!

Mănile ei obosite căzură dealungul trupului și capul i se plecă pe piept. Nistor o cuprinsese în brațe și o sărută lung pe frunte, scaldându-i fața într'un pârâu de lacrimi; dar când veni rândul lui Mihai, o! atunci ei nu putură nici măcar să plângă; iubirea și durerea răscoleau cu atâta tărie inimile lor, în cât, în acest ultim sărutat, era să se ducă și ultimul suspin al vieții lor.

* * *

Câțiva ani în urmă, se răspândi vorba între Dorneni, că la o mănăstire din fundul munților muri o călugăriță frumoasă încă, dar apăsată de mari nenorociri, și că în toate nopțile se cobora o lumină de sus pe mormântul ei. Iar de atunci incoace plutașul de pe Bistrița, de câte ori trece prin Toancele, arată străinului ce călătorește cu dânsul o stâncă feroasă, acoperită cu mușchii, zicându-i:

— Aceasta-i *Piatra lui Osman*.

HATMANUL BALTAG ¹⁾

În vremea de demult, pe când cucoanele se numeau *jupănese*, iar boerii mergeau la Divan cu călămărilor în brâu, trăia în țara de jos a Moldovei un tânăr boer de starea întâi, cu numele *Baltag*. El avea toate drepturile pentru a se numi boer. Avea carte scrisă pe pergament cu iscălitură și pecete domnească, locuia pe malul Trotușului într'o casă mare cât o cetate, încunjurată de ziduri groase, și avea o moșie care se întindea de jur împrejur așa de departe, că nu-i mai știa hotarele.

Se zice că, în timpul lui Ciubăr Vodă, un străbun al său ar fi tăiat într'o bătălie atâția turci cu un baltag de argint, încât Ciubăr Vodă, drept răsplată, îi dădu numele de Baltag, înaintându-l la rangul de *hatman*, cu dreptul de a purta acest titlu din neam în neam, har de care nu se bucurau nici unul din ceilalți boeri și slugi credincioase ale Domniei lui. În acelaș timp Ciubăr Vodă, care era un domn cu dare de mână, îi dăruî tot pământul ce hatmanul putu să vadă cu ochii roată împrejur de pe un vârf de deal, pământ în care se cuprindeau nenumărate păduri, șesuri, lacuri și ape curgătoare. Pe acel vârf de deal el își clădi casa spre amintire de răsplata domnească: însă într'o bună dimineață, părându-i-se moșia strâmtă, el mai înghiți o moșie răzășească de alătura, alungând pe toți răzășii cu traista în băț, iar pe cel mai colțos

1) Imitațiune după Dickens.

dintre dânșii îl liniști spânzurându-l de un copac. De-atunci, de câte ori bătea cel mai mic vânt, hornurile casei sale șuerau așa de groaznic, încât părea că se aud suspinuri și gemete de oameni; iar în timp de noapte luna își deschidea drum prin ziduri, luminând ca ziua unele părți ale bolților, și lăsând altele într'o firoasă întunecime.

Tânărul hatman, a cărui poveste o povestim, avea sângele războinic a străbunului său, nu însă și năravul de a înghiți moșii răzeșești. Din contra, era darnic și chel-tuitor. — El avea ochii îndrăzneți, părul negru și stufos, și mustețele așa de lungi, încât îi împungeau urechile. La vânat el purta pe spete un mintean alb de aba, în picioare ciubote de iuft lungi până la genunchi, și la brâu un cuțit și un corn de vânat, din care știa să scoată felurite sunete și mai dulci și mai aspre.

La masă el prânzea totdeauna împreună cu doisprezece ciraci ai săi, boeri mai mici de casa Baltagilor, toți buni de pahar și vânători de meserie. — Ei asemenea purtau mintene albe, însă de-o aba mai proastă, și ciubote de iuft cu talpa mai groasă.

Când hatmanul Baltag suna din corn în zori de ziua pe vârful dealului, cei doisprezece ciraci eșiau grabnic în calea sa, cu durdele în spate și cu ploștele la brâu, și din grăsimea celui dintâi urs ucis în bârlog, hatmanul își ungea mustețile.

În toate serile ei beau vin vechi de Odobești până ce cădeau sub masă, iar hatmanul, care dintre toți era cel mai aprig sugător al garafelor pline, rămânea totdeauna cel din urmă în picioare, privind cu dispreț pe ciracii săi căzuți.

Dar plăcerile dela masă și de sub masă cer și ele oarecare schimbări. — Astfel, în toate serile, aceeaș masă încunjurată de aceleași obraze, cari spun aceleași povești, devine până în sfârșit uricioasă, și hatmanul

Baltag, ne mai găsiind gust în asemenea petreceri casca de-și spinteca fălcile, și de multe ori își exprima uritul cu pumnii grămădiți pe spinarea ciracilor săi.

Intr'o sară, după o zi de vânătoare, în care Baltag făcuse mari izbânzi înjunghiind cu cuțitul dela brâu un urs mare, care trebuie să fi fost tata urșilor, el se puse mândros în capul mesei, ațintind mereu ochii pe podul afumat al sălii. El înghiți în tăcere multe pahare, însă cu cât înghițea mai mult, cu atâta devenea mai morocănos. Acei dintre ciracii săi cari aveau locurile de cinste din dreapta și din stânga sa, se sileau pe cât puteau să nu rămâie în urmă cu înghițiturile, imitând în acelaș timp și aerul său posomorit.

— Voesc, strigă deodată hatmanul, lovind cu pumnul în masă și cu cealaltă mână răsucindu-și musteața, voesc să beau în sănătatea hătmănesei Baltag!

Cei doisprezece ciraci cu ciobote de iuft se îngălbeniră groaznic la față, nu însă și la nasuri, a căror vâpsea era neschimbată.

— În sănătatea hătmănesei Baltag, strigară în cor cei cu ciobote de iuft, și ale lor douăsprezece gâtlejuri înghițiră douăsprezece pahare pline ochi, cu un vin busuioc dela Baltag bătrânul, un vin așa de bun, că ei nu mai sfârșeau de a-și linge ale lor douăzeci și patru de buze.

— Fiica cea frumoasă a vornicului Smereanu, adause Baltag, voind să-și explice toastul. Înainte de a asfinți soarele de mâni, am să o cer în căsătorie dela părintele ei, și dacă el se va împotrivi, baltagul meu strămoșesc îi va juca pe spete.

Un freamăt surd se răspândi în sală, și fiecare dintre ciracii lui Baltag, cunoscându-l om hotărît, gata a-și preface vorbele în fapte, se scărpină cu îngrijire pe spete.

Era pe atunci lucru frumos și vrednic de laudă ascultarea fetelor. În zilele noastre aceasta nu se mai vede.

Dacă fiica vornicului Smereanu ar fi zis spre pildă că

inima ei este juruită altuia, și ar fi căzut în genunchi, udând cu lacrimi amare picioarele părintelui ei, sau ar fi căzut leșinată după obicei, de sigur pe spetele bătrânului vornic Smereanu ar fi jucat baltagul hatmanului. Inșă buna copilă stătu smerită când se înfățișă pețitorul cu cererea din partea hatmanului Baltag; apoi se retrase tăcută în odaie, spre a vedea pe fereastră viind logodnicul ei, și nu bine se încredință că tânărul cel nalt cu mustețele mari este viitorul ei mire, că de îndată alergă la părintele ei spre a-i zice că este gata să se jertfească pentru liniștea lui. — Bătrânul vornic o strânse cu duioșie la piept, și era cât pe ce să verse o lacrimă de bucurie.

În acea zi, mare serbare se făcu la moșia vornicului Smereanu. — Mai mulți juncani și cărlani fură tăiați și împărțiți la oameni; mai multe poloboace cu vin fură supte până la cea din urmă picătură.

Lăutarii scoteau din gături și arcușe cântece de cele lungi bătrânești, și cu fesurile lor se cinstiră cu vin, și cobzele lor se umplură cu bani, iar horele în care gingașele fete dela țară își legănav sinurile, nu mai conteneau din răsărit și până în apus de soare.

În sfârșit însurăteii, săturându-se de benchetuit, își luară ziua bună dela tata și mama Smereanu, și plecară acasă încunjurați de cei doisprezece ciraci cu ciobote de iuft.

Timp de șase luni săptămâni urșii și porcii sălbatici fură lăsați în pace; puștile ruginiră, și cornul lui Baltag nu mai scotea decât sunete răgușite.

Dar dorul vânatului apucă din nou de inimă pe tânărul însurățel, și într'o bună dimineață, el porunci ciracilor să se pregătească pentru a merge la pădure.

— Iubite!... zise hătmăneasa.

— Scumpă!... zise hatmanul.

— Ce gălăgie este acolo?

— Unde draga mea?... răspuse hatmanul tresărind. Atunci cu alba-i mână, ea arătă dela fereastra unde se găseau amândoi, pe cei doisprezece ciraci cari prânzeau și cinsteau spre a-și întări picioarele pentru vânătoreea ce se pregătea.

— Tovarășii mei se pregătesc de vânat, doamnă, zise hatmanul.

— Alungă-i, dragă.

— Să-i alung!... strigă hatmanul necrezând auzului său.

— Dacă mă iubești, suflete.

— Dar, pentru Dumnezeu!...

În acelaș moment hătmaneasa scoase un țipet și căzu leșinată la picioarele soțului ei.

Ce credeți că a făcut vestitul, înfricoșatul hatman Baltag? A chemat îndată slujnica, spre a stropi cu apă pe soția sa; a trimis după un doctor, apoi repede s'a scoborit în curte, și a alungat pe toți ciracii săi, dând la care cum apuca, drept ziua bună, câte un picior în spinare, întovărășit de câte o zdravănă sudalmă.

Știut este că multe femei au meșteșugul de a pune pe bărbații lor sub papuc. Din numărul aceloră era și hătmaneasa. Astfel, printr'un mijloc sau altul, ea puse o mare stăpânire pe hatmanul Baltag. Puțin câte puțin, zi cu zi, an cu an, ea tot mai mult îl supunea voințelor sale, și bietul hatman, la vârsta de 48 de ani, ajunsese, fără să știe cum, a fi un lucru de prisos în casă. N'ar fi fost nimica dacă nenorocirile lui Baltag s'ar fi mărginit aici, însă un an după căsătoria sa, un mic hătmănel intră cu pompă în lume, și în bucuria lui se deșertară multe gărafi și se cheltuiră multe parale. În anul al doilea veni rândul unei mici hătmănițe, și așa în fiecare an, rând pe rând, se înfățișa câte un hătmănel, câte o hătmăniță, ba încă uneori și câte doi împreună, până când numărul odraslelor lui Baltag se înmulți la doisprezece.

În fiecare zi de naștere mama soacră găsea de bănuț și de cârtit cum că se sdruncină sănătatea scumpei sale fiice; și dacă nu se făceau toate după cheful ei, ori că ciorba nu era destul de caldă, ori că muștele bâzâiau prin odaie, gura ei umbla ca o moară stricată, și nimeni nu mai avea odihnă în casa lui Baltag. Sărmanul Baltag suferi cât putu, dar de la o vreme pierdu cheful și pofta de mâncare, și căzî într'o adâncă melancolie.

Spre culmea nenorocirilor sale, nici trebile nu-i mergeau tocmai bine. El făcuse datorii și lăzile sale, pe care familia Smereanu le crezuse nesecate, ajunseră la fund.

— Ce-mi mai rămâne de făcut? se întrebă hatmanul pe sine. Dacă m'aș ucide!...

Aceasta era o idee ca toate ideile. Iată-l deci că ia un cuțit de vânat dintr'un dulap, îl ascute de ciubotă, și-l îndreaptă spre gâtlej.

— Nu merge, zise hatmanul oprindu-se în drum. Se vede că nu tae destul de bine. Apoi, mai ascuțindu-i tăiușul, ridică iarăș spre gătiță ucigătoarea unealtă, care părea a nu pune îndeustulă bunăvoință.

În acelaș moment însă o mare larmă, care se auzi între copii în odaia de alături, îi opri mâna în loc.

— Dac'aș fi holtei, zise Baltag, suspinând, n'aș avea nemulțumirea să fiu întrerupt în trebile mele.

— Hei! băete! adă-mi o garafă de vin și un ciubuc în odaia cea boltită de lângă paraclis.

O slugă îndeplini porunca cu grăbire, și după câteva minute Baltag intră în odaia cea boltită, se așeză pe un jilț dinaintea focului ce împrăștia în casă o lumină galbenă și se rezemă cu cotul de-o masă pe care erau așezate ciubucul și garafa cu vin.

— Aprinde lumânarea, zise Baltag.

— Mai aveți ceva să porunciți? întrebă sluga.

— Să mă lași singur.

Sluga credincioasă eși și Baltag închise ușa cu zăvorul.

— Să-mi fumez întâi ciubucul, zise hatmanul, și apoi... sara bună.

Punând cuțitul la îndemână, el se răsturnă pe jilț, cu picioarele întinse spre foc, și după fiecare înghițitură de vin slobozea câte un fum din ciubuc.

El începu să se gândească la fel de fel de lucruri, la supărările lui de față, la fericitul timp al holteiei sale, la ciracii săi cu ciobote de iuft, imprăștiați de mulți ani cine știe pe unde; cu toate că despre unul știa că a murit cu cinste pe șesul Frumoasei, că altul și-a strămutat locuința la groapa Ocnei, iar că vreo trei alții au răposat prin spitaluri. Apoi urșii și porcii sălbateci începură să-i frământă mintea; când iată că, ducând cel din urmă pahar, la gură, după care venea rândul cuțitului, văzu cu mirare că nu mai era singur în odă. Da, nu, nu era singur! În fața focului o figură hădă ședea sgribulită cu brațele încrucișate și tremura de frig. Ochii săi în fundul capului stecleau ca niște putregaiuri în întuneric; fața-i sbârcită era peste măsură de lungă și încadrată în niște păr negru, care spânzura drept în jos, pe scâfărlia sa vânată, întocmai ca feștila lumânărilor. Acest chip era îmbrăcat într'o lungă mantie neagră cu dungi albe pe margini și catărămile, în cari era prinsă mantia, înfățișau cele două oase încrucișate, semnul morții de pe racle. Picioarele sale slabe se arătau ascuțite pe sub mantie, și sunau în încheieturile lor.

Fără să aibă grija hatmanului, ea ținea ochii ațintiți asupra focului.

— Sluga! strigă hatmanul în glas mare, spre a-i deștepta luarea aminte.

— Sluga! răspunse strania nălucă, îndreptându-și ochii asupra hatmanului, fără însă să se miște de pe scaunul ei. — Ei!... Și!...

— Ei!... și!... adause hatmanul, înfruntând cu bărbăție privirea pironită a oaspetelui său.

— Pe unde ai intrat?

— Pe ușă.

— Cine ești tu?

— Un om.

— Nu te cred.

— Atunci nu crede.

Figura se uită câțva timp la Baltag, care nu părea de loc înspăimântat de vocea ei răgușită, și apoi zise cu un ton mai domol.

— Ascultă, văd că nu te pot înșela. În adevăr eu nu sunt om.

— Ce ești atunci?

— Sunt o nălucă.

— Ciudat lucru!... răspunse hatmanul cu un aer de dispreț.

— Sunt năluca disperării și a sinuciderii.

Atunci ea se întoarse către hatman, spre a încinge cu el o convorbire mai prietenească; dar lucru ne mai pomenit încă, de care însuși hatmanul se miră, el care nu prea avea obiceiul să se mire de orice, ea își dădu în lături poalele mantiei, și scoase nn cogemite par ce-l avea infipt prin stomah de-a curmezișul trupului, și-l puse pe masă, intocmai ca pe un baston.

— Acum, zise năluca arătând din ochi cuțitul de vânat, ai de gând să faci ceva pentru mine?

— Încă nu, răspunse hatmanul, trebuie mai întâi să-mi mântui ciubucul.

— Atunci dă mai iute.

— Se vede că te cam grăbești.

— Ba bine că nu, am atâta de lucru în lume, încât timpul mi-e numărat pe degete.

— Vrei să ciocnim un pahar?

— Aceasta nu mi să întâmplă niciodată, răspunse nă-

luca oțerindu-se, vinul nu-i bun decât pentru a da oamenilor chef de trăit.

Hatmanul aruncă din nou o ochire pătrunzătoare asupra oaspetelui său, părându-i-se cam deșanțat, și-l întreabă dacă cumva are obiceiul să ajute cu însăși mâna sa pe cei ce voesc să se sinucidă.

— Nu, răspunse năluca cam îngăimat, dar stau față totdeauna.

— Pentru a judeca despre ghibăcia loviturilor?

— Cam așa, răspunse năluca desmerdând vârful parului ce-și scosese din trup. Hai, grăbește-te, că mă așteaptă un tânăr fără treabă și supărat de prea multa sa avere.

— Un om care voește să se ucidă fiindcă are prea mulți bani. Ha! ha! ha!. aceasta-i nostim!... Și hatmanul scoase un hohot de răs din toată inima, precum de mult nu i se întâmplase.

— Mă rog, contenește cu râsul, zise năluca cu glas rugător.

— Pentru ce?

— Pentrucă râsul mă supără; suspină însă cât vrei, aceasta îmi place.

Hatmanul, ca un om bine crescut, suspină spre a-i face pe plac.

Atunci năluca luă cuțitul și-l puse în mâni cu politeța cea mai ademenitoare.

— Fără șagă, e nostimă idee, zise hatmanul cercând tăiușul cuțitului. Un om care se ucide pentrucă are prea mulți bani.

— Al... răspunse năluca. E tot așa de nostim ca și cel ce se ucide fiindcă nu are de ajuns.

Ce e drept, aceste cuvinte fură rostite cam fără băgare de samă. Năluca credea că hatmanul e prea hotărît

la moarte, pentru ca să aibă nevoie a-și mai drămălui vorbele cu el.

La aceste cuvinte însă hatmanul deschise niște ochi mari, întocmai ca un om ce se trezește din somn.

— Da!... Așa este... zise el... Nici un rău fără leac.

— Afară de o ladă deșartă, strigă năluca.

— S'au mai văzut lăzi deșerte umplându-se la loc.

— Femeia rea de gură!... zise arătarea cu un glas lung răgușit, ce părea că vine de sub pământ.

— O! dacă e numai pentru atâta, voi face-o eu să-mi știe de frică.

— Doisprezece copii... țipă năluca ca la surd.

— Dintre toți, va ieși poate vre-unul cum se cade.

Năluca devenea din ce în ce mai disperată, văzând că hatmanul la toate întimpinările ei o răpunea. Cu toate acestea ea cercă să o întoarcă pe glumă.

— Ai râs destul până acum, zise ea, să mai vorbim și serios. Haide părăsește lumea aceasta deșartă.

— Nu știi zău, răspuse Baltag, jucându-se liniștit cu cuțitul. Nu știi zău. Negreșit că lumea aceasta e deșartă, precum zici, dar cine mă asigură, că lumea cealaltă e mai veselă; căci judecând-o după figura d-tale, pare a nu fi tocmai atrăgătoare. Mă închizeșluești d-neata că voi câștiga cu schimbul? Iacă vezi!... adăuse hatmanul sculându-se cu iuțea în picioare, la aceasta încă nu mă gândisem.

— Să nu mai lungim vorba, grăbește-te, țipă năluca crâșnind din dinți.

— Hait... Cară-te de aici!... răspuse Baltag cu ton hotărit. M'am săturat să privesc obrazul tău sarbăd. Voi știu eu să prefac lucrurile în casa mea; voi merge la vânat la urși; voi vorbi femeii mele cum se cuvine, și dacă mama soacră nu-și va ține gura, voi da-o de spate afară. Apoi, aducându-și aminte de prostia ce era să facă, se

aruncă în adâncul jilțului și trânti un râs atât de vesel și răsunător, încât toată odaia se cutremură.

Năluca speriată făcu câțiva pași îndărăt, se uită încă odată la hatman cu ochii săi pironiți, apoi înșfăcând parul, și-l petrecu prin stomah deacurmezișul trupului, până ce vârful eși îndărâptul spinării și, după ce aruncă un urlat înspăimântător, se făcu nevăzută.

Hatmanul Baltag nu se mai întâlni cu dânsa niciodată; el vorbi cu hătmăneasa și cu mama ei un cuvânt sănătos, care fu deajuns, și trăi încă mulți ani, deși nu în bogăție dar destul de fericit spre a nu-i mai veni în minte ideia sinuciderii.

STEJARUL DIN BORZEȘTI 1)

A fost odată un timp pe când Molna și Prutul nu făceau hotar între trei țări surori, pe când bourul moldovenesc era singur stăpân pe o țară largă, îndemânică, locuită de un popor ager și drept pământean. De pe atunci deci și până în zilele noastre, rămas-a vorba din tată'n fiu, cum că un joc de copii se încinsese odinioară pe șesul Trotușului, nu departe de satul Borzești, sub un soare frumos de primăvară. În două tabere era despărțită ceata copiilor: una înfățișa tabăra Tătarilor sub comanda lui Gheorghie, un copilandru cu plete negre și cu ochi de mure, iute și neastâmpărat ca Trotușul ce se prăvale dela munți; cealaltă era tabăra Moldovenilor sub comanda lui Ștefan, un copilandru cu plete blonde, cu ochi albaștri gânditori și cu inimă cutezătoare. Cel întâi era fiu de țăran, cel al doilea fiu de domn.

Ei însă se jucau la un loc pe iarbă verde, în răcoarea aerului, sub stăpânirea dreaptă a soarelui de primăvară.

Și ambele tabere înarmate până'n dinți cu puști de soc, cu săbii de șindilă, cu sulii de trestii, se băteau amar-nic între ele de clocoteau văile Trotușului și se speriau toți graurii din tufărișuri. Iar comandanții călări pe fugari aprigi de nuele, alergau când la aripa dreaptă, când la aripa stângă a oștirilor înșirate, și-și îmbărbătau soldații la luptă.

1) Subiectul acestei povești mi-a fost istorisit de Vasile Alexandri, proprietarul moșiei Borzești.

A ținut cât a ținut bătălia nehotărită, dar însfârșit copilul cel cu ochi albaștri gânditori, care avea darul de a se război, moștenit de la tatăl-său, învinse pe Tătari, prinse pe Hanul lor, pe neastâmpăratul Gheorghie, și-l legă de un stejar bătrân, martur de cea întâi izbândă a viitorului Domn.

Apoi toți hatmanii și căpitanii lui Ștefan se adunară împrejurul stejarului și prinseră să judece pe Hanul tătăresc, unii pentru vre-o minge furată, alții pentru vre-o cetate de hârtie dărâmată, tot fapte rele ce nu puteau fi iertate; iar bietul Han, cu ochii plecați în jos, își aștepta osinda abia stăpânindu-se de ris.

Însfârșit Ștefan, după ce ascultă părerea mai marilor oștirii sale, zise cu sprâncenele încrețite:

— Porunca Domniei mele este să-l spânzurați de creanga cea de sus, ca să fie de pildă și altor neamuri!

Apoi nenorocitul Han fu legat cu frânghie de subsuoară și ridicat pe creangă în sus în salvele puștilor de soc și în strigătele de bucurie a oștenilor învingători. Joc nebunatic, copilăresc, la care soarele, în măreția lui, se uita zîmbind, el care văzuse multe altele pe coaja noastră pământescă!

.

Dar, o Doamne, ce se aude?... Ce clocot aduc apele Trotușului de sus în jos?... Un vifor se stârnește de puterea căruia se leagănă în aer micul Han tătăresc, și pământul prinde să se clatine și să sune parcă s'ar fi răsturnat stâncile cele mari de la obârșiile Trotușului. Iar în timp ce Ștefan și întreaga lui oștire stăteau nedumeriți de vuetul ce se apropia, în timp ce micul Gheorghie în brațele văzduhului se gândia la cei ce's spânzurați aveau, deodată se văzu o ceată nenumărată de adevărați Tătari venind în goana mare a cailor spre dânșii... ș'atunci... vai!... toți copiii, cuprinși

de groază, apucară la fugă care 'ncotro, uitând pe micul Gheorghie care, atârnat de creanga stejarului, zâmbia încă în nevinovăția lui, neștiutor de urgia ce-l amenința. Da! el zâmbia încă... dar atot văzătorul soare încetă de a zâmbi, căci în acel moment o sută de săgeți, o sută de suliți se infipseră în trupul lui. Cerul se posomorî, frunzele și crengile copacului pătate de sânge copilăresc se clătinară înfiorate.

Treizeci de ani au trecut după această întâmplare, și micul Ștefan, schimbând sabia de lemn pe paloșul de oțel, se urcă de pe treaptă pe treaptă pe scara lumii, până ce ajunse să fie numit la *Direptate* Domn țării Moldovei, înscăunat și miruit de Mitropolitul Teoctist. Astfel făcându-se însu-și *țitor peste toată țara*, începu viață grea și anevoioasă, *tot în războaie și osteneli*¹ căci țara fiind bogată, largă și îndemânică, deștepta setea tuturor vecinilor. Dar cu cât nevoile veniau mai grele peste dânsul, cu atât inimoșia lui creștea; și a voit Dumnezeu ca el să meargă din biruință în biruință, și numele lui să se mărească tot mai mult, încât să răsbată peste hotarele Moldovei, departe în lumea apuseană și să răsbată prin pătura veacurilor până la noi. Iar el, Domn drept credincios și pământean, de fiecare biruință, înălța câte o biserică spre mărturie neperitoare de trăinicia neamului nostru și de bunătatea lui Dumnezeu. Mulți ani domni Ștefan Vodă cel Mare, în care timp așeză cu nestrămutare temeliele stăpânirii noastre asupra câmpiilor Dunării, pecetluind și sfințind această stăpânire cu sângele vărsat. — Dar tot nu era liniștit. — Un gând îndărătnic îl urmăria din copilărie, gândul micului Gheorghie ucis de Tătari; și ori unde s'ar fi dus, ori ce-ar fi făcut, chipul cel oacheș și drăgălaș i se înfățișa neconținut, cerându-i parcă răzbunare.

1) Letopisețul Ureche.

Iată că într'una din zile i se aduce veste cum că o mulțime de oaste tătărească a năvălit în țară peste apa Nistrului, pustiind pământul, răpind cărdurile de vite, dând foc satelor și girezilor de pâne, robind femeile și copiii.

Iute Ștefan își întocmi oastea și le eși înainte la satul Lipinți. — O! de astă-dată nu mai era ca acum treizeci de ani pe șesul Trotușului, la ștejarul din Borzești; era o adevărată bătălie cu Tătarii. Ștefan cel blond, cu ochii albaștri gânditori, călărea nu ca atunci pe o nenea de alun, ci pe un cal aprig de soi moldovenesc ¹⁾ și alerga ca un fulger la toate punctele de bătălie, vărându-se unde primejdia era mai mare.

Și 'n loc de săbii de lemn se'n cruciau acum săbii de fier, și'n loc de puști de soc dătau tunuri de schije, încât se 'negria văzduhul de fum, de uneori nu se mai vedea om cu om. Până 'n cer se înălța răsunetul restriștii de pe pământ: iar tătărima cuprinsă din două părți, se măcina și se mistuia ca pleava într'un vârtej de două furtuni ce se ciocnesc. Roș era soarele sus ca în timp de grea cumpănă, roș era pământul jos de sângele ce găl-găia. Dar sufletul bătăliei, acel ce vedea și stăpânia toate: era chipul blond al lui Ștefan care se arăta pretutindeni ca o icoană de îmbărbătare, dând inimă oștenilor lui și făcându-i să meargă la biruință sigură.

Și în adevăr sigură și desăvârșită a fost biruința Moldovenilor, căci n'apucase a asfinți soarele, și întreaga urdie tătărească a fost sfărâmată și robită, prinzându-se pe însuși șeful lor, fiul Hanului tătăresc de peste Volga.

Iar Ștefan a dat laudă lui Dumnezeu și a trimis soli de bucurie soției sale Evdochia, sora Țarului Simion.

Apoi nu trecu mult timp după aceasta și auzind bătrânul Han de peste Volga despre nimicirea oștirii sale

1) Proverb persienesc: „Nimic mai frumos decât un tânăr persan călare pe un cal moldovan“.

la Lipinți, trimise lui Ștefan soli încărcăți cu odoare pentru răscumpărarea fiului său din robie, iar Ștefan răspunse solilor, că-i va da drumul, dacă se vor învoi la aceasta mai marii oștirilor lui, cari au a fi adunați și întrebați pe malul Trotușului la satul Borzești.

Era o zi frumoasă, o adevărată zi de primăvara, ziua în care Ștefan își adună hatmanii și căpitanii pe malul Trotușului, sub bătrânul stejar unde micul Gheorghie fusese ucis de Tătari.

Trist părea acum copacul și gârbovit atât de povoara celor treizeci de ani trecuți peste creștetul lui, cum și de amintirea dureroasă a faptului ce l-a însângerat. De altfel nimic nu era schimbat: acelaș câmp verde înflorit, aceleași ape iuți și neastâmpărate ale Trotușului care curg fără repaos pe așternutul lor de prund, acelaș soare dulce și zâmbitor, care a desmierdat odinioară jocul cel nebunatic de copii. De acelaș stejar sta acum legat un adevărat Tătar, fiul Hanului Mengli Gherei de peste Volga, și roată împrejurul lui erau mai marii oștirilor lui Ștefan: Hatmanul Arbore, Hatmanul Șendrea, Aprodul Purice, Logofătul Tăutu, Vornicul Boldur, și alți mulți oșteni și oameni de frunte; iar în mijlocul lor, drept în fața Tătarului, sta însuși Ștefan, copilandrul de odinioară, peste capul căruia deasemenea trecuseră cei treizeci de ani ce au gârbovit stejarul, însă din mlădița de copil crescuse acum un alt stejar mai falnic, cu ramuri întinse dela munți și până la Mare, la umbra cărora se adăpostea un popor întreg de plugari și de oșteni. Iar mai la o parte stăteau solii lui Mengli Gherei cu darurile de peste Volga.

— „Voi hatmani și căpitani! zise Ștefan, încrețind din „sprincene; v'am adunat aici ca să dau în judecata voastră „pe fiul Hanului tătäresc, și să hotărâți voi înșivă de i „se cuvine iertare sau pedeapsă. Sunt acum treizeci de „ani, eram mic și mă jucam sub acest stejar bătrân c'un

„copil Ggeorghie din Borzești, când deodată navăli fără
 „veste asupra noastră Mengli Gherei, Hanul Tătarilor de
 „peste Volga, cu o urdie nenumărată, și ucise fără milă
 „pe nevinovatul Gheorghie. Iată că acum, cu ajutorul vostru
 „și a lui Dumnezeu, fiul aceluiaș Han a căzut prins în mâ-
 „nile noastre, după ce și el ne-a călcat țara fără dreptate, a
 „ars holde și sate, a ucis mulțime de femei și de copii.
 „Părintele său ne trimite soli și daruri pentru răscumpă-
 „rarea lui. Las la voia și înțelepciunea voastră să hotărâți
 „ce i se cuvine“!

Atunci toate frunțile se posomoriră, toți ochii se pi-
 roniră asupra Tătarului, care în acel moment avu neauzita
 obrăznicie să scuipe asupra Moldovenilor făcându-i
câni; iar bătrânul Hatman Arbore zise următoarele:

— „Măria Ta!... N'am avea ce face cu viața acestui
 „Tătar, ce ne batjocorește, căci țara s'a adăpat cu îndestul
 „sânge păgânesc, și sângele unuia mai mult n'ar spori
 „întru nimic roada pământului nostru. Dar acest unul
 „este fiul Hanului tătäresc, și Măria Ta, care te lupți de
 „atâția ani pentru întemeierea neamului nostru, ești dator
 „să faci dintr'însul pildă, ca să meargă vestea peste cele
 „patru hotare ale țării, cum că ori-cine samănă moarte
 „pe pământul nostru, moarte culege!“

Atunci toți într'un glas strigară: „La moarte, la
 moarte!...“ Iar Ștefan, întorcându-se către solii lui Mengli
 Gherei, le zise:

— „Duceți-vă cu daruri cu tot la stăpânul vostru și
 „spuneți-i: că atât de mult s'a scumpit capul fiului său
 „prin sângele creștinesc ce a vărsat, în cât el nu are destulă
 „avere să-l poată răscumpăra. Iar dacă vrea să-l întâl-
 „nească în locul unde s'a dus, atunci să se încumeteze să
 „ne calce hotarele!“

Apoi, după ordinul lui, fiul vestitului Han tătäresc
 Mengli Gherei de peste Volga, stăpânul Crimeei și al
 Ucrаниеi, spaima Polonilor și a Moscoviților, fu ridicat

în sus cu mâinile legate la spate și spânzurat de aceeași creangă de care se legănasă odinioară micul Gheorghie, când fu străpuns de săgețile tătarești: ș'atunci surlale, trâmbițele și darabanele îi făcură cinstea cea de pe urmă, și o salvă puternică de sinețe, împrăștiind vestea morții lui, făcură să salte apele Trotușului.

Iar Ștefan, judecând că bătrânul stejar și-a îndeplinit menirea, de oarece frunzele și ramurile lui cu sânge au fost spălate de sânge, a poruncit să i se dea foc, și'n locu-i a zidit, în amintirea tovarășului său din copilărie, o biserică cu hramul Sfântului Gheorghie.

De atunci și până astăzi multe s'au întâmplat, căci patru sute de ani trecut-au peste țară întovărășiți de voi și nevoi, dar încă și astăzi, când merg călătorii să viziteze biserica cea neagră din Borzești, simt o tainică strângere de inimă, aducându-și aminte că pe acele lespezi de piatră a călcat odinioară piciorul lui Ștefan, care a fost sufletul de viață, chiagul neamului românesc, și astăzi încă ochii lor parcă văd răsărind din întunecimea bolților marea lui umbră, care deacum va pluti peste noi, în adâncă viitorime, ca un spirit proteguitor.

SGÂRCITUL¹⁾

POVESTE

Era odată, căci dacă n'ar fi fost nu s'ar fi povestit... era odată un sgârcit cum nu s'a mai dat în lume, slab, cu fața afumată, cu spinarea îndoită și ferfenișos încât ai fi crezut că-i lipit pământului de sărăcie, și doar în beciul casei sale ședeau putinele cu bani de aur și de argint, cum ar șede la alții putinele cu castraveți și cu varză. Însă ferească sfântul să fi pus el mâna într'insele, și când o punea era numai pentru a spori numărul banilor, iar niciodată pentru a-l împușina. El, cu femeia și cu trei copii, mâncau abia cât trebuia pentru ca să nu moară de foame și se îmbrăcau abia cât trebuia ca să nu se zică că umblă în pielea goală; de altminterea erau goi la degetele picioarelor, goi la coate, goi la spinare, încât vântul îi coprindea din toate părțile.

— Bărbate! îi zicea une-ori femeia; ce nu cumperi niște cizmulițe și niște haine mai calde pentru bieții copii, că vezi cum tremură de frig sărmanii?

— Cu ce, dragă, să le cumpăr?... Nu știi că n'am de unde?

— Cum n'ai de unde?... Dar nu sunt în beciul casei destui bani să îmbraci o oaste întreagă zece ani dearândul și încă să-ți mai rămâe?

— Taci soror!... Să nu te audă cineva... Acolo nu putem pune mâna; aceia sunt bani albi pentru zile negre.

1) Poveste de peste Olt spusă mie de d-nul Gheorghe Chițu.

Astfel duceau ei o viață chinuită și ticăloasă, întocmai ca niște cerșetori, și în casa lor nu mai era nici vreme bună, nici veselie, nici dragoste între părinți, nici jocuri între copii, căci și copii sărmanii erau îmbătrâniți fără vreme de necazurile ce-i încunjurau. Numai un singur om dintre dâșii avea câte o clipă trecătoare de bucurie: era sgârcitul, când se cobora noaptea în beci ca un hoț, cu fânarul acoperit și-și reveduia putinele. Să-l fi văzut atunci cum își vâră mâna până 'n coate în banii de argint și de aur, cum îi vrăvuia, cum îi făcea să sune, cum se uita dus la zimții și la pajurile lor strălucitoare. Atunci era fericit!... „Aceștia toți sunt ai mei“! șoptia el încându-se de bucurie. Dar fiindcă nu-i lac de bucurie fără un strop de venin: „Ah! De-aș putea să-i îndoesc“! adăugea el suspinând. Apoi se urca tot în vârful degetelor, precum se coborise și, când ajungea sus, își mai arunca încă odată ochii spre gura beciului, unde-și știa comorile mistuite, și gândia în sine: „Nu! Nu! ferească Dumnezeu... nu pot să-i cheltuiesc... Aș crede că-mi cheltuiesc însuși zilele vieții!“

Și cum sta el astfel în toate zilele și în toate nopțile cu gândul pironit numai la păstratul și sporitul banilor, iată că i se înfățișă un om bătrân, cu barba albă și lungă până la brâu, un fel de pusnic venit parcă de pe ceea lume (mare lucru să nu fi fost un năsdraș) și-i spuse în taină că pe cutare vârf de deal, lângă cutare tei, este o comoară îngropată de sute de ani, așa de bogată, încât lumina aurului, ne mai putând sta înăbușită în pământ, a izbucnit într'o zi afară ca o pară de foc mare și naltă cât teiul de alătura. Ochii sgârcitului se aprinseră de poftă.

— Și cine va cheltui cu săparea comorii? întrebă el.

— Apoi de asta doar am venit la d-neata. Aur la aur trage, că eu unul n'am decât bătrânețele.

— Dar dacă nu voi găsi nimic, cum va rămâne cu cheltuiala făcută?

— Atunci, ferească Dumnezeu, te voi argăți eu o lună de zile fără leafă, numai pe pâine și pe apă.

— Fără pâine și fără apă... dacă-ți place, adause sgârcitul răstit.

— Fie și așa! răspunse moșneagul.

A doua zi, în zori de ziuă, patru oameni săpau pe vârful cel de deal, lângă teiul arătat de moșneag: iar sgârcitul sta pe malul gropii cu ochii așintiți în jos, parcă-ar fi voit să pătrundă cu vederile până în măruntaele pământului. Și săpau oamenii, săpau în sudoarea frunții, și groapa se făcea tot mai adâncă; de-un stânjen, de doi, de trei, când iată că hârlețul lucrătorilor atinse o piatră, care răsuna a gol.

— Aici e comoara!... gândi sgârcitul. Eșiți oameni buni afară, să intru eu!

Oamenii eșiră pe scară afară; sgârcitul se cobori în-lăuntru și prinse cu hârlețul să cerce sunetul pietrei și să o curețe de pământ, doar va putea-o urni mai ușor din loc, când deodată piatra mișcată ca de-o pârghie, se ridică singură, și un pui de drac nostim și mititel eși de sub dânsa într'o volbură de foc, și sări năprasnic în gâtul sgârcitului, sărutându-l și mulțumindu-i că l-a scăpat din închisoare.

— De cinci mii de ani, din vremea potopului, zise drăcușorul, de când stau aici ghemuit cu ganunchile la gură; și deasupra mea s'a adaus pământul pături peste pături și de n'ai fi venit tu să-mi ridic piatra de pe piept, cine știe de nu mi-ar fi putrezit oasele aici de bătrânețe.

Vorbind astfel, puiul cel de diavol într'una sărea și sburda de bucurie, și era hazliu bată-l să-l bată, cu pielea lui cea neagră și lustruită, parc'ar fi fost unsă cu smoală, cu aripioarele lui de liliac, și cu ochii cei roși și isteți,

care parcă-ți găclau gândul. De n'ai fi știut că-i ucigă-l crucea, ți-ar fi fost mai mare dragul să te uiți la el.

— Haide să te duc la tata cel bătrân, la Scaraoski, îi zise drăcușorul; și drept mulțămită că m'ai scăpat, îți va da ce-i cere. Sgârcitul, văzând că în loc de comoară a dat peste ducă-se pe pustii, dar că printr'insul poate tot atât de bine să-și ajungă la scop, primi să-l întovărășască în iad, încă îi ceru mai întâi să jure pe coarnele lui de drac, că nu-i va face nici un neajuns și că-l va aduce înapoi viu și sănătos în lumea cu soare.

— Jur! răspunse acesta întinzând mâna cu evlavie. Nu sânt doar *om* să răsplătesc cu rău binele ce mi-ai făcut. Negru-i dracul, dar tot nu-i așa de negru, precum îl credeți voi!

Atunci... întocmai cum ar ridica vulturul un pui de găină în aer, drăcușorul ridică în sus pe binefăcătorul său, îl puse călare după cap, întinse aripile și se înălță cu el în văzduh. Și merse, și merse până ce ajunse deasupra buricului pământului, unde se făcea o groapă ca o fântână părăsită, din care eșia un miros greu de silitră și pucioasă.

— De-acuma intrăm în împărăția iadului, zise el; ține-te bine și nu te teme.

Amândoi prinseră deci să se coboare în cea groapă feroasă, care mergea drept în jos, și de ce se coborau, de ce lumina zilei se imputina, până ce dela o vreme se făcu mică, ca o stea ce abia mai licura asupra creștetului. Iată-i ajunși dinaintea unei porți mari de aramă, în care puil de drac ciocăni de trei ori.

— Pe aice, zise el, au intrat Isus Christos, Toderică jucătorul de cărți și Ivan Turbinca.

Iar sgârcitul asculta și se mira.

S'a deschis deci poarta în două laturi, scârțiind în țâțâne și după ce au trecut călătorii, iarăș s'a închis; iar ei au mers înainte, ș'au mers în jos spre adâncul pământului prin o pustietate neagră, luminată numai de ful-

gere și de fântânile cu păcură arzătoare, în care se scăldau sufletele păcătoșilor... Ș'au mers... ș'au mers... până ce-au dat de-o apă mlăștinoasă și urită, la malul căreia îi aștepta o luntre și un luntraș.

— Gătește un gologan pentru luntraș! zise puilul de drac sgârcitului.

— Eu... un gologan!... răspuse acesta inspăimântat, acoperindu-și buzunarele cu mâinile; pentru ce să dau luntrașului un gologan?

— Ca să ne treacă dincolo... Nu știi că de aceea se pune morților un gologan în palmă?

— Nici mort nu voi face această cheltuială, da încă viu. N'am gologani de pierdut. Luntrașul m'a trece și degeaba, sau dacă nu, voi rămânea dincoace pe mal.

— Ai uitat că mergem la tata Scaraoski să-ți răsplătiască binele ce mi-ai făcut.

— Ai dreptate, zău!... răspuse sgârcitul răs-gândindu-se. Apoi scoase un gologan din buzunar, și după ce-l privi cu drag pe amândouă fețele, ca pe un odor dela care trebuie să-și iee ziua bună, îl dădu oftând în mâna luntrașului; iar în mintea lui își zise: E ban pus la do-bândă; cu peștele cel mic se prinde pe cel mare.

Luntrașul prinse să vâslească, și luntrea cu călătorii plecă pe apa mlăștinoasă spre malul celălalt.

Ajunși dincolo, ei au luat-o înainte la picior... ș'au mers... ș'au mers, că-i lungă și largă împărăția lui Scaraoski, cu loc deajuns să încapă toate sufletele păcătoșilor din lumea cu soare; și 'n calea lor au întâlnit turme întregi de suflete, pe care vântul cel rău le biciuia și le 'nvăluia; și au auzit felurite limbi și graiuri și bocete și vaete încât părul bietului sgârcit se ridica măciucă în vârful capului.

— Mult o să mai mergem așa? întrebă el pe puilul de drac.

— Nu!... Ia cât cole... un deal ș'o vale ș'o limbă de pădure.

Și-au mai trecut într'adevăr un deal: era dealul osândeii, de pe vârful căruia, păcătoșii dădeau drumul la câte-o stâncă de-a roata în vale, ș'apoi se coborau de o ridicau pe umeri până în vârf, și iar îi dădeau drumul, și așa neconținut în vecia veacurilor.

Și-au mai trecut o vale: valea plângerilor, în fundul căreia curgea un râu adunat numai din lacrimi.

Și-au mai trecut și o pădure, pădurea de foc, unde nemărate suflete, unse cu smoală până la brâu, ardeau cum ar arde o pădure de brazi. Și însfârșit au ajuns dinaintea cetății lui Scaraoski.

— Ce face tata? întrebă drăcușorul pe portar.

— Șede la masă răspunse acesta.

— Cu atât mai bine, îl vom găsi în chef bun.

Intr'o sală mare, afumată, cu bolți sprijinite pe coloane, ședeau în capul mesei întunecimea Sa, Marele Scaraoski, negru ca un fund de ceaun, cu două coarne în frunte și cu toiagul împărăției în mână. De-oparte și de alta, roată împrejur, ședeau fiii și fiicele lui, nepoții și nepoatele, strănepoții și strănepoatele: sumedenie de draci de toată mâna, de toată măsura, cari mai de cari mai negri și măsluți. Iar la masă cine slujeau, cine schimbau tăcămurile, cine umplau paharele cu vin, cine apărau mesenii de muște cu apărători de păun?... erau sufletele goale ale Domnilor și Domnițelor, ale Crailor și Crăeselor, ale Impăraților și Impărăteselor, ale Mitropoliților, Patriarhilor, a tot ce-a fost odinioară în lume mai mare și mai puternic peste popoare și peste oștiri. Și unde nu se lăfăia Scaraoski, văzându-se înconjurat de niște slugi așa de neam, care știau bine sluji fiindcă și ele fusese odată bine slujite în viața pământescă.

— Poftă bună, tată!... strigă puiul de drac făcându-și loc cu coatele printre mulțimea slugilor, ca să ajungă mai aproape de el.

— Ah! Tu ești Michiduță!... Unde ai fost până acum,

și cine-i acest nemernic muritor, care îndrăznește să calce în împărăția mea?

— Să vezi, tată! răspuse Michiduță cu aer smerit; știi atunci când a fost potopul... atunci când am împoporat și noi iadul cu atâtea suflete...

— Ei... bine?

— Ei... bine... atunci... Sfântul Ilie cel care umblă cu căruța prin nouri, mânios se vede că i-am smomit o mulțime de suflete, pe care ar fi dorit să le aibă în cer, repezi asupra mea o stâncă uriașă care mă prăbuși în pământ și până astăzi am stat ghemuit sub stâncă cu genunchile la gură, fără să mă pot învărti nici în dreapta nici în stânga; când în sfârșit acest muritor, săpând pământul ce s'a fost așezat pături peste pături deasupra stâncii, mă scăpă din închisoare... Dă-i tată o răsplătire!

— Tu ai scăpat pe Michiduță de sub stâncă? zise Scaraoski ațintindu-și ochii săi de jaratic, asupra sgârcitului.

— Eu, Intunecimea Voastră! răspuse sgârcitul plecându-se până la pământ.

— Și ce vrei dela mine?... adause el cam pe nas, așa cum au obicei câte-odată Domnii să vorbiască.

— Bani!... Intunecate Impărate... și iar bani!

Atunci Scaraoski, care era ceva cam după masă, ne mai putându-și stăpâni cheful, trânti un hohot de râs de se clătinară bolțile și temelile iadului.

— Da prost mai ești omule!... Mai că nu-mi vine a crede că tu ai scăpat pe Michiduță de sub stâncă.

— Dă-i, tată, dă-i! mijloci Michiduță cu glas înduioșat.

— Ce să-i dau, copile?... Da nu știi tu că eu n'am tarapana aice în iad; că toți banii de pe pământ sunt d'inainte hotărâți la cine să se împartă și câte cât anume? Eu nu fac bani, ci iau de la unii și dau la alții după împrejurări.

— Atunci ia dela toți și dă la mine, răspunse sgârcitul.

— Ești prea pofticios, băgă de samă stăpânul tararului; aceasta n'o pot face: întâi, pentru că aș călca în-su-mi cărțile mele împărătești, prin care am prevăzut toate anume cum să fie deacum până'ntr'o sută de ani: al doilea, pentru că de azi până într'o sută de ani ar trebui să-mi închid porțile iadului și să nu mai am nici un câștig de suflete în împărăția mea.

— Pentru ce?... întrebă sgârcitul nedumerit.

— Pentru că banul duce pe om în ispită. Și dacă ți-aș da numai ție toate comorile din lume, te-aș câștiga numai pe tine, ceea ce nu-mi e deajuns. Cere dar altăceva!...

— Tată, zise atunci Michiduță, n'ai să lași tu, cogemite împărat, pe acest om să se întoarcă cu mâna goală dela scaunul împărăției tale. Dăruște-i măcar averea lui, aceea care o are mistuită în beciul casei sale.

— Cum să i-o dăruiesc?... Nu știi tu că acea avere e a lui Șloim sin Ițic?

— Ce Șloim sin Ițic? zise sgârcitul deșteptându-se ca dintr'un vis.

— Da! da! așa e scris în cartea neagră. Tu ai s'o vătăjești, s'o îngrijești și s'o sporești ca o slugă credincioasă și fără simbrie a lui Șloim sin Ițic; dar n'ai voe să pui mâna pe ea, să cheltuești un ban măcar. Iar după ce-i muri, copiii tăi au s'o bată toată la talpe în câțiva ani, și toată are să intre în punga lui Șloim sin Ițic. M'ai înțeles acuma?

— Vai de mine și de mine!... strigă atunci sgârcitul desperat... De asta m'am muncit eu o viață de om și am adunat o comoară întreagă de aur, tot galbeni unul și unul, frumoși cu zimți și drepți la cumpănă!... ca să pue mâna pe ei un parhal de jidan!... Nu te'ndura stăpâne de mine și de bănișorii mei!

— Fie-ți milă de dânsul, zice Michiduță, și dăruiește-i averea lui pentru hatârul meu!

— Nu-mi e de alta, răspunse bătrânul Scaraoski pe jumătate induplecat, dar pierd sufletul lui Șloim sin Ițic.

— N'aibi grijă tată, îți voi aduce eu alți zece în loc.

— Ei bine!... hait!... zise Scaraoski, a lui să fie; i-o dăruiesc, pentru hatârul tău.

Atunci sgârcitul, pătruns de bucurie, se înclină până la pământ, iar Scaraoski, care se afla în momentele lui de mărinimie, îi dădu pe deasupra un pahar de vin, pe care sgârcitul îl bău de dușcă în sănătatea Intunecimii Sale; apoi încălecând pe umerii lui Michiduță, plecă cu întreită repeziciune în sus spre lumea cu soare, și cât ai bate în palme ajunse și dăscălecă la ușa casei sale.

Când însă își aruncă ochii în lăuntru al casei și-și văzu femeia desculță și ferfenițoasă, copiii storși la față, goi și flămânzi, se simți cuprins de groază.

— Dar bine femeie se poate să umbli ruptă ca o cerșetoare și să ții copiii așa de rău?... Uite!... n'au nici cizme, nici haine pe dâșii... Ce însemnează aceasta?

— Ce să fac bărbate, de unde să le dau?

— Din banii noștri, că doară's drepti ai noștri. Pentru ce-i avem?... ca să ne uităm numai la dâșii, și să pierim de frig și de foame?... Trimite îndată și cumpără tot ce trebuie pentru îmbrăcăminte și hrană. Na!... grăbește-te!

Atunci el scoase din buzunar un pumn de bani și-i dădu nenumărați în mâna femeii lui, care se uita cu mirare la dânsul, necrezându-și ochilor și auzului.

Apoi, puține zile după aceea, când își văzu el casa grijită, văruiță și îmbrăcată cum sunt toate casele unde locuiesc oameni de omenie; când își văzu femeia și copiii veseli, gătiți cu haine nouă și curate cum nu mai fusese niciodată, când văzu pe masa lui mâncări de-acele ce merg la inimă și aduc rumeneala 'n față, el, sgârcitul

de odinioară, sta și se uita uimit în toate părțile, parc'atunci pentru întâiaș dată înțelegea bucuria vieții; și nu se mai sătura de a-și privi și a-și desmierda femeia și copiii, parc'atunci pentru întâiaș dată simția în inima lui dragostea de soț și de tată.

Și așa a trăit înainte, trai bun și fericit... când într'una din zile i se înfățișă iarăș moșneagul cel năzdrăvan, cu barba albă până la brâu, și-i zise:

— Am venit să te argățesc o lună de zile fără sim-brie, fără pâne și fără apă... precum ne-a fost tocmeala.

Iar fostul sgârcit, căci acumă nu-i mai putem zice altfel, în loc să-l iee la argățit îi dăruie o pungă cu bani și-l pofti la masă, o masă îmbelșugată ca de Domn, la care am fost și eu poftit; și după ce am mâncat bine și m'am săturat, am încălecat pe o șea și v'am spus-o așa!

SFÂNTUL ANDREI

Faceți cruci mântuitoare
Căci e noaptea 'ngrozitoare,
Noaptea Sfântului Andrei.

Alexandri

Intr'una din zile îmi luai pușca din cui, pușca cea cu noroc, mi-o grijii bine, îmi așezăi cele trebuitoare la torbă, apoi zisei să-mi puie șargul la sanie. Deși cam înserase, însă până la moșia vecinului meu Neagu, unde se pregătea o vânătoare de cerbi, era numai o fugă de cal și puteam ajunge înainte de noapte. — Ion, o slugă veche pe care o aveam moștenire dela tata, intră atunci în odae, se scărpină în cap, tuși, își drese glasul după obicei, apoi cu un aer sfiicios îmi zise:

— E cam târziu, cuconașule, de plecat; o să inoptați pe pe drum. — Nu-i mai bine să vă lăsați pe mâni?

Auzi vorbă!... Și de ce m'aș teme?... Vremea e liniștită, drumul bun, și șargul iute de picior.

— Așa este, însă mă veți ierta să vă spun că mâni e Sfântul Andrei.

— Ei și?...

— Apoi dă!... noaptea în spre sfântul Andrei știți umblă lupii în potae, și Doamne ferește să-i întâlnească cineva.

— Am eu cu ce să-i întâmpin.

— Cuconașule, mă iertați zău de îndrăzneală, dar nu vă sfătuesc. Sunt bătrân, am văzut multe. Se zice că în

spre Sfântul Andrei umblă și strigoii pe la respinteni, pe la zăvoaie, pe la iazuri. Iacă bine că-mi aduc aminte!... îmi veți da voie să ung încuierile ușilor cu usturoi¹⁾ precum făceam în vremea răposatului d-voastră părinte, Dumnezeu să-l ierte?...

Un hohot de râs zbugni din pieptul meu.

— Zi să-mi pui șargul mai repede.

— Aveți să treceți pe la moara cea de vânt unde strigoii macină făină. Acolo nu-i loc curat.

— Hai fă ce-ți spun!

— Mai aveți cornul cel de luncă, hațaș de lupi, și unde se încrucișează drumurile; se zice că, adesea ori noaptea pe la cântători se aud bocete în pădure.

— Fugi repede!

Ion, scărpînându-se în cap, ieși gânditor. — Dar până când să-mi pue calul la sanie, îmi luai pușca și torba lângă mine, îmi aprinsei luleaua cea de vânat și mă întinsei leneș pe o canapea.

* * *

Șargul meu sprinten și spornic la mers alerga acum pe câmpia albă, ca o nălucă ce fuge de umbra ei. — Două doruri cari din inima stăpânului trecuse într'a lui îl mâneau din urmă. — Unul era dorul vânatului, patima mea din copilărie, celalalt dorul Elenei, fiica lui Neagu, cea mai frumoasă fată din împrejurimi. — Dar cât fugeam eu de iute, ziua fugea și mai iute, încât în dreptul morii de vânt noaptea mă și întâmpină. — Deodată sania mea se sprăvăli.

— Ha! gândii eu în mine, s'a întâlnit graba cu zăbava. Ion ar fi zis că-i pricina locului celui necurat. Imi așezai sania pe tălpi, mă scuturai de zăpadă și plecai și mai grăbit.

1) Sătenii au credință că dacă ung încuierile cu usturoi, împiedică strigoii să intre în casă.

Pe la cornul cel de luncă un lup bătrân cu o coadă cât un măturoi îmi curmeziși drumul. Ii dădui un foc din fugă ca să nu zică că a trecut fără cinstea cuvenită pe lângă un vânător, însă el numai va fi știind, de i-a rămas cojocul întreg sau ciuruit.

Iată zării curțile nalte ale lui Neagu, a căror ferestre luminate străluceau în întunericul nopții ca niște ochi fantastici. În câteva minute ajunsei la scară.

Dar ce întâmplare!... Pe scări erau întinse covoare, și de sunetul muzicii răsunau zidurile.

— Elena albă la față ca zăpada, îmbrăcată în haine de mireasă, ținea de mână pe un tânăr 'nalt și uscăcios, și o mulțime de lume se îngrămădea în jurul lor. Era negreșit mirele ei, căci avea un smoc mare de peteală la piept și se uita cu îndrăsneală în ochii ei. — De unde a ieșit acest tânăr 'nalt și uscăcios pe care niciodată nu l-am văzut?... Și cum de s'a făcut această nuntă cu așa taină și așa grabă eu care credeam că am tot timpul să mă codesc?... Lucrul îmi părea neînțeles dar era adevărat.

Bătrânul Neagu cu zâmbetul pe buze mă întâmpină zicându-mi:

— Bine ai venit între noi vecine; astăzi nunta, mână vânatul.

Cu inima strânsă mă apropiai de Elena pentru a-i zice câteva cuvinte de urare, însă numai fruntea mea se plecă dinaintea ei, iar vorbele îmi amorțiră pe limbă. Elena atunci se uită lung la mine, par'că mi-ar fi găcit durerea, apoi lunecând pe strălucitoarele parchete se amestecă în mulțimea ce se învârtea prin saloanele pline de lumină.

Nu știu dacă în noaptea aceea am închis ochii sau nu, într'atâta îmi era capul de amețit; dar a doua zi știu că am fost cel dintâi în picioare când a sunat cornul vânătoresc. — Unul câte unul se adunară toți oaspeții cu

puștile pe umăr gata de plecare, când iată că mireasa călare pe un cal alb ca și dânsa, se arată în mijlocul nostru.

— Cine va ucide cerbul cel mare, craiul codrului, zise ea îndreptându-și ochii spre mine, aceluia va fi această năframă țesută de însuși mâna mea!

Toți ne plecarăm dinaintea ei; toți doream scumpa năframă. — Ajuns în pădure mă așezai la o ruptură de pârâu așteptând să-mi vie cerbul, când deodată auzii câinii lătrând pe urma vânatului. — Creștea, creștea vuetul mereu; pârăeau vreascurile, tresăreau tufarii, tresărea și inima mea. Ah! Iată craiul codrului, țintat în frunte, cu coarnele rămuroase ca crengile unui stejar. — El se opri în fața mea cu ochi firoși și prinse să scurme pământul. — „Ce fericire!... Năframa va fi a mea“. Il luai la ochi și dădui foc. Dar tot atunci ca prin vis văzui pe Elena călare pe calul ei alb trecând ca un fulger îndărăptul cerbului, și un țipăt de durere umplu pădurea. Alergai cu grăbire la locul unde credeam că a căzut cerbul, și ce găsii?... găsii pe Elena la pământ scăldată în sânge și fără suflare!

O! ceas rău!... O! blestem al lui Dumnezeu!...

Cine ar putea spune disperarea ce simții în acel moment, văzându-mă ucigaș fără voe a ființei celei mai scumpe inimii mele. Era albă și frumoasa sărmana ca în sara cununiei, cu ochii nemișcați, dar ațintiți asupra mea, cu buzele întredeschise, par'c'ar fi voit să mă mustre de răul ce-i făcusem, iar calul ei alb necheza de ciocotea pădurea. Nenorocit, apucăi deadreptul prin codru ca să scap, nu de pedeapsa oamenilor ci de însuși cugetul meu, dar abia făcusem câțiva pași că mirele ei cel nalt și uscăcios ieși ca din pământ întovărășit de vătăjei, dorobanți, călărași, și mă înconjurară. — Iată ucigașul!" strigă el, arătându-mă cu degetul, un deget lung uscat, înspăimântător, par'că era degetul destinului; iar eu gârbovit de greutatea învinovățirii, plecai fruntea și mă lăsai prinsă.

Greu sue cineva scările măririlor lumești, dar ușor le coboară. N'a trebuit decât o singură clipeală ca să fiu aruncat tocmai la fund în noroiul unde mucezezec făcătorii de rele... Inchis, tuns la cap, îmbrăcat în haine proaste, hrănit cu mâncări de gloată, obosit de nopțile fără somn, mă întrebam une-ori de-i un vis ce fac sau o adevărată batae de joc a soartei și mintea mi se rătăcea, într'atâta, încât mai mai mă credeam însumi vinovat. Când veni ziua judecării, fui introdus într'o sală mare ticsită de privitori. Sute de ochi se ațintiră asupra mea, ochi fără milă, cari căutau să găsească în brazdele feței mele urmele crimei, și în această mulțime adunată ca la sărbătoare, recunoscu mulți bărbați, multe doamne, multe domnișoare care cu câțva timp mai înainte mi-ar fi întins cu bucurie o mână prietenească — Ce era schimbat în mine?... Nimic; numai sticla prin care mă privea lumea era schimbată... era sticla cea mincinoasă a năpastii!

— Zece ani de închisoare... rostiră în glas mare judecătorii cu fețele posomorite, îmbrăcați în haine cernite ca la înmormântare. — Apoi doamnele și domnișoarele își luară lornetele dela ochi, își dresară creștii dela rochii, și zâmbind cu gingășie în dreapta și în stânga, în semn de ziua bună, plecară mulțămite că au petrecut câteva oare cu interes; iar eu cu inima împietrită mă întorsei pe zece ani la locuința ce-mi pregătise dreptatea omenească.

Cât timp voi fi stat acolo între pereții osândei nu știu, că nu m'am ostenit să măsoz timpul; dar știu că într'o zi spre amurg veni temnicerul și-mi zise: „Măria Sa Domnul a binevoit să te ierte pentru ziua de mâni a anului nou!”

— Anul nou!... Măria Sa a binevoit să mă ierte!... Curios, această veste nu-mi făcu nici o bucurie. Văzând însă că ușa temniței se deschide, ieșii fără să știu încotro mă duc. — Eram pe stradă. — Casele cele nalte cu balcoane de fer, droștele cari se încrucișau în fuga cailor

îmi amintiră că așa case, așa droște am avut și eu odată. — Oare mai le am și acuma? îmi zisei; dar în starea în care mă aflam, îmi era cu neputință să desleg această întrebare.

O lume nebună foia în toate părțile; căci anul nou se plimba pe stradă cu sunete de clopoței, cu vuet de buhai, cu pocnete din biciu, sărbătorit, cântat de sute de oameni cari colindau cu plugul pe la casele creștinești.

A ho! A ho! plugul cu 12 boi
Boi bourei
In coade cudălbei
In frunte țințați
In coarne înfierați,
Mânați măi! hăi! hăi!

Iar când cădea bacșișul bun în palma *Coldêrului*, atunci adăuga::

Să vă dee Dumnezeu
Câte pae sus pe casă
Atâția galbeni pe masă,
Câți cărbuni în cel cuptor
Atâția mândri gonitori,
Câte fire în manta
Atâtea vite a fata
Mânați măi! hăi! hăi!

Mă amestecai și eu într'o ceată de flăcăi și o pornii cu colinda pe la case. Aveam oare altă-ceva de făcut? Dar lucru neașteptat, între colăeri întâlnii pe feciorul meu Ion cu o talancă în mână sunând și strigând cât îi lua gura: Mânați măi! hăi! hăi!...

Era gras și rumen la față ca un om netrecut prin mâna judecătorilor. Mă uitai drept în ochii lui, însă el nu mă cunoscuse tuns și ras cum eram și îmbrăcat în haine de rând.

— Se vede că-ți merge bine, îi zisei eu prefăcându-mi glasul.

— Ce fel?...

— Ai dat peste stăpân bun.

— Ba n'am de fel.

— Da ce s'a făcut stăpânul tău?

Ion se scărpină în cap, tuși, oftă după obiceiul lui când avea ceva vajnic de spus, apoi apropiindu-se de mine îmi zise:

— Vrei să știi numai decât?

— Aș dori, căci am auzit multe de toate.

— Ei bine, a murit!...

— Ce vorbă!

— Da, cum îți spun; a plecat fără să mă asculte într'osară înspre Sfântul Andrei la moșia lui Neagu unde-l ducea dorul duducai Elenei, și la moara de vânt știu la locul cel necurat, i s'a răsturnat sania, i-a fugit calul iar pe dânsul l-au luat *Ielele* prin văzduh așa de repede și așa de sus, că numai ce-a căzut mort în poarta curții lui Neagu.

— Dumnezeu să-l ierte! îi răspunsei eu cu o prefăcută părere de rău. — Dar dacă s'ar întâmpla să-l vezi ce-ai zice?

— Zic că mai degrabă îmi va crește barbă în palmă decât să se întâmple una ca aceasta, afară numai dacă ucigă-l crucea îi va lua chipul. Ei! numai eu știu cât am plâns la înmormântarea lui, căci fusese bun stăpân sârmanul!...

— Sârmanul!... repetai și eu cam în bătae de joc. — Dar duduca Elena ce s'a făcut?

— Duduca Elena nu i-a dus dorul multă vreme căci s'a măritat cu un tânăr subțire și uscat de te prevezi printr'însul. Nu știu ce a gândit de s'a împerechiat cu o așa coadă de biciu.

— Și?...

— Cum și?...

— Nu s'a mai întâmplat nimic?

— Ce să se întâmple?

— Duduca Elena nu a...

Atunci Ion prinse să sune din talancă ca un zălud strigând dinaintea unei ferestre:

Mânați măi! hăi! hăi!
Iar morarul meșter bun
Alerga ca un nebun
Și striga, mereu striga
Na na na morișcă na!
Morișca hodorozea
Și prin apă tot fugea
Mânați măi! hăi! hăi!

Eram într-o curte boerească pe balconul de sub ferestrele salonului. Mă uitam și eu pe fereastră: era un bal mare din lumea cea mare.

Doamne ce podoabe!... Ce bogății... Numai cu cerceii unei duduca câte văduve scăpătate ai fi putut adăposti de frig și de foame! — Dar acolo strigătul săracilor nu pătrunde, e numai locul fericiților. — Ce deosebire între ei și mine! Eu gârbovit sub rușinea unei osinde, scos din lume ca un desmoștenit, așteptând, lipit de fereastră, pomana ce se aruncă cerșitorilor, ei veseli, bogați, nepăsători de greutatea vieții, îmbătați de sunetul muzicii în saloanele luminate. — Și doar numai un perete ne despărțea. — Așa am fost și eu odată, și nu-i de mult de-atuncea, dar ce-a fost și nu mai este, e ca dunga fulgerului care nu lasă urmă pe cer. — Și e tot lume cunoscută aici... Iată un tânăr care-și petrece viața la oglindă între pomezi, piepțini și cimbistre: păpușă înzestrată cu darul vorbei. — Nici vrea să știe de gerul de afară! O! par'că și cu el așa vrea să schimbe acum!

Iată un altul repezit cu aprinderea frigurilor în vârtejul jocului. Pe fața lui se văd urmele patimilor ce l-au secătuit fără vreme. Duce o viață plină de neastâmpăr, de joc de cărți, de amor și de dueluri. Sfârși-va bine,

sfârși-va rău, nu-i pasă, căci la nevoie îi rămâne sinuciderea. — Apoi privirile mele se opriră asupra unei dănțuitoare, al cărei trup se îndoia molatic pe brațul ce-i cuprindea mijlocul. — Suflet plătând, visător și vecinic nedreptățit. A fugit cu Petru ca să scape de părinți, a fugit cu Vasile ca să scape de Petru, și acum e gata să fugă cu Sandu ca să scape de Vasile. — Nimeni nu știe ca dânsa să prețuiască credința prietenilor de casă. Dar cea mai atrăgătoare figură e a doamnei care stă colo aburită de joc, răcorindu-se cu evantaliul: — figură de creolă cu ochii învăpăiați și cu buzele insetate. Ce trup!... Ce frumusețe!... Cât despre trup, o voi artiștilor!... n'aveți ce bănuî, mai tot e pe față, numai piciorușele cele mici par'c'ar voi uneori să s'ascundă de ochii pofticioși, dar numai par, căci nerăbdătoare cum sunt, numai decât se ivesc de sub tainicul văl. — Nici una nu are în juru-i atâția suspinători ca dânsa. Iorgu, unul dintre cei mai statornici, are dreptul încuviințat și netăgăduit de a-i săruta mâna până la încheetura brațului, în timp ce drepturile lui Petru se întind mai departe... până la cot; iar Sandu, fericitul Sandu, se bucură de toată lungimea brațului până la umăr. O! ce n'ar da ceilalți doi să poată, întocmai ca răzeșii cei lacomi de proprietate, să strămute mai departe brazda stăpânirii lor! — Apoi colo pe cele scaune înșirate văd un șir de bărbați însurați, figuri naive, casnice paravane în dosul cărora tot satul știe ce se petrece, afară de ei. Dar ce zic eu?... Fiecare rând pe rând, unul mai târziu, altul mai de vreme, a aflat ce se petrece, și l-a durut poate la început, cum doare pe copil măseaua care crește, dar acum ca și măselele crescute gata nu-l mai supără.

Dar Dumnezeuule!... Ce văd... Tânărul cel nalt, uscăcios, al cărui deget se îndreptase odinioară spre mine infierându-mă ca ucigaș, iată-l la braț cu... Dar nu se poate... e un vis, o nălucire... „Ioanel!“ strigai eu

simțind că mi se păinjinesc ochii; cine's cei doi? Inșă Ion așteptând bacșișul, striga cât îl lua gura:

Iar lelea Morăriță
 Bună meșteriță
 Cu cojițe, cu țărățe
 Prinse moara de cosițe
 Ș'o apucă de călcâi
 Ș'o puse pe căpătâi,
 Mânați măi! hăi! hăi!

În acelaș moment un lacheu galonat și mânușat ieși afară și ne huidui. — Ion fugi plioștit ca cânele căruia în loc de un os, i se aruncă o piatră. — În zadar îl căutău printre colăerii ce se depărtau în grabă dela casa binecuvântată, în zadar prin numărul trecătorilor ce se'n crucișau pe stradă. — Ion se făcuse nevăzut.

Atunci mi-am adus aminte că pe când eram și eu om ca toți oamenii, adică pe când aveam sub stăpânirea mea șargul cel credincios care-mi știa gândul, mergeam dela țară la târg și dela târg la țară, cât ai bate în palmă. — De ce nu m'aș duce acum pe jos la țară; depărtarea nu era de speriat.

Ș'apoi mai era oare a mea moșia părintească cu livada părintească, cu casa părintească, între pereții căreia am deschis ochii, sau nu?... Fără să stau mai mult la gând, mă îndrumăi spre moșie cu bățul în mână și cu căciula îndesată pe urechi.

Pe câmp cât cuprindeai cu ochii, se vedea albind zăpada ca un ștergar alb nemărginit, iar pe luciul ei se jucau razele lunii pline. Altădată mi-ar fi plăcut această priveliște a nopții cu liniștea ei, cu tainele ei, însă acum nimic nu mai pătrundea în inima mea, nici bucurie, nici durere. Mergeam spre casa unde m'am născut, ca un om ce nu are nici un gând, nici un dor, nici o amintire; mergeam călăuzit de calea robilor și par'că tot una îmi era să ajung sau să nu ajung.

Iată că într'un târziu pe la *cântatul cucoșilor*, zării în depărtare o lumină în spre miază-noapte. Era frumoasă, dar neliniștitoare lumina ceea, căci venea în dreptul moșiei mele, și văzând cu ochii se întindea pe cer ca o perdea înfocată ce întuneca strălucirea lunei. Iar pe perdea păreau țesute mii de flori fantastice cari neconținut se mișcau și se schimbau, prefăcându-se când în roți de curcubei ce se învârteau pe osii nevăzute, când în largi evantaliuri cari se 'nchideau și iar se deschideau, când în coloane uriașe pe vârful cărora părea că se razimă bolta cerului. Apoi din când în când se ridica în sus ca dintr'o gură de vulcan, câte un roi puternic de scântei care desfăcându-se, cădeau pe zăpadă ca o ploaie mărunță de diamante.

Ce să fi fost oare?... Era numai zărea înșelătoare de la miază-noapte care uneori s'arată și la noi, sau vre-un foc aevea? — Imi grăbii pașii și ajunsei la obârșia luminei ce împodobește cerul.

Erau casele mele cari ardeau, case mari cu două rânduri pline de tot avutul părintesc. Ce priveliște Dumnezeule!... Alții ar fi scos din piept țipete desperate, ar fi vărsat șiroaie de lacrimi, și-ar fi smuls părul din cap, eu însă eram rece ca de ghiață; par'că priveam casa altuia cum ardea. — După câte suferisem, ce putea să mai simtă biata inima mea. — Eșeau suluri de foc prin ferestre ca niște limbi de șerpi, pocneau geamurile, se risipea aco-perământul, și fumul se ridica în vârtejuri turbate par'c'ar fi voit să cuprindă pământul. — Tot satul era adunat cu topoare, cu scări, cu coafe de apă căutând să stăpânească focul, dar munca lor era zadarnică. Mă amestecai printre oamenii cari lucrau, oamenii pe care-i știam de copii, născuți și crescuți în sat, și lucru ne mai pomenit, nici unul nu mă cunoștea. Par'că nici n'aș fi fost vre-odată stăpânul lor. Și cum stam și priveam la lupta flăcărilor, răsleț, străin între ai mei imi venea să râd, imi venea să cânt, și pentru a-mi bate joc de soarta ce

mă prigonea, luai cu însăși mâna mea un cărbune dela focul ce-mi topea avutul și-mi aprinsei luleaua. — Atunci auzii un nechez care-mi străbătu urechile. — Era glasul șargului care cerea ajutor. Alergăi la el, îl deslegăi dela iesle tocmai în momentul când era să se risipească grajdul asupra lui, iute îl inhămai la săniuța cea sprintenă care sta afară ferită de foc, și fără ca nimeni să-mi zică un cuvânt, deși toți mă priveau, mă suii în săniuță și plecăi... Incotro plecăi?... Pe drumul mare care duce la curtea lui Neagu, drum de atâtea ori bătut de picioarele șargului. Ce era să fac acolo?... Șargul singur știa, dar fugea de-i scăpărau potcoavele.

Focul din urmă, luna din cer, zăpada de pe pământ îmi luminau calea ca ziua, iar dinaintea mea pe șesul alb și tăcut se vedeau aripele unei mori de vânt care se roteau în depărtare ca niște brațe uriașe, singura mișcare în somnul pământului. — Era moara necurată despre care îmi vorbise Ion. — Când ajunsei în dreptul ei, îmi adusei aminte că mă prăvălisem în sara spre Sfântul Andrei, dar nu bine-mi fulgerase această amintire prin cap, că săniuța se răsturnă, calul se făcu nevăzut, iar eu rămăsei singur fără nici o apărare în mijlocul câmpului. — Nu pierdui cumpătul și intrăi în moară, singurul adăpost ce-mi rămăsese contra dihăniilor de noapte. Deși moara era pustie și colindată după spusa lui Ion, de duhuri necurate, totuși nu-mi era frică să petrec noaptea într'insa, căci nu credeam în năluci, stafii și strigoi. — Obosit cum eram de drumul ce făcusem, mă tupilai într'un colț și... de aici înainte nu mai știu bine... ori că somnul mă cuprinsese și visam — ori că vedeam aeeva, dar deodată mi se păru că moara umblă și că e plină de oameni. — Unii ciocăneau la măsele, alții turnau în coș, alții umpleau sacii, iar roțile se 'nvârteau cu o iuțea de fumega făina și se cutremurau pereții. Și ce ciudați mai erau oamenii aceia!... Unii aveau unghii la degete ca mățele, alții

copite ca de țap, alții nările și bărbia tăiate în două ca la zăvozi, și toți aveau cozi și ochii scurși de li se vedeau creerii prin orbitele deșarte.

Dar pe când era vuetul mai mare și măcinișul mai înfierbântat, deodată ușa morii se deschise, și o femeie naltă, despletită, îmbrăcată în haine albe se arătă pe prag. La vederea ei moara stătu pe loc, nălucile dispărură ca prin minune, iar ea înaintând spre mine îmi zise cu blândețe:

— Nu te teme, eu cunosc drumul la curtea lui Neagu și voiu să te scap de primejdii; vino cu mine, numai de nimic să nu te miri, de nimic să nu mă'ntrebi și mâna pe mine să nu pui.

Supus ca omul ce nu are nici o voință, plecăi alături, cu dânsa pe drumul ce duce la curtea lui Neagu. Glasul ei îmi părea cunoscut, dar nu-mi aduceam aminte al cui era. Mergeam iute, foarte iute, grăbiți fiind amândoi, și de ce mergeam de ce mă simțeam mai ușor. La cornul de luncă îmi ieși iarăși înainte lupul cel cu coada cât un măturoi și astă-dată par'c'ar fi voit să se pue la ceartă cu mine; însă la un semn al ei, lupul scăpără și se făcu nevăzut. Mergeam, mergeam pe șesul întins par'că mă împingea cineva din urmă, și tălpile mele abia atingeau pământul, — iar dela o vreme par'că nu mai mergeam, ci lunecam. Deodată mă trezii în fața unei ape mari, fără luntre, fără pod, fără mal de ceea parte.

Nehotărit mă oprii un moment în loc și mă uităi pentru întâia oară în fața ei; îmi păru așa de frumoasă călăuza mea că par'că m'aș fi dus cu dânsa până la capătul lumii. La un semn al ei intrai cu bărbăție în apă. Dar o minune!... trupul meu nu se cufundă, picioarele mele nu se udară, ci în tocmai ca pasărea care rade apa cu aripile, așa de sigur și așa de iute lunecam și eu deasupra apei. Apoi încet, încet mă ridicăi în slavă și mă urcăi, tot mă urcăi până ce străbătui dincolo de nouri. Căpătasem darul de a

zbura, și-mi venea să cred că de când eram pe lume nu mai mersesem altfel, într'atâta îmi părea ușor și firesc de a pluti în văzduh. Apoi îmi aruncăi privirea în jos asupra pământului care se învârtea sub picioarele mele ca un glob nemernic pierdut în noianul întunericului, și așa un dispreț îmi veni în suflet despre cele ce se petrec acolo unde toți vor să fie stăpâni, uitând că moartea e singura stăpână, încât dacă nu mi-ar fi fost rușine de tovarășița mea de zbor, aș fi trântit un hohot de râs.

Ce-mi păsa acuma de judecătorii cari mă osândise, de casele care-mi arseseră, de nălucile din moară?... Imi căzuse perdeaua de pe ochi și toate le vedeam și le înțelegeam.

Mă uitam acum la soare fără să clipesc, și câți alți sori ca dânsul, de-o mie de ori mai mari și mai frumoși vedeam rotindu-se în spațiu, sori albaștri, galbeni, verzi, ochi ai cerului cari de când lumea tot astfel s'au rotit și s'or rotii. Iată și colo luna nopților pământeste, luna poștilor, luna lunaticilor, luna cânilor lătrători, slugă bicisnică a pământului. — Ce fir de nisip!..

Dintr'o singură privire străbăteam toată urzeala lumii; auzeam creșterea ierbii, înțelegeam taina vieții, atingeam firele ce leagă stelele între ele, vedeam boldul care dă mișcarea, simțeam timpul stătător; ce zic? Eu însumi făceam parte din acele fire, din acele stele, eram văz, eram auz, eram mișcare, eram *toate*, căci toate odată le cuprindeam. Și frumoase erau aceste făpturi și simple și ușoare că orice minte le-ar fi priceput. Dar mai presus de ori și ce, era călăuza mea de zbor, în ai cărei ochi senini cerul întreg se reflecta. Uneori îmi părea că-i Elena fiica lui Neagu îmbrăcată în hainele ei de mireasă, așa cum o văzusem în noaptea spre Sfântul Andrei. Inșă nul... era mai mult decât Elena... era atât de mult... că

par'că *ea* era sufletul lumii, stăpâna veciniciei, par'că dela mișcarea buzelor ei atârna să stea soarele pe loc, sau să se miște, dela clipitul genelor ei, să fie întuneric sau lumină. O priveam cu dragoste nesfârșită, căci se vede, și prin ceruri câteodată dragostea se rătăcește... când deodată auzii un cântec care răspundea dela stele, dela iarbă, dela lumină, dela tot ce avea sau nu avea ființă și umplea neșărmuritul firmament. — Ce cunoscut îmi era cântecul acela! Imi venea să cred că-și avea izvorul în însuși sufletul meu și că totdeauna îl auzisem așa lămurit, frumos și vecinic!... Dar ce zic eu... acel cântec nu pornea nici dela stele, nici dela iarbă, nici dela lumină, ci călăuza mea îl cânta c'un glas dulce nemărginit, iar lumea fermecată numai cât îl îngâna... Atunci... răpit, pierdut, uitai sfatul ce-mi dăduse, o cuprinsei în brațe, și cântecul ei se stinse într'un sărutat!...

.
 Dar o Doamne!... Ce grozăvie!... Deodată frumoasa călăuză se topi în brațele mele ca o rază; lumea prinse să se clatine din temelie, sorii să iasă din calea lor bătută, stelele să se ciocnească, iar eu trăsniț din căteși patru unghiuri ale cerului, fui aruncat în prăpastia nemărginirii.

Atunci... în căderea mea nesfârșită dar scurtă ca o clipă, întrevăzui ca prin vis curtea lui Neagu, și când atinsei pământul între stâlpii dela poartă, simții că mii de ghiulele se sparseră în creerii mei... se împlinise cuvântul lui Ion... eram mort...

* * *

— Șargul e gata, nu plecați? strigă Ion la urechea mea, clătinându-mă de mână.

Ars sării în picioare și mă frecăi la ochi... Eram eu... dar eu întreg și teafăr în odaia mea, lângă canapeaua pe

care dormisem și cu luleaua în mână care ardea încă. Și în aceste câteva minute avusei timpul să fac un omor, să fiu osândit, iertat, să mă plimb prin stele și să mor.

— Zi să deshame șargul, răspunsei lui Ion, voiu pleca mâni.

— Cuminte faceți, cuconașule, foarte cuminte, că mâni e sfântul Andrei. — Imi dați voie să ung incuietorile cu usturoiu?...

CATRINȚAȘ

Sunt acum 20 de ani, eram la Slănic, și drept să spun, cu toată frumuseța munților păduratici ce mă încunjurau din toate părțile ca într'o horă cum zice poetul Vlahuță, mă cam plictiseam. Lume puțină și necunoscută, și timpul cam nestatornic.

Intr'una din zile, în urma unui dejun sănătos, căci la munte ai totdeauna o foame de lup, stam așa a lene pe o bancă, și după ce mă săturasem de privit vârful nalt al Cerbului unde odinioară se hârjoneau într'adevăr ciutele și cerbii și de ascultat glasul străbătător în urechi al mahalagioaicelor adunate aice de prin toate fundurile Regatului, eram cât pe ce să adorm ca un om care are un dejun de mistuit și timp de pierdut. Când iată că trece pe dinaintea mea un Turc, get beget, în șalvari largi, c'un fes roș pe cap și o cutie de văcsuit cizmele subsuoară.

O idee!... Dacă ași chiema pe fostul nostru *suzeran* să-mi văcsuească cizmele, adecă ce ar fi? Va fi o distracție pentru mine și un semn al timpurilor tot odată.

— Bre aga! Ia vin încoace, îi zisei eu, făcând semn, nu cu mâna, ci cu piciorul. Mărturisesc că acest gest n'a fost lipsit de un pic de răutate intenționată vroind oare cum să mă răzbum de timpurile pe când le văcsuiam noi cizmele Turcilor. Ei! așa se întoarce câte odată roata lumii.

Turcul după ce îmi făcu o temenea cu tot ifosul lui de ex-suzeran, se așeză dinaintea mea, își scoase periile,

șipurile cu vacs și începu să mă facă frumos la picioare.

Dar fiindcă ori ce faptă omenească cât de neînsemnată, găsește imitatori, numai decât m'am pomenit lângă mine cu un oaspe bine cunoscut al Slănicului, Nicolai Codreanu, un tip *sui generis* care întinse și el picioarele spre Turc așteptându-și rândul.

Codreanu dintre toți vizitatori era cel mai credincios și mai habotnic slănicean. De vr'o 20 de veri de-a rândul n'a lipsit odată să vie să-și iee în fiecare dimineață porția de trei pahare de la izvorul No. 1. Ajunsesse un fel de bețiv de No. 1.

Apoi era un om vesel, glumeț, stup de anecdote, bun vânător, vorbea totdeauna tare, par'că avea a face numai cu surzi, și când râdea în deal la *Trei Fagi*, cascadele glasului lui, se auzeau tocmai în vale la *Stânca lui Negri*.

El era vecinicul iscoditor de petreceri. Nici un vânat, nici un chef, nici o serenadă cu lampioane la *casadă*, nici un prânz în pădure cu lăutari, nici o excursiune la la *Poiana Sărată* sau aiurea nu se făcea fără imboldul lui Codreanu.

Ei Codrene, ce mai plănuești, îl întreba-i eu pe când el admira ghibăcia Turcului, în meșteșugul vâcsuitului.

— Am înjghebat pe mâni, dac'a fi vreme bună un vânat la urși.

— Numai decât la urși. Mai jos nu vrei s'o lași?

— Da ce socoți că eu asud dinaintea ursului. Eh! hei de a-și avea atâtea moșii câți urși am la răbușul meu, mare bogătaș ași fi.

— Ia slăbește-mă Codrene!...

— Ba nici de cum. Iacă dacă vrei vino și tu. Am să te duc într'o potică unde Catrintaș, pristavul de pădurari de aici, a ucis doi urși unul după altul și până a nu-și încărca pușca din nou, i-a eșit un al treilea urs, ș'atunci a aruncat pușca jos și a luat-o la sănătoasa.

— Da bine acolo mă îndemni tu, unde e izvor de urși?

— Habar să n'ai. Ești cu Codreanu adatase el cu un aer protector.

— Și cine mai merge?

— Apoi suntem șase, într'ales toți buni de picior și meșteri la ochit, de cei care nu dau dos la față.

Este o vorbă că omul cum și-o face singur nici dracul nu i-o face. Tocmai așa am pățit-o și eu. Ca să nu mă arăt fricos, deși cam cu sfială în inimă, m'am prins al 7-lea tovarăș și mi-am dat apoi întâlnire, cu ceilalți pentru a doua zi în zori de ziuă dinaintea otelului *Cerbul*.

A doua zi pe când aburii eșeau valuri, valuri din pepturile noastre, de răcoarea ce ne cam strângea în spate, noi câteși șapte, călări, cu puștile pe umăr urcam ca niște voinici la munte și în urma noastră, venea o ceată de haitași cu Catrințaș, pristavul pădurilor în frunte.

Nu știu, zău câți urși va fi împușcat Codreanu, căci el le cam împodobia; dar Catrințaș, om nalt cât un brad, care călca sănătos, vorbea răspicat și cu temei și avea niște ochi pricepuți de par'că-ți găceau gândul, știu bine că era dintre acei ce se băgau în vizunia ursului cu lumânărica aprinsă în buza puștei.

Și ne urcam, mă rog, la deal pe cărări neumblate prin codri de brazi pe unde nu cred să fi răsunit vre-o odată lovitura toporului sau trăsnetul puștei, căci pe atunci nu se înmulțise ceata buhnacilor buni numai de speriat vrăbiile.

În sfârșit am ajuns într'un fund de pădure unde trebuia să facem bătaea. În cea mai mare tăcere ne-am așezat fiecare la locul însemnat de Catrințaș, iar locul meu, care venea într'o cumplită tihară, în gura unei văgăuni era cu deosebire fioros.

— Dacă e urs în pădure, îmi zise pristavul, pe aice trebuie să easă, că n'are pe unde cotigi.

— N'are pe unde cotigi, repetai eu în gând. Vrea să zică, trebuie să mă țin bine să nu-mi dau pielea ursului

in loc să mi-o dea el mie. Și cum stam așa în așteptarea pornirii haitașilor fără să vreau îmi veniă în minte cei trei urși a lui Catrințaș.

Auzi trei urși!..

— Unul înțeleg... doi treacă meargă... dar trei, fără șagă erau cam mulți. Aveam, drept să spun, simțământul soldatului care intră pentru prima oară în foc. Aceiași emoție, aceiași strângere de inimă, aceiași groază de necunoscut cu deosebire că soldatul nu merge acolo de bun cheful său, iar eu naivul m'am prins în horă numai de ambiție să nu mă las mai jos decât ceilalți. Ei, dar din păcate lucrul nu se mai putea întoarce. Vorba ceea: „*Vrei nu vrei be Grigore aghiazmă!*”

Mi-am examinat cu toată îngrijirea carabina ca nu care cum-va să mă dea de sminteală tocmai la adică; de altfel drăguța mea de carabină cu două țevi era destul de durdulie și glonții destul de mașcați ca să nu-i poată mistui dihania ori cât de bun pântece ar fi avut.

Am stat așa două oare întregi pe ceasornic până ce a pornit goana, căci la munte nu-i ca la câmp. Locurile sunt tari și cu anevoe pot străbate haitașii, prin râpele cele prăpăstioase unde și-a întarcat dracul copiii.

De-odată auzii sgomotul haitașilor care ajunși pe un colnic din fața noastră înaintau spre linia pușcașilor.

De acuma așinete cucoane Neculai!

Par'c'o furtună a prins să învâle pădurea, par'că au început brazii să dănțuiască, par'că năvălea asupra noastră un potop să innece lumea, așa clocoteau munții de vrăjmaș. Se speriau toate vrăbiile, toate mierlele, toate ciocănitoarele, tremurau frunzele, tremurau ecourile, tremura și inima mea.

Și doar nu eram așa stângaci cu carabina. Mai dădusem eu piept cu badea lupul și jupân mistrețul; ei, dar trei urși, oricum, nu-s trei sarmale ușor de înghițit.

Se înțelege dela sine că nervii mei erau cumplit de in-

cordați întocmai ca niște strune de vioară gata să pocnească. Ochii în cap mi se mărise peste măsură de mult ce fixam toate tufele unde de câte-va ori par'că văzui chiar mișcând blana ursului. Apoi din vreme în vreme când se clătina vreo creangă pe copac, un fior rece mi se strecura prin trup și părul mi se ridica măciucă în vârful capului.

Dacă vrei să știi, iubite cetitor, ce vra să zică a aștepta să dai buna dimineață cu trei urși, te-aș ruga să te înțelegi cu Catrințaș ca să te ducă la locul unde eram eu. Imi vei spune apoi la ureche ce ți s'a întâmplat.

Cu toate aceste matahalele de urși nu-și arătau vârful nasului.

Toate bățile mele de inimă erau în deșert; haitașii se apropiaseră de tot; nu mai aveam acum simțământul singurătăței în pustietatea codrului, încât începusem a crede că urșii lui Catrințaș au fost o frumoasă poveste și mă mustram pe mine însumi de spaima ce-mi făcusem de toate nimicurile; când deodată auzii la spatele mele un foșnet care îmi slei sângele în vine, un foșnet înfiorător, prelung, care se urca în sus pe trunchiul bradului sub care mă aflam și puse în mișcare toate crengile lui.

Acum nu mai era glumă. Ursul se suise în copac și fiindcă în primejdia mare vine și curajul mare, imediat am sărit câțiva pași alături de copac, ca să nu-mi cadă dihania în spate, am pus pușca la ochi și... O! Doamne! Ce văzui! În loc de înfricoșatul urs, văzui o veveriță mică și sprintenă care sărea de pe creangă pe creangă, se uita galeșă la mine și părea a se strica de răs de fiorii ce-mi dăduse.

Iar eu nu tăgăduesc că în acea clipă de strașnică emoțiune am simțit o nespusă bucurie văzând că ursul s'a prefăcut în veveriță.

În același moment sosiră și haitașii și goana se isprăvi.

Mulțămît că am scăpat de cei trei urși care în timp de vre-o trei oare au stat ca o amenințare asupra capului meu, îmi reveni, ca după orice primejdie trecută curajul la loc, ba încă îmi reveni mai mare ca și cum m-aș fi luptat cu fiarele și le-aș fi răpus. Apoi, pentru a nu da de bănuială tovarășilor mei, că mi-a fost frică, am luat eu prăjina înainte și am început să mă leg de Codreanu tocmai pe tema fricei.

— Da bine, Codrene, nu ți-ai pus o pelcică la fondul pantalonilor?

— Eu pelcică!... Ha! Ha!... Răspunse Codreanu trîntind un hohot de rîs de-au răsunit cele patru colțuri ale codrului. Am cîntea să-ți spun prietene că am zărit roșind spinarea unui cogemete *Martin*, bine blănit, dar cînd i-a mirosit a Codreanu a scapatat nemernicul de n'am mai avut vreme să trag în el.

Noroc c'a scăpărat!... Că altfel era să fie vai de el, dacă nu vai de tine.

Codreanu nu se supăra de glume, dar nici el nu-și cruța prietenii; avea limba ascuțită și se pricepea să lovească pe om la cusur.

Toți își istoriseau acum impresiunile, însă nici unul nu mărturisea drept ceia ce a simțit în așteptarea ursului.

Mi-a trebuit și mie douăzeci de ani, ca să mă hotărăsc a destăinui adevărul. Ne adunasem deci într'o poiană prea frumoasă prin mijlocul căreia șerpuia un pârâu rece ca ghiața și limpede ca lacrima; acolo la umbra câtor-va brazi seculari, pe un mușchiu verde și moale ca o saltea de puf, lângă pârâul cel recoros în undele căruia ne-am așezat butelcile ca să le răcim, ne-am pus și noi jos roată împrejur, dupe moda orientală a văcsuitorului nostru de cizme, iar după ce Catrințaș ne-a desfăcut sacii cu merindele, apoi... halal să ne fie!... Era drept dragul să ne fi văzut cineva la lucru. Poftă de mîncare și poftă de vorbă cât lumea. Par'că făcusem cine știe ce izbîndă.

Cu cât se deșertau sacii și butcile cu atât creștea cheful și voea bună, cu atât poveștile vânătoarești deveneau mai gogonate.

Ca să dau o idee despre ce este în stare să istorisească un vânător sătul cu o ploscă de cotnari trasă la măsea, e destul să spun următoarea întâmplare a lui Codreanu care se jura pe oțelele puștei lui, tot ce avea el mai scump pe lume, că era adevărată:

— Intr'o zi la o goană, povesti el, am împușcat un hrăpăreț de lup, talpa pădurei, bătrân, colțos și care desigur a călcat multe poieți și stâni căci era gros în crafă ca un vlădică. De la cel dintâi foc a rămas mort, ca toți morții, înțepenit cu dinții rânjiți de par'că-ți era frică de el. Apoi fiindcă în ziua ceia căzuse mult vânat, de nu mai încăpea în căruța noastră, ne-am hotărit să jupuim toate vulpele, și toți lupii împușcați că să le ducem numai pieile acasă. Unul dintre haitași s'a și apucat să jupoaie lupul meu începând operația dela coadă în sus. Dar nu bine îl dispoese până la jumătatea trupului că deodată spurcăciunea de dihaniș prînse să urle de clo-cotea pădurea, chemându-și se vede finii și cumetrii în ajutor, iar noi zăpăciți uimiți, l'am privit cu gurile căs-cate cum ticălosul pe jumătate jupit a fugit în pădure și fugit e și în ziua de astăzi.

Bine trebuie să-l fi primit finii și cumetrii răspunse-i eu, când l'au văzut într'un costum așa *décolleté* întocmai ca unele din cucoanele noastre, care sunt, vorba frunțuzului: *trop basses par en haut et trop hautes par en bas*. Dar să vă spun eu o altă ciudățenie care ar fi de ne-crezut dacă nu mi s'ar fi întâmplat chiar mie.

— Să vedem ciudățenia, adause Codreanu, făcând un semn din ochi tovarășilor săi.

Eu cetisem nu de mult cartea lui Odobescu „*Pseudo Kinegheticos*“ și fără muștrare de cuget îmi însușii următoarea anecdotă vânătoarească localizând-o după tre-

buintă; alții au făcut mai rău decât mine, au braconat prin codrii literaturii și au tăcut pitic.

— Inchipuiți-vă zisei eu, că la un Crăciun, în pădurile de la Bordea, lângă Iași, am împușcat o vulpe cum nu s'a mai văzut, o vulpe cu un măturoi de coadă de cinci stânjeni.

Aici mă oprii și aruncai ochii roată împrejur.

— Ei ce vă uitați așa ciudat la mine?... Nu s'a văzut copii născuți cu două capete, viței cu șase picioare?... Și altele și altele.

— Asta-i din calea afară gogonată bădiță!... strigă Codreanu indignat. Ia mai lasă ceva la loc de tocmeală.

— Bine, n'o fi fost poate tocmai de cinci stânjeni, că n'am măsurat'o dar de doi stânjeni nici vorbă că a fost.

— Mă rog, mă rog, nu ne prosti.

Mai ai loc de lăsat ca precupețul care cere șapte prețuri.

Fie chiar de un stângen, încă tot e o minune.

— Ascultă dragă! Degeaba umbli să ne iei așa peste picior ca pe niște mazete, știm și noi ce e o coadă de vulpe.

Atunci înșfăcând un pahar de vin ce sta plin înaintea mea, îl dădui dușcă pe gât și cu un aer mănios răspunsei:

Pentru Dumnezeu! Ce vreți Domnilor?... Să vă spun numai decât că vulpea a fost bercă, asta n'o pot face nici în ruptul capului, măcar de m'ați duce la spânzurătoare.

Un strașnic hohot de răs peste care domnea se înțelege, răsul lui Codreanu întâmpină vorbele mele. Dânșii habar n'aveau că eu îi trăgeam pe sfoară cu povestea lui Odobescu.

Dar culmea nu-i aici.

Catrințaș care ședea în picioare și ne asculta cu mâna la gură, avea în fața lui un aer de reculegere, de nedormire, par'că să creadă, par'că să nu creadă cele ce auzea.

Eu care mă ridicasem prin ultimul pahar dat pe gât la un diapazon de veselie mai presus de ceilalți tovarăși ai mei, mă sculai în picioare și adresându-mă lui Catrințaș îi zisei:

— Măi Catrințaș!... Ia spune și tu ce întâmplări ai avut în viața ta de vânător?

— Ce să am? — Cinstiți boeri, răspunse pristavul scărpinându-se în cap. Ce pot eu să vă spun, un biet țaran de la munte, pe lângă cele spuse de D-vs. care ați umblat și ați văzut atâta lume.

— Ori cum nici tu nu ești de eri de alaltăeri; ai călcat multe păduri și trebuie să fi avut multe pășanii, de când îți pușca în mână.

— Dacă-i așa apoi cu voea d-vs. voiu spune și eu una dar să nu vă supărați dacă'ți găsi-o proastă, că dă... ceea ce știu aceea vă spun... așa cum mă pricep și eu țărănește.

— Spune, spune Catrințaș îi ziserăm noi cu toții.

— Apoi odată, urmă el, pe când eram tânăr, m'am suit la munte să culeg zmeură. Era o zi frumoasă ca astăzi. Liniște mare în pădure; numai ciocănitorele se auzeau lovind cu pliscul în coaja bradului. Umplusem coșarca pe jumătate, când iată mă trezii la spate cu un afurisit de urs sburlit, ridicat în două labe, care venea spre mine mornăind și scupându-mă par'că vroea să mă mustre că de ce i-am calcat răzășia. Caut să fug, dar în fața mea se deschide o râpă adâncă peste care numai doar în sbor ași fi putut trece. Noroc că de a curmezișul râpei sta un trunchiu de brad culcat care ținea loc de punte; îmi fac cruce și apuc pe buturuga ceea pe care se vede Dumnezeu me-a pus-o în cale, da n'ajung bine la jumătate, că dincolo pe celalt mal îmi iese naprasnic un alt pârdaľnic de urs și mai zburľit și mai mănios. S'au adunat talhării la zmeură și me-au tăet drumul din două părți, iar eu eram cu mânele goale...

— Cu mânele goale!...

— Da... cu mânele goale; fără pușcă, fără cuțit, fără un un ciomag măcar, fără să pot fugi nici înainte nici înapoi, și cu prăpastia sub mine... Inchipuiți-vă în ce hal eram... Maica Domnului!... și astăzi când îmi aduc aminte, îmi inghiață sângele în mine!

— Și ce ai făcut Catrințaș?

— Ce se fac, boeri D-vs.?... *Ia m'au mâncat urșii.*

.

Șiretul de Catrințaș a rostit aceste cuvinte cu un aer atât de blajin, cu o atât de prefăcută naivitate, încât toți am rămas un moment buimăciți.

— Ura!.. .Să trăiască Catrințaș strigă însfârșit din răsuputeri Codreanu. El a pus capac la toate. Voi iștialalți nu mai plătiți o ciapă digerată. Și fiindcă a dat Dumnezeu de a înviat după ce l'au ospătat urșii, apoi să bem în sănătatea lui ca să nu mai moară a doua oară!

Povestea lui Catrințaș a mers din gură în gură; a făcut ocolul Slănicului și pot zice a țării întregi.

De atunci, ca mai ba, vânătorii noștri să istorisească că au văzut lupi pe jumătate jupiți fugind prin pădure și alte de asemenea parascovenii bune de adormit copii în ajunul Crăciunului.

Catrințaș merită o recompensă națională!

COMOARA DE PE RARĂU

Intovărășit de un călăuz din Dorna, tânărul Costin se urca pe muntele *Rarău*, care este unul din cele mai înalte piscuri ale Carpaților. Deasupra Rarăului stau clădite două stânci gigantice numite *Pietrele Doamnei*, înegrite de timp, sfâșiate de furtuni, și cari văzute printre negri, cu turnurile lor fantastice, samănă a fi un palat zidit în lumina aerului.

Atras de frumusețea acelor stânci, Costin se urca încet și greu în urma călăuzului pe o potecă strâmtă, unde abia găsia destul loc spre a-și așeza piciorul, având în dreapta muntele ce se înălța ca un zid deasupra capului său, și, la stânga, o prăpastie fioroasă, în fundul căreia se zărea șerpuint Bistrița, mică ca o cordea. Cu cât înainta, cu atât coasta devenea mai repede și mai obositoare. Cărrarea se strâmta din ce în ce mai mult, și pe unele locuri dispărea cu totul.

Era în luna lui August.

Aerul răcoros, plin de mirezme, ce se ridica din sânul codrilor, îi străbătea adânc în piept, și ochii săi alergau rătăcind din loc în loc, privind când figurile ciudate ale stâncilor, când cursul impleticit al Bistriței, când șesurile întinse și aurite ce se zăreau, dincolo de munți, la marginea orizontului.

Trei oare și jumătate Costin urcase mereu la deal și căldura soarelui începuse a-i acoperi fruntea de sudoare.

— Domnule! îi zise călăuzul desfăcându-și traista cu

merinde, te văd cam ostenit: gustă ceva din vinul ista să mai prinzi la putere și să ne grăbim pasul, ca nu cumva să fim siliți să dormim la Pietrele Dornei cu liliicii și stafiile.

— Ce, sunt stafii pe acolo?

— Hei! ba ce! Acolo nu-i loc curat; ci-că în toată noaptea se preumblă pe vârful Rarăului umbra Domniței, care a botezat stâncile cu numele ei.

— Ai văzut-o vreodată?

— Să mă ferească sfântul.

— Și ce Domniță era aceea?

— Da mai știu eu, domnule! Se povestește din părinți că, gonită de Turci, ea s'a urcat pe Rarău și a îngropat sub stânci toate odoarele țării. De aceea se vede uneori acolo în miez de noapte o pară de foc galbenă eșind din pământ. Când ai plecat dela câmp n'ai venit aici pe valea pârâului *Suha*?

— Ba da!

— Apoi n'ai trecut printr'un sătuleț, care se cheamă *Tabăra*? ¹⁾.

— Am trecut!

— Ei bine, acolo se spune că s'a oprit tabăra turcească ce gonia pe Domnița și deaceia satul a rămas cu numele de Tabăra. Apoi mai sus, tot pe *Suha*, nu ai întâlnit un alt sat care se numește *Iesle*?

— Am întâlnit.

— Acolo ci-că erau ieslele călărimii Domniței care fugea de oastea păgânilor. Dar să mergem, domnule, că e târziu și n'am gust să fac la noapte cunoștință cu stima comorii.

— Știi una, zise Costin surâzând, dacă am rămâne astă noapte acolo sus la Pietrele Doamnei să vedem și noi para cea galbenă și umbra Domniței?

1) Tabăra și Ieslele sunt două sate în drumul ce merge dela Mălin spre Dorna.

— Ba zău, răspuse călăuzul, jumătate serios, jumătate în glumă, ți-ar trece prin minte să faci una ca asta?

.

După alte două oare de suiș, ei ajunseră pe vârful Rarăului, unde Domnița își îngropase comorile. În acest timp un fum alb și umed începu a se ridica din fundul văilor și în curând împodobi toți munții cu un vâl argintiu, din care răsăreau, ca niște verzi insule, numai culmile lor. Costin, care de pe înălțimea muntelui vedea la picioarele sale întinzându-se acest ocean de aburi deasupra căruia razele soarelui scânteiau cu mii de culori, nu-și putu stăpâni mirarea.

— A! cât e de frumos! strigă el.

— E frumos! nu-i vorbă zise călăuzul, dar, nu prea îndemânos. Ce dracul, adause el după o pauză, uitându-se cam cu îngrijire la cer, de câte ori mă urc la afurisitele astea de pietre trebuie să mi se întâmple ceva.

— Ce ți s'a întâmplat?

— Intr'un rând mi-a luat dracul pălăria din cap și-a aruncat-o în râpă; în alt rând mi-am sclintit un picior, și acum o să ne prindă furtuna.

— Unde vezi furtuna?

— Ia uită-te colo hăt departe spre dealul Măgurii.

— Ei bine?

— Nu vezi nourul cel negru cum vine ca un balaur peste noi? Vai de oasele noastre dacă n'om da dos undeva; o să ne ducem după pălărie!

Ei se găseau acum lângă stâncile uriașe numite Pietrele Doamnei. Se zice că Rarăul, cât e de mare, geme purtând pe spinare povoara lor. Mâncate de șiroaie, brăzdate de fulgere, ele se desfac pe unele locuri în adâncimi întunecoase în sânul cărora s'aude, din când în când strecurându-se picăturile de apă ce isvorăsc din umezeala nourilor.

Costin privia cu sfială la stâncile ce-l apăsau prin mă-

reția lor, și iată că i se opriră ochii pe un soi de vizunie care se deschidea firoasă la picioarele stâncilor și mergea adânc în pământ.

— Ce este aceasta? întrebă Costin pe călăuz.

— Astă groapă n'are fund; se zice că merge până la măruntaele pământului. Ea nu de mult s'a ivit, și într'insa locuște stafia muntelui. Dar pentru Dumnezeu, domnule, să nu pierdem vremea! Furtuna ne grămădește din urmă și dacă nu vrei să te dai hrană corbilor, haide iute în vale; cunosc un loc unde ne putem adăposti.

În adevăr, munții luase o înfățișare posomorită. Vălul cel întins de neguri se desfăcu în nenumărate pâlcuri care, mânate de vânt, rătăceau și se încrucișau în văzduh, întocmai ca niște legiuni ce se pregătesc de luptă. Turmele împrăștiate pe plaiuri, simțind apropierea furtunii, alergau să caute adăpost și tălăncile lor sunau fioros prin freamătul codrului. Tunetul începu să clocotească în văi.

— O să mă jur să nu mai calc pe aici, murmură călăuzul, ia sama unde pui piciorul... Ține-te de mine și nu te prea uita în jos... Bine-mi spunea tata că nu-i loc curat aici.

Costin, simțind pericolul, își grăbia pașii cât putea, spre a ajunge mai curând la locul de scăpare. Fulgerele îi sclipeau pe dinaintea ochilor, și nourii spărgându-se într'un șuvoiu de ploaie, umflară într'o clipă toate pâraele cari, în cursul lor turbat, luau cu sine pământ și pietre și le rostogoleau la vale.

Dela un loc, Costin nu mai putu face nici un pas înainte. Cararea era ruptă în două. O râpă înfricoșată sta deschisă, înaintea sa, prin care era cu neputință să treacă spre a ajunge la celălalt capăt de carare. Atunci el se crezu pierdut. Având în față și în stânga râpa, în dreapta zidul, obosit de osteneală, udat până la oase, el se încleștă cu amândouă mâinile de o rădăcină de brad, și se culcă la pământ.

— Fii mai verde, domnișorule, nu-i vreme să tremurăm de frică. Ducă-se pe pustii ne-a tăiat drumul; dar bun e Dumnezeu; de-om trece de aici suntem scăpați.

Și fără a pierde un minut, călăuzul scoase din traistă o funie lungă, legă pe Costin de-a curmezișul trupului și luând celălalt capăt în mână își făcu semnul crucii și apucă de-a dreptul pe peretele muntelui. Intreprinderea sa era din cele mai îndrăznețe. Deasupra sufla furtuna așa de puternic încât ducea păsările de-a roata în aer, și amenința când de când să-l răstoarne în prăpastie; dedesupt pământul nisipos și ud îi luneca sub picioare, și cu toate acestea el se urca mereu, ajutându-se când cu piciorul, când cu brațul, de fiecare ruptură unde putea să se sprijine, de fiecare bolovan, de fiecare creangă până ce în fine ajunse pe coama stâncii. Apoi, răsuflându-se adânc, el începu a atrage cu funia la sine pe tovarășul său din vale.

— Ia seama și nu te teme! strigă el.

Costin văzându-se atunci ridicat în sus în mijlocul unei furtuni care urla a moarte în urechile lui, și sprijinit numai în funie, deasupra unei adâncimi de câteva mii de picioare, pe marginea căreia se legăna întocmai ca limba unui ornic, simți tot sângele amorțindu-i în vine și un vâl negru i se puse pe ochi.

El pierdu cunoștința de sine și nu se trezi din amețală decât mult după ce călăuzul îl ridicase și-l așezase deasupra stâncii.

— Pe cât îmi aduc aminte, zise călăuzul, este aici o peșteră unde ne putem ocroti; apoi uitându-se în dreapta și în stânga: Ha! strigă el cu bucurie, iat-o!...

Atunci ei se coborîră cu încetul în peșteră, unde abia era loc pentru amândoi.

— Deacuma șezi jos și vino-ți în fire, căci prin mare și grea cumpănă am trecut.

— Suntem oare scăpați? întrebă Costin uimit de primejdiile prin care trecuse.

— Scăpați buni teferi! Mulțămeste lui Dumnezeu. Alții au pățit-o mai rău decât noi.

— N'ar fi fost oare mai bine să fi rămas sus la Pietrele Doamnei în vre-o crăpătură undeva, decât să ne coborâm aici?

— Doamne sfinte! Pe semne d-ta tot nu crezi că acolo sălășluște ducă-se pe pustii? La Pietrele Doamnei se încrucisează vânturile din toate părțile și ai fi zburat ca o frunză în văzduh, sau ai fi rămas turtit sub vre-un bolovan cât casa, sau te-ai fi prăbușit în fundul pământului după cum s'a întâmplat lui Simion flăcăul, Dumnezeu să-l ierte, căci la vremi grele ca de-al de aceste tidva Rarăului se clatină ca vârful unui copac.

— Ce fel s'a prăbușit Simion?

— Apoi nu mă întreba, că-mi plânge și acum inima în mine și doar cât l-am sfătuit să nu se potrivească unui cap de muiere! Numai de!... Când se leagă păcatul de om, trebuie să-l tragă. Așa-i pârdașnica asta de dragoste!

— Vra să zice era și o femeie la mijloc.

— Ba bine că nu! Să știi dela mine că oriunde s'ar întâmpla vre-o nenorocire, trebuie să fie amestecată o co-diță de femeie acolo.

Această vorbă făcu pe Costin să suradă. El își uitase spaimetele, de când se afla ascuns sub stâncă, când deodată o detunătură înfricoșată se auzi deasupra capului său.

— Ce este? strigă Costin sărind drept în picioare.

— Nimică!... o fărâmatură de stâncă se duce de-a roata în vale. Ucigă-l crucea le aruncă cu praștia de sus, dar ce risipește ziua, el pune noaptea la loc. De aceea Pietrele Doamnei stau totdeauna întregi. Fii însă liniștit; aicea n'avem grijă, afară numai dacă s'ar risipi muntele întreg, lucru de care ne-a feri Dumnezeu. Vorbiam

adineaorea de Simeon. Ce bunătate de flăcău mai era! Nici c'a mai fost un al doilea pe meleagurile noastre.

„El era fecior de mijlocăș și cam-sărac, dar voinic ca un pui de zmeu și mândru de fermeca toate fetele din sat. El însă își căuta de sărăcia lui și nu se uita la nidi' una dintr'însele; și mări că trăia bine și liniștit! Iată că într'una din zile sosi la biserica din sat un popă dela un târg din vale, care avea o față subțirică și naltă ca o trestie și cu niște ochi adormitori de șerpoaică. O chema Catrina. Fudulă ca toate târgovețele, ea nu visa decât fuste și rochii, cordele și capele, lucruri ce nu erau de obrazul ei și nici că se punea alătura cu vre-o fată de-a noastre.

Să te ferească Dumnezeu de fetele de popă! Ceva ceva de-or fi sprâncenate, nu le mai ajungi cu prăjina la nas. De soi țărănesc și cu gărgăuni de cucoană în cap, ele sunt cum e mai rău, nici țărance, nici cucoane.

Simion, de cum o zări îi căzu curmeziș pe inimă, și mult amar începu să ofteze. Iar fațarnica de fată nici îl primia, nici îl respingea, ci îl ținea mereu în îngăimală, și ca să-l năucească mai tare, uneori îi zâmbea cu noimă, privindul pe sub geană, alte ori se făcea că nici îl vede, încât bietul flăcău cădea tot mai tare în boala dragostii și se usca cum se usucă frunza de vântul toamnei. Ziua el nu mai muncea, noaptea nu mai dormea și lucru mare! El care se lupta în pădure brățiș cu ursul, dinaintea ei nu îndrăznea să zică un cuvânt; de cât unde o întâlnea se uita lung în ochii ei vicleni, și ea, șerpoaica râdea în inimă.

Dacă vre-un bătrân din sat, îi zicea prietenește: „Măi băete, ie-ți de samă, nu te lăsa calcat de un picior de muiere“, el îl privea dușmănește și-i răspundea răstit, crezând că-l sfătuește de rău. Iar celelalte fete suspinau și ziceau: „Pacat de el“!

Din cășlegi și până în Paști el se munci mereu cu pa-

tima, fără să-i mărturiseasca pe față dorul ce-l ardea, când atunci Catrina i se arată mai mult de cât totdeauna dulce ca fagurul de miere. Ea se dete în scrânciob cu dânsul, la joc se puse lângă dânsul, tot strângându-l de mână și spunându-i vorbe prefăcute ce-l umpleau când de frică când de nădejde, astfel încât Simion, neînțelegându-i mrejele și socotind că a venit vremea să-și verse focul inimii o ceru de soție într'un noroc. Inima într'însul se bătea ca vai de el.

— Hei, Simione! îi răspunse Catrina, ai tu destui bani să-mi pui pe cap ștergar de mătăasă și în gât salbă de aur?

— Ba nu!

— Apoi dragă, caută-ți femei de sama ța. Nu m'a învațat tata carte să mă învălesc în catrință și să dorm în așternut de mărăcini.

— Halal! strigă Costin, îmi place astă mândrie la o fată de popă.

— Diavolie femească, domnule! Pe urmă s'a știut ce-a fost pricina. Adică ea era logodită de mai înainte c'un arendaș bogat din vale și nici gândea să iee pe Simion de bărbat.

— O fi și asta, că mari șirete mai sunt femeile.

— Unde pui d-ța mândria Catrinei, când vedea ea că Simion numai la dânsa se uita. Ea voia să fie cea dintâiu în sat, și pentru asta puțin îi păsa ei, că el nemernicul, își va sparge capul. Un om ca dânsul nu însemna nimic când era vorba să umilească pe celelalte fete. Simion însă nu se pricepea la așa lucruri. El ținea a lui una și bună. O iubea și voia să o aibă de soție. Auzind răspunsul ei, el rămase amețit, ca și cum l-ar fi lovit cineva cu o secure în cap. De unde era el să adune atâția bani?... Să muncească îi trebuia viața întreagă; să hoțască, nu-l lăsa cugetul, că era fecior de tată cinstit. Un întuneric i se făcu dinaintea ochilor.

Se vorbea din bătrâni că la Pietrele Doamnei sunt co-

mori îngropate de Domnița care se răsboise cu Turcii, și el, știind aceasta își puse în gând să le sape. Vezi domnule unde te duce pustia asta de dragoste! Ferește-te cât vei putea de dânsa, căci ea mușcă în inima omului cu dinți de câine turbat. He, multe am văzut eu în viața mea, până când am cărunțit.

Așa, într'o bună dimineață, Simion care nu mai știa ce face, își luă hârlețul în spate și se urcă pe Rarău. Păcatul îl păștea din urmă. Nu știa sărmanul c'o să-i rămâie casa văduvă și neamurile cernite, că boii lui au să uite a trage la plug, că ogorul are să i se părăginească, și că, pe urma lui, va plânge tot satul afară de Catrina. Imi aduc aminte că în acea zi câinele lui urlă mult a pustiu.

Aici călăuzul se opri, și o lacrimă i se furișă pe sub geană.

— Să nu râzi, domnule, că eu om bătrân, nu-mi pot stăpâni plânsul; dar vezi d-ta, când se prăpădește, pentru niște minciuni femești, o floare de flăcău ca dânsul, mă doare zău în suflet. El a săpat tocmai în locul unde ai văzut groapa cea fără fund, și pre cât se înțelege i s'a prăbușit deodată pământul sub picioare și l'a înghițit. Trei zile după aceea, un cioban a găsit cojocul lui și-a dat peste afurisita de groapă, care nu mai fusese până atunci. Ce s'a mai fi petrecut sus? Dumnezeu știe; decât părinții noștri povestesc că oricine s'a suit la Pietrele Doamnei, cu gând să sape comorile, înapoi nu s'a mai întors. Trei limbi de foc, se zice, că se ivesc din pământ îndată ce începi a sapa, ș'apoi s'arată stima comorii. Atunci urlete și vaete s'aud în văzduh, și de-i ziuă soarele se întunecă, și de-i noapte, stelele s'ascund și furtunile pornesc din câte-și patru colțuri ale cerului, ș'apoi în praf și în pulbere se prefac oasele nenorocitului ce-a cutezat să atingă odoarele domnești.

Astfel, domnule, s'a prăpădit Simion!

— Dar Catrina ce s'a făcut? întrebă Costin.

— Catrina a murit fată mare, căci arendașul a părăsit-o auzind de moartea lui Simion, iar alt nebun nu s'a mai găsit care să alerge după comori pentru dânsa.

Furtuna încetase. Nu se mai auzea decât foarte slab voacea tunetului, care gemea în loc depărtat. Soarele reapăru vesel dintre nouri, și aburi calzi se ridicau din pământ pe urma torentelor. Ambii călători părăsiră peștera, și după două oare de coboriș, ajunseră în vale, unde se odihniră de ostenele zilei. Costin însă avu în acea noapte un somn neliniștit, căci revăzu prin vis toate prăpăstiile prin care trecuse ziua și toate stafiile despre care îi povestise călăuzul. Ceea ce-i rămase mai puțin în minte, fură sfaturile ce-i dăduse bătrânul său tovarăș, de a se feri de amor. Astfel de sfaturi au totdeauna soarta de a rămâne neascultate.

ASTRONOMUL ȘI DOFTORUL

Vestea despre țara Moldovei mersese odinioară departe, până în țările cele mai departate dela apus. Se zicea cum că grăele rodesc în pământul ei atât de mult, încât oamenii nu dovedesc să le strângă în girezi; că vinul din podgorii curge pârae, încât oamenii, ne mai având ce face cu el, îl uită cu anii în pivniță, până ce putrezesc doagele și cercurile poloboacelor și rămâne vinul în cămeșa lui; că oamenii sunt blajini și primitori, neștiind ce-i cumpăna și măsura în ale traiului, și că la masa fiecăruia este totdeauna loc pentru zece.

„Acolo e de noi!” zise un astronom către un doftor dintr'un oarecare târg departe de la apus.

Astronomul, deși om învățat, se uită de mult timp la cer, însă cerul îndărătnic nu-i trimitea mană ca în vremea lui Moise; iar doftorul, om nu mai puțin învățat, aștepta bolnavii cari nu veneau, nu doar că bolnavi n'ar fi fost, dar pentru că alții mai norocoși în meseria lui îl luase pe dinainte.

Ei se sfătuiră să vie în țara cea mult lăudată a Moldovei, sperând că acolo se vor îmbogăți cu ușurință. Ei merseră deci cum putură, încetul cu încetul, și mai călări, mai pe jos, și mai în căruță, ca oamenii subțiri în pungă, căci pe atunci nu se visa încă de drum de fier, și astfel ajunseră după lung drum și osteneală la hotarul țării.

Era toamnă, pe când, vorba ceea, gospodarii își numără bobocii, iar rândunelele își caută de drum. Nu de-

parte de hotar se vedea un sătulean înecat în fumul ce eșia de prin ursoaice, semn că pretutindenii fierbeau oalele la foc, căci era în spre sară, pe când oamenii se pregătesc de ale mâncării și odihnei. Călătorii intrară în cea dintâi casă din marginea satului, unde locuia Niță Blehan. Niță îi primi după obicei cu inima deschisă și fără să-i întrebe cine sunt și de unde vin. Femeia lui priveghea oalele la foc, și cinci copii în jurul ei, hârjonindu-se între dânșii, trăgeau din vreme în vreme cu ochii la străchinile de pe masă.

Masa, așezată în mijlocul odăii, era joasă, pe trei picioare și pe dânsa fumega o cogemite mămăligă, mai mare decât pălăria astronomului, încunjurată de trei strachini: una cu slănină, alta cu varză și a trei cu ardei. Femeia așeză apoi pe masă oala de la foc, în care pregătise un minunat borș de fasole amestecat cu ceapă, al cărui abur îmbăta mirosul nerăbdătorilor copii.

— Poftim la masă! zise Niță străinilor, ce stăteau la o parte privind cu curiozitate prânzul țărănesc.

Astronomul făcu o mișcare pentru a se apropia de masă, dar doftorul îl opri de poala surtucului în loc.

— Foarte mulțumim, răspuse acesta; suntem sătui, chiar odinioară am mâncat.

Românul niciodată nu respinge străinul dela masa lui, dar nici nu are obiceiul să-l poftască de două ori. Astfel Niță, fără ai îndemna mai mult, se puse cu familia roată împrejurul mesei și, cât ai bate din palme, mămăliga cea mare se făcu nevăzută și împreună cu dânsa borșul, slăcina și celelalte; iar doftorul se uita la dânșii cu ochii plini de mirare și se afla într'o mare neliniște.

— Ii vezi? șopti el astronomului la ureche, toți au să moară la noapte.

— Cum se poate!

— Iți jur pe diploma mea de doftor. — Ei s'au îndopat cu atâtea mâncări grele și nemistuitoare, încât punga sto-

mahului lor umflându-se peste măsură, are să producă sau o „paralizie“ a creierilor, complicată cu „intoxicație“ de sânge, sau o „hipertrofie“ a inimii; și una și alta sunt boale grabnice și fără leac.

— Așa trebuie să fie, negreșit... d-ta ești doftor și le știi acestea, răspunse astronomul plecându-și capul.

— Ascultă-mă, urmă doftorul; să nu cumva să ne culcăm cu dânșii în odae în astă noapte, căci mâne dimineată o să fim învinovați că i-am otrăvit.

— Bine zici.

Niță după ce mântui de ospătat, își șterse mustețile și-și aprinse luleaua, cu aerul mulțămuit al omului ce și-a indestulat pofta mâncării.

— Nevastă, zise el, pregătește așternutul pentru mușafiri: d-nealor sunt osteniți și vor voi să se odihnească.

— Foarte mulțămim! răspunse din nou doftorul. Noi ne vom culca afară pe prispă, căci suntem siliți să plecăm de cu noapte și nu voim să vă stricăm somnul la pornirea noastră!

— Nu vă sfătuesc să vă culcați afară, băgă de samă Niță. Am semne că la noapte o să vremuească, o să fie furtună cu ploae și ninsoare.

— Auzi? zise doftorul către astronom.

— Ba că chiar! Eu n'am să știu de va fi vreme bună sau rea?... Doar au trecut „equinoxele“ toamnei și putem zice că suntem în calea „orbitei“ aproape de „perihelie“, astfel că după „paralaxa“ soarelui nu se poate că în astă sară să fie vremea rea.

— Așa trebuie să fie, negreșit. D-neata ești astronom și le știi acestea, răspunse doftorul, plecându-și capul la rândul său.

Ei se culcară deci afară. Vremea era bună de cu sară; stelele clipeau nenumărate pe ceriu; dar într'un târziu, pe la cântatul cucoșului, se stârni deodată un vânt de crivăț căpușit cu lapoviță, încât învățații călători se treziră din

somn degerați ca vai de ei. În zadar se înveleau ei cu mantalele, prin cari ploaia străbătea drept dragul; în zadar se adăposteau sub streșină, în dosul casei, după poiată, vântul îi învăluia din toate părțile și-i ardea la inimă.

— Să batem la ușă să ne deschidă, căci o să pierim afară, zise astronomul.

— Dar cine dracu ne va deschide, răspuse doftorul, nu știi că ei sunt morți înlăuntru?

— Ai dreptate, nu mă gândisem la aceasta.

Dar iată că un sgomot neașteptat se aude înlăuntru casei; ușa scârție în țâțâni, se deschide, și Niță în cămeșă, cu capul gol și desculț, se înfățișează străinilor cari se uitau la dânsul speriați ca la ducă-se pe pustii.

— Intrați în casă, zise el, nu v'am spus că o să vre-muiască? de ce nu m'ați ascultat?

— Se vede că boala încă n'a făcut criza, gândi în sine doftorul.

Ei intrară înlăuntru, se încălziră, adormiră și a doua zi deșteptându-se, văzură cu mirare pe toți buni sănătoși; femeia pregătea mâncare la foc, copiii zburdau veselii prin casă, iar Niță ședeà liniștit pe laiță cu luleaua între dinți.

— Buna dimineața; așa-i că tot e mai bine în casă de cât afară?

— Așa este, răspuse doftorul, dar ia spune-mi, mă rog, totdeauna ospătezi d-ta mâncări de acelea ce am văzut eri pe masă?

— Totdeauna, căci nu avem de altele.

— Și n'ai fost bolnav niciodată.

— Ba da, odată mi-aduc aminte că mi-am răsucit un picior venind cu carul din pădure; însă moș Trohin mi l-a tras la roată și mi l-a îndreptat. Altă dată m'a durut o măsea, pe care mi-a scos-o fierarul cu cleștele. Apoi

mai am câteodată vătămătură, știi vătămătura care o are tot omul, dar aceea nu-i boală la noi.

— Doftorii dela spișerie n'ai luat nici-odată?

— Spișerie?... Să mă ferească Dumnezeu! Doar nu mi s'a urit cu zilele. Spișeria mea e cuptorul. Când m'apucă vătămătura, beau un pahar cu rachiu și mă culc pe cuptor și după ce mă încălzesc bine pe o parte, apoi mă întorc de mă încălzesc pe cealaltă parte, și a doua zi dimineață mă scol teafăr ca d'intăi.

— Ciudat! zise doftorul cu un aer gânditor.

Apoi astronomul, apropiindu-se de Niță, îl întrebă la rândul lui:

— Ia spune-mi, mă rog, de unde ai știut că o să se strice vremea astă noapte?

— Iacă vorbă!... Ori cine hrănește un porc în poiată, trebuie s'o știe aceasta.

— Ce fel?

— Apoi da!... La noi e cunoscut că mascurul, când vine dela câmp cu un pai în gură, vremea o să se schimbe în furtună. Aceasta o știm din buni și străbuni și niciodată nu ne-am înșelat.

— Ciudat!... adause astronomul.

Apoi, după ce cugetă câtva timp, se întoarce către tovarășul său și-i zise:

— Frate! Știi ce?... să nu mergem mai departe că ne pierdem vremea. Intr'o țară unde cuptorul ține loc de spișerie, și mascurii știu mai mult decât astronomii, n'avem ce căuta.

— Ai dreptate! răspunse celalalt.

Astfel învățații călători, cari veniseră așa de departe spre a se îmbogăți în Moldova, se întoarseră dela hotar.

DIN TIMPURILE „UNIREI“

Nu am intențiunea să fac o descriere istorică amănunțită a tuturor împrejurărilor prin care a trecut țara cu ocaziunea luptelor pentru Unire. Mi-ar trebui volume pentru aceasta și îmi lipsește în mare parte și materialul trebuitor.

Vroesc numai să reculeg amintirile mele personale, despre unele fapte întâmplate sub ochii mei, la o vristă când impresiunile se întipăresc în memorie ca pe ceara fierbinte, pentru a nu se mai șterge.

Am ajuns aproape la capătul cărării.

Când mă uit îndărăt la calea ce am străbătut și la atâta amar de vreme rămasă în urmă, ruptă din existența mea, simt o tainică emoțiune văzând marea prefacere ce a luat țara în acest restimp. În cincizeci de ani ce par mulți în viața unui om, dar cari nu sunt decât un fulger sclipitor în viața unui popor, toate s'au schimbat din temelie.

Am avut norocul să trăesc în această epocă de transformare și să văd aceia ce nimeni în viitor n'o să mai vază. Să văd două țări surori vasale Turciei, aproape barbare, urgisite, umilite închegându-se într'un stat unic independent, înălțat la rangul de regat.

Să văd apoi țara noastră desvoltându-se, civilizându-se ca prin farmec și luându-și un loc de cinste între popoarele culte ale Europei.

De unde mulți dintre cei ce viețuim astăzi am apucat o stare de lucruri așa de înapoiată, că nu era un singur

chilometru de șosea, afară de acele puține făcute de Mihai Sturdza pe la moșiile sale, un singur pod pe apele curgătoare, o singură școală rurală, o singură fabrică, vedem astăzi țara înzestrată cu șosele, drumuri de fer, telegraf, telefoane, școli, căzărmi, spitaluri, fabrici, în fine cu tot aparatul de civilizațiune pe care alte țări nu l'a putut avea de cât după o muncă de sute de ani, și cu prețul a multe revoluțiuni și vărsări de sânge.

De unde țara noastră era într'un timp nu tocmai depărtat cutrierată de horde străine și bande de haiduci a căror nume ajunsese legendar, de unde pentru siguranța publică nu era de cât o ceată de paștari plătiți mai mult pentru paza Domnului de cât a țării, iar artileria noastră se mărginea în două tunuri, unul la Iași și altul la Galați; de unde noi cei mai bătrâni am apucat timpuri pe când nu se dădea o funcțiune, un decret de boerie, un hrisov, o hotărâre judecătorească fără tradiționalul rușfert care intrase adânc în moravuri, astăzi avem în capul României moderne un Rege model de înțelepciune și virtute, o armată puternică care și-a făcut probele pe câmpul de bătae, o magistratură instruită și cinstită, o administrațiune regulată care dacă prezintă încă neajunsuri se vor îndrepta negreșit, căci mult a fost și puțin a mai rămas de făcut; astăzi putem constata cu mândrie că nivelul moral și intelectual al țării este incomparabil mai ridicat; astăzi, simțimântul de patrie, odinioară stins prin veacuri de restriște a incolțit din nou în inima poporului și a deșteptat în fie care conștiința, că a devenit cetățean liber într'un stat liber și de sine stătător.

Acest avânt urieș spre progres s'a accentuat cu deosebire de la 1857 încoace când a început să se agite ideia Unirei.

Simt dar o mare plăcere să revin un moment asupra acestor fapte petrecute, precum am zis sub ochii mei și

cari au schimbat fața țării într'un timp relativ așa de scurt.

Eram un băetan abia eșit din școli și cu musteața nu tocmai bine răsărită, când fui numit membru la tribunalul de Suceava în timpul scurtei căimăcănii a lui Theodor Balș. Se știe că după moartea lui Balș, Poarta a numit caimacan în Moldova pe principele Neculai Conache Vogoridi.

În Folticeni, orașul meu natal, era pe vremea aceia o generațiune întreagă de tineri excepțional de numeroasă, compusă câte din doi și trei frați și anume: frații Morțun, Forăscu, Botez, Singurof, Razu, Pleșescu, Stamate, Vasescu, Ghițescu, Gane, Macărescu, Romano, etc. toți în număr de aproape 40, uniți prin strânse legături din copilărie și care îmbrătoșasem cu entusiasm ideia mare și mântuitoare a Unirii.

Toți eram gata să facem orice jertfe cu averea și persoana noastră pentru realizarea acestui ideal care ni se înfătoșa ca un soare luminos pe cerul patriei noastre.

O! Doamne! Ce sus erau atunci inimile tuturor; cu ce foc, cu ce curaj, cu ce abnegațiune lucra fie care pentru marele scop de regenerare a neamului românesc.

Era o suflare puternică de reînviere care trecea peste țară și căreia nici un obstacol din lume n'ar fi putut să-i pue stavili.

Și totuși biruința nu era de loc sigură, căci aveam dușmani strașnici atât în afară cât și în lăuntru cari ne stăteau în cale. În afară erau trei mari împărății vecine, Austria, Rusia și Turcia cari nu vedeau cu ochi buni, curentul unionist de la noi. Apoi ne mai împotrivea și Anglia care deși mai depărtată dar tot atât de influentă, era dominată de principiul integrității imperiului Otoman, și căuta prin urmare să împiedice orice mișcare ar fi fost de natură, să atingă această integritate.

Iar în lăuntru, aveam în contra noastră bătrâna clasă

privilegiată, compusă mai mult din odrasle de la Fanar, clasă refractară la orice progres, neaccesibilă la orice idee nobilă și patriotică. Ei ne numeau pe noi *pantolonari*, *bon-juriști*, și căutau să ne convingă cu argumente ca de-al de aceste:

— Știți, voi ce vă așteaptă dacă nebuniile voastre se vor împlini? O să se desființeze rangurile de boeri, o să vă iee la oaste, o să plătiți bir!

Noțiunea egalității cetățenești nu intra de loc în mintea lor; iar țara era predestinată, după dănișii să fie în veci supusă sau Rușilor sau Turcilor.

Asemenea oameni cu asemenea idei nu ne puteau opune piedici serioase dacă n'ar fi fost sprijiniți din afară.

Centrele noastre de întrunire și consfătuire erau în Iași, la repositul Mihalache Cantacuzin Pașcan în casele căruia s'a subscris actul solemn al Unirei, iar în județul Suceava la monastirea Slatina unde era egumen repositul Calinic Miclescu ales în urmă Mitropolit Primat al României. În fruntea comitetelor de acțiune din toată Moldova erau: Mihai Cogălniceanu, Anastasie Panu, Dimitrie Ralet, Dimitrie A. Sturdza, Vasile Mălinescu, Costache Negri, Alecu Cuza, Lascar Catargi, Petru Mavrogheni, Costache Hurmuzache, Manolach Costache E-pureanu etc. oameni vrednici, de mână întâi cari au ajuns mai curând sau mai târziu la cele mai înalte trepte ale țării, și dintre care o mare parte plătisă cu exilul generoaselor lor aspirațiuni.

În județul Suceava ne întruneam noi regulat tinerii cel puțin odată pe săptămână la Slatina sub prezidenția lui Calinic Miclescu unde combinam toate planurile de luptă, dresam procesele-verbale de rezultatele obținute, întrețineam corespondența cu celelalte comitete și unde din vreme în vreme, făceam și câte un chef stropit cu vin de cel vechiu din pivnițele monastirei. Imi aduc aminte că la

una din acele petreceri la care se cinstea pentru unire cu paharele pline, un amic al nostru Manolache Morțun, care se greșise se vede cu un pahar prea mult, zicea: „că cele patru puncte ale divanului ad-hoc sunt punctele cardinale ale universului“; iar Neculai Verdeanu care de asemenea se cam întrecuse cu șaga ne apostrofa mereu cu cuvintele:

— Fraților!... Eu nu sunt beat de vin, sunt beat de amor de patrie!

Astfel și la chef și la treabă, și la voz și la nevoie grija țării domina totul. Și doar nimene dintre noi nu avea în vedere foloase personale. Din contra, toți știam de mai înainte, sacrificiile ce eram chemați a face odată cu realizarea Unirii; toți știam că interesele noastre materiale aveau să fie întru cât-va sdruncinate prin strămutarea capitalei din Iași, și cu toate aceste dorința mare a constituirii statului român ne stăpânea întru atâta, încât nici unul dintre noi nu se gândea să-și calculeze pagubele, căci dinaintea ochilor fiecăruia, strălucea de astădată un țel pe care cei mai mari Domni din epoca eroică a țărilor dunărene au încercat în zadar să-l atingă.

Acest simțimânt de abnegațiune și dragoste de țară care se manifesta cu așa tărie în toată suflarea românească, nu are exemplu în trecutul nostru. — Sunt curente de înălțare de inimă în viața popoarelor, care le fac capabile de orice jertfe, și care se pot asemăna cu acele momente când omul la vârsta tinereței, și-ar da bucuros ultima picătură de sânge, pentru ființa ce iubește.

Eram și noi ca popor în acea vrâstă binecuvântată a tinereții deschisă tuturor pornirilor generoase. Fericit cine a apucat acele timpuri!

Viața omului e așa de scurtă și mai totdeauna așa de deșartă, sau plină de decepțiuni, încât cine a trăit în acea perioadă de prodigioasă mișcare națională și i-a văzut roadele, poate zice, că a trăit două vieți.

II.

Eram în miezul iernei cu câteva zile înainte de Sft. Neculai. Mare chef între tinerii noștri de la Folticeni. Cei mai mulți primiserăm prin poștă pe ne așteptate decrete de boerii dela caimacanul Vogoride. Eram căftăniși fiecare după aprecierile bine voitoare ale Luminăției sale cu rangurile de căminari, comis, spatar, ban, agă, etc.

În dispozițiunea de spirit în care eram noi atunci, e lesne de înțeles ce haz am făcut de această maritimie intenționată a Caimacanului. Toți eram de părere la început să-i întoarcem imediat decretele, dar am amânat lucrul de Sft. Neculai pentru când ne-am hotărît să-i exprimăm mulțămirile noastre într'un mod mai drastic.

Intru adevăr părintele meu deși bătrân dar om vesel și primitor, mă însărcină să invit la masă de Sft. Neculai, pe toți prietenii mei din oraș. Imi aduc aminte că atunci cu ocaziunea acelu banchet, am scris eu însumi invitațiunile cu litere chirilice încălecate unele peste altele, după moda veche punând în fruntea fiecărei scrisori următoarea adresă:

Onorat d-sale boerului... Mare Agă sau Mare Ban, sau Mare Spatar, după rangul fiecăruia; singura dată când am uzat de titlurile cu care Vogoride sperase să ne cumpere.

Iar la masă să dea Dumnezeu bine! Numai răs și chef; și nici că se putea să fie altfel când eram vre-o 40 de ștengari, toți unul și unul, tineri, sănătoși, veseli, la adăpost de grija zilei de mâni și toți însuflețiți de focul pe care Vogoride cercă să-l înădușe cu pergamente.

— Bine te-am găsit bre comis!

— Să trăești chir paharnice!

— La mulți ani arhon spatar!

— Și cu bine cilibi aga!

erau toasturile care se încrucișau într'una întovărășite de cele mai pipărate glume la adresa căftănitorului nostru.

Afară luminație, focuri bengale, muzici, transparente cu portretul lui Vogoride și norod de nu puteai resbate cu sufletul. În dricul entuziasmului de comandă ce se manifesta pe strade, eșirăm și noi de la banchet, numai buni pentru asemenea demonstrațiuni, și ne îndreptarăm spre primărie, unde pe un cogemite transparent luminat se vedea zugrăvită o caricatură omenească sub care era scris cu litere roșii: „Trăească Excelența Sa Caimacanul Neculai Vogoride.

Ura!... Strigarăm noi din răspuțeri, și deodată zece, douăzeci, treizeci de pietre fură aruncate asupra transparentului și-l rupse de sus până jos.

— Jos Grecoteiul!

— Jos maslinarul!

— Jos capra răioasă!

Și o nouă ploaie de pietre, distruse transparentul cu desăvârșire, de nu mai rămase nici un petic din el. Iar publicul, în loc să iee partea Grecoteiului, făcu imediat cauză comună cu noi și prinse să strige:

Musical!... Hora Unirei!... Atunci tarafurile de lăutari, cari în atâtea rânduri și-au văzut scripcele și cobzele lor umplute cu sorocoveții și irmilicii noștri, întonară în aplauzele frenetice ale publicului întreg. Hora Unirei, vestita horă a lui Alexandri, care era cântecul înălțător, hrana noastră sufletească de toate zilele.

Atunci toată lumea care se află în fața dărămăturilor transparentului, se prinse de mână într'o horă strașnică, uriașă, cum nu se mai văzuse în orașul nostru, în care oameni de toate vrăstele, de toate treptele sociale, jucău cu o furie nebună și în acelaș timp cântau în cor:

Hai să dăm mâna cu mâna
Cei cu inima română
S'nvărtim hora frăției
Pe pământul României,

Unde-i unul nu-i putere
 La nevoi și la durere
 Unde-s doi puterea crește
 Și dușmanul nu sporește.

O! cine ar putea să descrie entuziasmul fără seamăn ce mișca acea sumedenie de oameni care își vânturau căciulele în aer, frământau pământul cu călcăile și cântau de răsuna văzduhul.

Erau valurile poporului cari întocmai ca un șuvoi ce a rupt stavilile, nu mai întâmpină piedici.

În fața acestei priveriști impunătoare, oamenii poliției rămaseră încremeniți. Unde ar fi îndrăznit ei să ne atace sau măcar să ne zică un cuvânt, căci praf și pulbere s'ar fi ales de dănșii.

Astfel nesupărați de nimeni, după o oară de joc nebun, puturăm să ne ducem cu toții pe la casele noastre bucuroși de izbânda făcută, și fiind siguri că Caimacanul Vogoride va fi fericit când va auzi în ce mod i-am adresat mulțămirile noastre de ziua-i onomastică pentru boeriile cu care ne căftănise.

A doua zi pe la oarele 11 dimineața când mă pregăteam să merg la tribunal fui întâmpinat de aprodul care îmi remise o hârtie.

Eram destituit din funcțiunea de membru a tribunalului Suceava.

Am fost în viața mea, fără să solicit și fără să doresc, chemat la funcțiuni și onoruri înalte pe care poate nici le-am meritat. Ei bine, n'am simțit niciodată o mai mare mulțămire sufletească ca cea din ziua destituirei mele din prima funcțiune ce ocupasem.

Eram acuma om complet; îmi plătisem tributul de jertfă pentru țară; îmi câștigasem pintenii ca și când ași fi fost într'o bătălie, din care a-și fi eșit cu cinste, rănit și decorat.

Imediat se răspândi vestea destituirei mele și toți prie-

tenii și partizanii politici veniră să mă felicite de marea onoare ce mi se făcuse. A doua zi sara, se dădu un bal în casele reposatului Alecu Forescu unde toți invitații mă serbătoriră ca pe un erou al zilei. Mărturisesc că eram foarte simțitor la cuvintele lor măgulitoare, mai ales la ale doamnelor cari jucau un rol activ în mișcarea noastră națională. Una mai cu samă, căci totdeauna trebuie să fie una care să aibă o înrăurire mai hotărâtoare, ne stimula și ne încălzia inima cu farmecul cuvintelor și al ochilor ei.

Ei! sunt mulți ani de când frumoasa femeie a trecut hotarul vieții pământești, dar chipul ei mi-a rămas și acum în minte ca o plăcută vedenie din zorile tinerețelor mele.

Acum eram deslegat de orice rezervă față cu Greco-teiul și hotărît pe luptă până în pânzele albe. Dar n'avurăm noi nevoe cei din Suceava de luptă așa de aprigă, căci conducătorii noștri din Iași, izbutiră să pue mâna pe corespondența lui Vogoride, doveditoare de fraudele comise cu ocazia alegerilor pentru Divanul ad-hoc, și obținură de la puterile subscriitoare tratatului de Paris casarea acelor alegeri.

Țara puse acum în pozițiune de a se pronunța liber, trimese la al doilea alegere în Divanul ad-hoc, numai deputați unioniști cari votară cele patru memorabile, puncte ce rezumau dorințele țarei:

1. Unirea Principatelor.
2. Autonomia și neutralitatea garantată de puteri
3. Domn străin ereditar.
4. Guvern constituțional, reprezentativ.

Cu toate aceste nu fără greutate se făcură în județul Suceava al doilea alegeri; căci avurăm în contra noastră pe șeful separatiștilor, reposatul Neculai Istrati care era proprietar mare în județul nostru și în măsură de a lupta cu oarecare sorți de izbândă. Curentul însă unionist era

aşa de puternic, încât în cele din urmă Istrati nici nu îndrăzni să vie la vot, iar din urne eşiră în toate colegiile cu majorităţi enorme:

Iorgu Varnav Liteanu

Alecu Botez Forescu

Costache Morţun

Dimitrie Grigoriu Vasescu şi

Toader sin Pavel deputat sătean din Rădăşeni.

Alte petreceri, alte baluri pentru a serbători marea izbândă în alegeri.

Hora unirei se cânta şi se juca în toate respintele; versurile lui Alexandri erau până şi în gura copiilor; jurnalul unionist *Steaua Dunărei*, redactat de Mihail Cogălniceanu şi Vasile Mălinescu scris într'o limbă cu un foc şi cu o putere de argumentare cum nu mai fusese jurnal românesc scris până atunci, era evanghelia care ne inspira în toate zilele şi întreţinea căldura entuziasmului nostru.

Căci soarta cea bună a ţării a vroit ca în împrejurări aşa de grele să avem şi oameni trebuitori pentru a ne cârmui barca şi a o aduce la liman.

III.

Divanul ad-hoc, îşi isprăvisese chemarea prin votarea celor patru puncte ale dorinţelor ţării, şi în virtutea convenţiunii de la Paris din 7 August 1859 o altă cameră urma să fie convocată pentru alegerea Domnului.

Caimacanul Vogoride revocat de Inalta Poartă a fost înlocuit prin o locotenenţă domnească de trei, după prescripţiunile regulamentului organic, compusă din Ştefan Catargiu fost ministru de interne, Anastasie Panu fost locoţiitor de ministru dreptăţii şi Vasile Sturdza fost preşedinte divanului domnesc sub ultima domnie a lui Grigorie Ghica.

O nouă perioadă electorală se deschidea deci tot atât de vie, tot atât de hotărâtoare pentru soarta Moldovei, căci candidații la domnie se iviseră în număr considerabil între care cei mai în vază erau fostul Domn Mihail Sturdza și fiul său Prințul Grigore Sturdza.

Lupta între tată și fiu de la scaunul domniei, din cauza condițiunilor nenaturale în care se prezenta, s'a întors în folosul țarei, căci curentul opiniunii publice s'a îndreptat de la sine spre partidul național unionist care în campania electorală de atunci a învins cu o puternică majoritate.

Mai figurau între candidați: Lascar Catargi, Petru Mavrogheni și Costache Negri înconjurați fiecare de un număr de amici personali și politici, iar Vasile Alexandri a fost pus înainte de alții fără ca el însuși să aspire la domnie.

Il vedeam des pe Alexandri în casele unchiului meu Dimitrie Văsescu unde se adunau mulți deputați tineri spre a consfătui asupra viitoarei alegeri de Domn.

Parcă-l aud și astăzi apărându-se de această mare onoare cu verva sa poetică cunoscută, zicând că el nu-i făcut din lutul din care se fac Domnii. Că el nu înțelege să fie robul etichetei, să nu poată face un pas fără să-i bată darabana la urechie; să fie toată viața prizonier în propriul său palat, condamnat, să trăiască fără rude, fără prieteni, fără libertate, într'o atmosferă de intrigi și de lingușiri; că pentru nimic în lume el nu va preferi aerul apăsător și otrăvit al curței domnești, aerului liber și limpede de la țară unde poate duce viața fără programe, unde ca supuși are un întreg popor de vietăți ce nu-i cer slujbe.

Ascultam aceste cuvinte ale lui rostite cu accentul sincerității, și mi se părea omul acesta atât de sus pus pe scara lumii de oarece desprețuia o domnie, încât în ochii mei lua proporțiile unei ființi extraordinare, supra umane.

O da! Era fără îndoială atunci cel mai mare om al

Moldovei. Poet tânăr, recunoscut și sărbătorit de toți, el desgropase limba noastră de sub dărămăturile trecutului, i-a redat frumusețea ei originară și a adus-o la cinste într'o lume care uitase s'o vorbească; el a fost cel dintâi care a înduioșat inimile noastre prin versul lui dulce și limpede curgător ca izvorul de la munte; el simboliza într'un cuvânt întreg neamul nostru cu suferințele, cu lacrimile lui din trecut, cu dorul și aspirațiunile lui spre viitor. El de-ar fi vroit, să alegea Domn.

Și ce bine a făcut că a rămas poet.

Domnia peste oameni era să-i răpească domnia peste lumea visurilor omenști.

El retrăgându-se, toate voturile lui au rămas răslețe. Atunci un număr de deputați, Alecu Grigoriu Vasăscu, Neculai Pisoschi, Panaite Cazimir, neștiind încotro să se orienteze, deoarece ei doreau să aleagă un domn care să nu fie tocmai din așa numita aristocrație de pe vremea aceia, puse înainte numele Colonelului Alecu Cuza fără vre-o șansă de reușită și fără să-l fi consultat macar.

La o întrunire care a avut loc în sara de 3 Ianuarie 1859 la *Elefant*, așa era supranumit cabinetul de istorie naturală din Iași, unde Leon Ghica și Dimitrie Ralet ocupau un apartament, s'a făcut o încercare de alegere pentru a se vedea cine va întruni majoritatea absolută a voturilor cu hotărârea luată de mai înainte că minoritatea să se supue majorității. La primul scrutin Colonelul Alecu Cuza întruni o slabă minoritate compusă din deputații care luaseră inițiativa alegerii lui și alți câțiva dintre partizanii răsleți a lui Alexandri; iar celelalte voturi se împărțiră între Lascăr Catargi, Petru Mavrogheni și Costache Negri. La al doilea scrutin renunțând Costache Negri, Colonelul Alecu Cuza întruni majoritatea absolută a voturilor.

Imediat se încheie un proces verbal de rezultatul acestei alegeri pe care îl iscăliară toți deputații prezenți, cu an-

gajament solemn ca în ziua de alegere fixată pentru 5 Ianuarie să voteze toți pentru Alecu Cuza, așa că înălțarea lui la scaunul domniei era acum asigurată. De notat e că Alecu Cuza care nu se gândea la una ca aceasta, nici a fost de față la operațiunile acestei alegeri pregătitoare. El dormea liniștit în apartamentul său din casele reposatului meu socru Pavel Stoianovici când i se aduse marea veste. Pe soția lui Doamna Elena Cuza o năpădiră lacrimile, iar el rămase uimit părăndu-i-se că face un vis. Intr'adevăr era un vis și cel mai frumos ce poate un om să-l facă în viața lui; să se culce simplu cetățean și să se deștepte Domn. Dar împreună cu el, întreg poporul făcea un vis, pentru ca întâiași dată după sute de ani, el reintra în drepturile sale, de a-și alege Domn din libera sa voință. Lumea așteaptă deci cu frigurile nerăbdărei ziua de 5 Ianuarie spre a-și vedea realizată cea mai scumpă dorință.

În ziua de 5 Ianuarie 1859, zi frumoasă cu soare, tot orașul era în picioare încă de dimineață. Fiecare simțea ca în acea zi are să se petreacă un fapt mare care va lăsa urme adânci în istoria țării noastre.

La ora 11 dimineața, unchiul meu Alecu Grigoriu Văsescu care era secretar la biourul adunării, mă introduse într'una din tribunele publice ale camerei electivă. Rând pe rând veneau deputații, Alecu Cuza viitorul Domn, palid de emoțiune, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alexandri, Manolache Costache Epureanu, Costache Hurmuzache, într'un cuvânt toți aleșii țării cari făceau parte din camera electivă. Mai multe zeci de mii de oameni umpleau tribunele publice, coridoarele și curtea palatului.

La ora 12 se deschide ședința sub președinția Mitropolitului Moldovei și Sucevei Sofronie Miclescu. Se face apelul nominal la care răspund 49 deputați. Înainte de a se proceda la alegerea de Domn. Costache Hurmuzache raportorul comisiunii însărcinată cu redactarea unui proiect

de mulțămire către puterile garante, cetește proiectul care are următoarea cuprindere:

1. „Adunarea electivă a Moldovei rostește a sa adâncă „recunoștința puterilor ce au subscris tractatul de Paris „pentru recunoașterea și garantarea drepturilor Principa- „telor Române înscrise în capitulațiunile lor cu imperiul „Otoman.

2. „Adunarea electivă inaintea lui Dumnezeu și a oa- „menilor declară că: Unirea principatelor într'un singur „stat și sub un principe străin din familiile domnitoare „ale Europei, cerută în unanimitate de adunările ad-hoc, „în memorabilele zile de 7 și 9 Octombrie 1857, a fost, „este și va fi dorința cea mai vie, cea mai aprinsă, cea „mai generală a națiunii române“.

3. „Adunarea electivă în numele țării rostește adâncă „ei părere de rău, că această mare dorință, singura care „împlinită, poate asigura fericirea a cinci milioane de ro- „mâni, nu s'a împlinit; totuși ea prețuește și îmbrățișează „o constituțiune care cuprinde elemente ce țintesc la rea- „lizarea dorințelor unanime și constante ale națiunii“.

Această rezoluțiune se votează în unanimitate minus două abțineri ale d-lor A. Balș și Dimitrie Cornea.

Apoi Mitropolitul Sofronie Miculescu se ridică în picioare în mijlocul unei tăceri așa de adânci, că fiecare nu-și auzea decât inima sa bătându-se, și ținu cu glas mișcat următoarea cuvântare:

„Această adunare merită pentru a fi legislativă se gă- „sește întrunită astăzi numai spre alegerea Domnului țării. „Nu mă îndoesc, iubiții mei compatrioți, ca fiecare din „D-vs, prețuește cât de importantă este această operație „și în cât grad viitorul țării se află legat cu rezul- „tatul ei.

„Mai înainte de a păși la lucrare, eu rog pe milostivul „Dumnezeu ca să ne lumineze și să ne povățuiască spre „a nimeri cu ale noastre voturi pe acela din candidați ca-

„rele mai mult merită încrederea obștească și a cărui le-
 „gături cu țara închizeșluesc mai mult priincioasele cu-
 „getări ale sale către compatrioți. Așa dar fiește-care
 „povățuit de al său cuget, îndeplinească chemarea sa cu
 „depunerea votului pentru această alegere care potrivit cu
 „înțelesul convenției, trebuie neapărat să iee sfârșit în
 „seanța de astăzi“.

După pronunțarea acestor cuvinte Mitropolitul este a-
 clamat de adunare cu un întreit strigăt de: Să trăiască
 Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Apoi după programul admis de mai înainte de camera
 electivă, fiecare deputat este chemat pe rând după ordinul
 alfabetic să depue jurământul și să voteze pe față pentru
 persoana ce voește să o aleagă Domn. Unul câte unul se
 sue deputații la biurou și rostesc cu mâna pe cruce: „Jur
 și Dumnezeu să-mi fie întru ajutor!“ Și iarăși unul câte
 unul se sue din nou la biurou și declară în glas mare:
 „voterez și subscriu pentru Colonelul Alecu Cuza!“

Această declarațiune de vot ei o scriu și o subscriu
 într'un tablou de mai înainte pregătit; iar după terminarea
 votărei președintele constată că Colonelul Alecu Cuza a
 întrunit unanimitatea voturilor afară de unul singur, a
 însuși Colonelul Cuza care s'a abținut.

Atunci Mitropolitul Moldovei ridicându-se din nou în
 picioare și împreună cu el toți deputații și tot publicul
 din tribune, proclamă în numele camerei electivă și a
 poporului, pe colonelul Alecu Cuza de Domn stăpânitor
 țării Moldovei.

Strigătul de entusiasm care izbucni în acele momente
 din piepturile tuturor nu se poate descrie. Aplausele,
 aclamările, uralele, să trăiască Alecu Cuza! Să trăiască
 Camera! zguduiau zidurile palatului. Cu mare greutate
 Mitropolitul putu restabili tăcerea, și atunci alesul țării
 urcă treptele biuroului și depuse jurământul după formula
 următoare:

„Jur în numele prea Sfintei Treimi și în fața țării mele, „că voi păzi cu sfințenie drepturile și interesele patriei, „că voi fi credincios constituției în textul și spiritul ei, că „în toată domnia mă voi priveghea la respectarea legilor „pentru toți și în toate, uitând toată prigonirea și toată „ura, iubind de o potrivă pe cei ce m’au iubit și pe cei „ce m’au urit, neavând înaintea ochilor mei decât binele „și fericirea nației române. Așa Dumnezeu și compatrioții „mei să-mi fie întru ajutor!“

Apoi până a nu se scobori Domnul dela tribună, Mihail Kogălniceanu, privighitoarea Moldovei cum era numit pe atunci, îl întâmpină la scara tribunei și rosti cu voce adânc emoționată următorul discurs:

Măria Ta!

„După o sută cincizeci și patru de ani de umilire și de „gradare națională, Moldova a intrat în vechiul său drept, „conștințit prin capitulațiile sale, dreptul de a-și alege „pe capul său, pre Domnul. Prin înălțarea Ta pe tronul „lui Ștefan cel Mare s’a reinălțat însăși naționalitatea „română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a „voit să împlinească o veche datorie către familia Ta, a „voit să răsplătească sângele strămoșilor Tăi, vărsat pen- „tru libertățile publice.

„Alegându-te pre Tine Domn în țara noastră, noi am „voit să arătăm lumii aceea ce toată țara dorește: la „legi nouă, om nou.

„O Doamne! mare și frumoasă-ți este misiunea! Con- „stituția din 7/19 August ne însemnează o epocă nouă și „Măria Ta ești chemat să o deschizi. Fii dar omul epocii; „fă ca legea să fie tare, iar Tu Măria Ta ca Domn, fii „bun și blând, fii bun mai ales pentru aceia, pentru cari „mai toți Domnii trecuți au fost nepăsători sau răi.

„Nu uita că dacă 50 de deputați te-au ales Domn, „însă ai să domnești peste două milioane de oameni!

„Fă dar, că domnia Ta să fie cu totul de pace și de „dreptate; împacă patimile și urele dintre noi și reintrodu „în mijlocul nostru strămoșeasca frăție. Fii simplu Măria „Ta, fii bun, fii Domn cetățean; urechea Ta să fie pu- „rura deschisă la adevăr și închisă la minciună și la lin- „gușire.

„Porți un frumos și scump nume, numele lui Alexandru „cel Bun. Să trăești dar mulți ani,

„Ca și dânsul, fă o Doamne, ca prin dreptatea Europei, „prin desvoltarea instituțiunilor noastre, prin simțimintele „Tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri „glorioase ale nației noastre, când Alexandru cel Bun zicea „ambasadorilor împăratului din Bizanțiu că: „România nu are alt ocrotitor decât pre Dumnezeu și sabia sa!“

Când Kogălniceanu își isprăvi discursul toată lumea plângea în tribune, căci bucuria mare ca și durerea mare tot prin lacrimi se exprimă. Afară văzduhul clocotea de sunetul clopotelor tuturor bisericilor din oraș și de bu- buitul a 101 lovituri de tun.

Dacă astăzi după 42 de ani de regim constituțional, punem un interes atât de arzător pentru o simplă alegere de deputat, își poate cineva închipui ce a trebuit să fie atunci când era vorba de prima alegere de Domn după 154 de ani de viață umilită și îngenunchiată.

Eu unul mărturisesc că niciodată n'am avut o mai pu- ternică strângere de inimă, ca în fața acestui mare act care era prima piatră așezată în temeliiile statului român. In acel moment am simțit individualitatea mea de român sporită, neamul meu înălțat; am văzut dintre negurile tre- cutului răsărind un soare nou care avea să ne încălzească și să ne lumineze calea spre un viitor și mai frumos.

Și într'adevăr după 19 zile se împlini în București un act și mai măreț, alegerea lui Cuza Vodă de Domn al țării Românești. Astfel că dorința cea mai vie, cea mai aprinsă, cea mai generală a națiunii române, Unirea ță- rilor surori, era acum îndeplinită.

Mulțămesc lui Dumnezeu că mi-a fost dat să le văd acestea!

De sigur că mulți din generațiunea actuală care vor citi aceste rânduri amintitoare din vremi trecute, vor sta la îndoială dacă nu cumva am alunecat în exagerări sentimentale. Se poate că în dorința mea de a colora mai viu mișcarea de atunci, să fi întrebuițat cuvinte pe care un istoric rece le-ar fi înlăturat. Dar mi se va erța, căci am fost însu-mi martor la aceste evenimente unice în istoria noastră contimporană; am împărtășit însu-mi emoțiunile ce au sguđuit inima mult încercatului nostru popor, am trecut însumi rând pe rând prin toate crizele lui de neastâmpăr, de îndoeli, de speranțe, de bucurii la o vrâstă când aceste mișcări sufletești nu se uită, și poate de aceea voi fi eșit din limitele strictei obiectivității.

Și apoi, am rămas acum între acei puțini care au văzut ce a fost și văd astăzi ce este, și pot face comparațiune dreaptă între trecut și prezent și măsura distanța ce am străbătut.

Prin urmare cuvintele mele ori cât de vii, nu vor fi niciodată la înălțimea faptelor săvârșite.

Iar cei care au deschis ochii mai încoace, și trăesc astăzi în casa zidită gata, la adăpost de vremi răle și vijelii, aicea nu vor înțalege poate mărimea muncii generațiunei de la 1848 și 1859; își vor închipui poate că România a trebuit să fie de când lumea așa precum au găsit-o ei.

Ei bine! Acelora voi zice: Inchinați-vă cu dragoste și venerațiune memoriei oamenilor din bătrâna generațiune; încălziți-vă inimile la amintirea faptelor și virtuților lor, căci dacă n'ar fi fost ei, cine știe ce ați fi astăzi voi și împreună cu voi, întreaga țară!

CUPRINSUL

	Pag.
Nicu Gane (schiță biografică)	3
Cănele Balan	9
Aliuță	31
Andrei Fiorea Curcanul	41
Ion Urdilă	63
Petrea Dascălul	81
Piatra lui Osman	89
Hatmanul Baltag	111
Stejarul din Borzești	123
Sgârcitul	131
Sfântul Andrei	141
Catrințaș	157
Comoara de pe Rarău	167
Astronomul și Doftorul	177
Din timpurile „Unirei”	183